مەلا وەیسی مەلا عەزیز گرتکی

زانایەک لە لوتکەی خواناسی و بوێری

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشکەشە بە

*هەموو ئەوانەی هەقبێژن و هەقیقەتیان خۆش دەوێ.

*بەوانەی ئەهلی عیلمن، ڕێگەیەکی پیرۆزیان هەڵبژاردووە بەموو لێی لا نادەن.

*ئەوانەی هاوکارو دەستیار بوون بۆ بەرچاوگەیاندنی ئەم بەرهەمە.

*مامۆستا زرار گرتکی بەرێزانی سەرنج و تێبینیەکانی، بواری خستنە ڕووی یاداشت و ئەو بیرەوەریەی لەلادا ڕۆشن کردین

تێبینی:

ئەوەی لەم گفتوگۆیە خراوەتە ڕوو، گوزارشتکردنە لە بیرو بۆچوونی مامۆستایەکی ناودارو زانایەکی ئایینی کە بۆ سەردەمی خۆی ئەو هەڵوێستانەی نواندووە، دەشێ ڕایەکان بەلای هەندێ پەسندو بەلای هەندێ ڕەت بکرێتەوە، ئێمەیش وەکو ئەمانەتێکی مێژووی هەقیقەتی ئەو ڕۆژگارەیمان خستە بەردەستی ئێوەی خۆشەویست.

((ئامادەکار))

🕮 پێناسی کتێب

ناوی کتێب: مەلا وەیسی مەلا عەزیز گرتکی

زانایەک لە لوتکەی خواناسی و بوێری

ئامادەکردنی: شاخەوان عەلی حەمەد مامۆکی

بابەت: ژیاننامە

پێداچوونەوە: نەهرۆ عەلی

تایپ: بێشە فەتاح قەڵادزەیی – مریەم لەتیف

بەرگ و دیزاین: عومەری حاجی نەهرۆ

نۆبەتی چاپ: یەکەم/٢٠٢١

چاپخانە: هێڤی

تیراژ: ١٠٠٠ دانە

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان ژمارەی سپاردنی (1379)ی ساڵی (2020)ی پێدراوە

پێرست

ز	ناوەڕۆك	لاپەڕە
١	ڕێخۆشی	٦
٢	حزبایەتی لەنێوان ڕەوایی و ناڕواییدا.." لە دیدی مەلا وەیسی"	١٠
٣	نەورۆز لەنێوان ڕەوایی و ناڕەواییدا... "لە دیدی مەلا وەیسی"	٣١
٤	دامەزراندنی یەکێتی زانایانی ئایینی ئیسلامی کوردستان	٥٤
٥	ڕێکەوتننامەی جەزائیری ١٩٧٤ و نەفیکردنی کوردان بۆ باشوری عێراق	٦٨
٦	ڕاپەرینی بەهاری١٩٩١ و کۆڕەوی ملیۆنی	٩٣
٧	پاشکۆی دەست نووس و وێنەکان	١٢٠
٨	مەلا وەیسی لە بیرەوەریەکانی پارێزەر(محەمەد مەلا عەزیز بێشەیی)	١٢٦
٩	ڕەچەڵەك و شەجەرەی بنەماڵەی مەلا معتصم مەلا وەیسی	١٤٠

ڕێخۆشیەك

إِنَّ الحمدَلله، نحمَدُهُ وَنستَعينهُ ونَستَغفرُهُ، وَنَعُوذُ بالله منْ شُرورِ أنفسنا، وَمِن سَيِّئاتِ أَعمالنا، مَن يهدهِ اللهُ فلا مُضِلَّ لهُ، ومن يضلِل فلا هـادِيَ لهُ، وَأشهدُ أن لا إله إلا اللهُ وَحـدَهُ لا شـريكَ لَـهُ، وأشـهدُ أنَّ مُحمـداً عَبدُهُ وَرَسولُهُ.

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَرَسُولَهُۥ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَٰلَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾ ﴾**الاحزاب ٧٠-٧١**

أما بعد:

فإِنَّ أصدَقَ الحديثِ كلامُ الله، وخَيرَ الهدي هديُ محمدٍ-صلى الله عليه وآله وسلم-وَشَرَّ الأُمورِ مُحدثاتها وَكُلَّ محدثةٌ بدعةٌ، وكُلَّ بدعةٍ ضلالةٌ، وَكُلَّ ضلالةٍ في النَّار.

مرۆڤە خواناس و جوامێرو بوێرەکان هەمیشە لەهەر بـارودۆخ و هــەل و مەرجێکی ئاسایی و دژواردا گوزەریان کردبـێ، راسـتڕەو و هەقبێـژ و

چاونەترس بوونەو لە سەرقافڵەی ڕەوت و ڕێـڕەوی مرۆڤایـەتی دا، بـۆ وەدەسخستنی پارەو پوول و سەروەت و سامان و لەزەت و خۆشیەکانی دونیا، نەفسی خۆیان هەڕاج و هەرزانفرۆش نەکردووە.

وەلیٚ ئەو بەهرەو زانست و زانیاریەی خوای پەروەردگار پێـی داون بـۆ دین و ژین و ژیانێکی کاتی، ئەوە لەهەمبەر دیاردە دزێـو و ڕەفتـارە ناهەق و نەشـیاوەکاندا، سـەری عیـزەت و مەردایـەتی خۆیـان شـۆڕ نەکردووەو چـۆکیان بـۆ هـیچ کەسـێك دانـەناوە، هـەرنا بێـدەنگی هەڵبژێرن، چونکە وا پەروەردەو گۆشکراون و هیدایـەتیان وەرگرتـووەو ئیمانێکی بـەرزو بـالاٚ لـە نـاخ و دڵ و دەروونیـان چـرۆی کـردووە، بەلایانەوە گرنگ نەبووە کـە ئەگـەر بـەهۆی ئـەو دروشـم و پەیامـەی هــەڵیانگرتووە ژیانیــان بکەوێتــە مەترســی و دووچــاری ســزاو سەرزەنشتکردن یا روو بە رووی ناڕەحـەتی و ئاسـتەنگەکانی رۆژگـار ببنەوە.

هەڵبەتە وەکو سوننەتێکی گـەردوونی لـە هـەر چـاخ و سـەردەمێکدا، کەسانێکی شەرعزان و قارەمان و خواناس دەردەکەویٚ بۆ ئەوەی مۆم ئاسا ببنە رۆشنایی رێی هەڵەو پەڵەی ڕۆژگـار کـە بـە روونـاکی وتـەو رەفتارو کار و هەڵسوکەوتیان، دڕ بە تاریکی ئەو زەمەنە بدەن و خەڵك

له زەلکاوی گومڕایی و جەهل و نەزانی دەربێنن.

ئەوەی ئێمە لێرەدا قسەی لەسەر دەکەین، پاژو کۆڵمێك له هەڵوێست و هەڵدانەوەی بەشێك لە لاپەڕەکانی ژیاننامەی یەك لەو مامۆستا سەرمەشق و ئایینیە بەڕێزانەی کۆمەڵگای کوردەوارییە، بەجۆرێ بێ ئەوەی بیر لە ماددەو خۆ دەوڵەمەندکردنی خۆی بکاتەوە، بەتۆزقاڵ ترس و بیم و نەهامەتیەکانی سەردەم لە هەقبێژی سارد نەکردۆتەوەو هەموو تەمەنی خۆی بۆ کاری بانگخوازی و گەیاندنی هەقناسی و وشیاریی کۆمەڵگا تەرخان کردووە کە هەر بەو هۆیەوە گەلێ هەورازو نشێوی سەخت و دژواری بڕیوە ، بەشێکی تەمەنی خۆی و خانەوادەکەی لە ئاوارەیی و دەربەدەریی بەڕێ کردووە، بەکڵۆجێ ئەگەر تموحدارو دونیاویست بوایە، قەڵەمی ئیمانی بەلاڕێ ببردایە، ئەوە ژیانێکی جیاواز لەو خەڵکەی بەسەر دەبرد، بەجۆرێکی تر دەژیاو خۆشیەکی تری چنگ دەکەوت، ئەو کەسە دونیانەویستەیش مامۆستا مەلا (وەیسی مەلا عەزیز گرتکی) یە.

لە دیمانەو دیدارێکی تایەتدا، مامۆستا مەلا (معتصم) ی کوڕی ئەو زانا پایەبەرزەمان هێنایە گۆ کە لەبەسەرکردنەوەو دەمەتەقێیەکی کراوەدا چەند دیوێکی شاراوەی ئەو کەسە دانا و دەستپاك و

راستگۆیەمان بۆ باس دەكات، وەلیٚ دەكـریٚ لـە ژیـانی رۆژانەمانـدا سوود لە پەندو ئامۆژگارییەكانی وەربگرین.

لە خوای كاربەجیٚ دەپاڕیٚینەوە لە دایك و باوكمان خۆش بـبیٚ، هـەر كەسیٚ لەپیٚناو شكۆو سەرفرازی ئیسلام و خۆشـنوودی موسـڵمانان تـیٚ دەكۆشیٚ، سەرفرازو ڕووسپی دونیاو دوارۆژی بكەی.

ئەی پەروەردگار داوا دەكـەین قەڵـەمی بیٚسـنووری سـۆزو بـەزەیی و لیٚبووردەیی بەسەر گوناهەكانماندا بیٚنی و خاك و وڵاتمان بە ئیمـان و ئەمن و ئاسایش زیاتر ئاوەدان بكەیتەوە....ئامین.

شاخەوان عەلی

شارۆچكەی تەق تەق/ ٢٠٢١

حزبایەتی لەنێوان ڕەوایی و ناڕەواییدا...

ئەگەر بمانەوێ قسە لەسەر بابەتی حزبایەتی بکەین، حزبایەتی قسەگەلێکی بێشومار هەڵدەگرێ کە ئیجتیهادات و ڕاجیایی بۆ ئەو پرسە زۆرە ، هەندێ بە ڕەواو هەندێ بە بیدعەو هەندێ بە حەرامی دەزانن، هەر یەکەیان بەڵگەو پاساوی خۆی هەیە.

لە کتێبێکی کەم دەگمەن و دانسقەدا (کۆمەڵی موسڵمان کێن؟ لەبەر رۆشنایی قورئان و سوننەتدا) (مامۆستا نەهرۆ عەلی) ژێربێژانە، بەدوورو درێژی باس لە رەوایی و ناڕەوایی حزبیبوون دەکات، ئێمە لەم گۆشەنیگایەوە باس لە وردەکارییەکانی ئەم کتێبە ناکەین، تەنها ئەوەی پەیوەستە بە کرۆك و ناواخنی ئەم باسە، مامۆستای ناوبراو بە دوو خاڵ بابەتەکەی خستۆتە روو:

یەکەم: لە ڕووی ناڕەواییەوە ئاماژە بەوە دەکات، دەڵێت: ئەوانەی باس لە بیدعەو حەرامیەتی حزبایەتی دەکەن، بەڵگەو پاساویان ئەوەیە، نە لە سەردەمی پێغەمبەر ﷺ، نە لەسەردەمی خەلیفەکانی راشیدین حزبایەتی نەبووە تا بە سەڵتەنەو دواین والی و خەلیفە رادەگات کە خەلیفەی عوسمانی بوو، لەهەموو ئەو ماوە دوورو درێژەی حوکمڕانی ئیسلام دا، شتێك بەناوی حزببوونی نەبووە، بۆیە لەژێر چەترو سایەو

سێبەری هەر حوکمێکدا ئەگەر حوکمەکە ئیسلامیش نەبووبێ، ئەوە نابێ بیر لە حزبایەتی بکرێتەوەو هەموو ئەو شتانە رەت دەکەنەوە کە پەیوەستە بە حزبیبوون [١]، بەڵکو دەکرێ لەو پێگەو شوێنەدا (میدیای جیاواز- رێکخراوی بانگخوازی - سەنتەری رۆشنبیری -پێگەیاندنی گەنجان — بنکەی فێربوونی لە فیقه و قورئان خوێندن) هەبێ و ئەرکی ئەو ناوەندو دەزگایانە درێژ مەودایە، دەڵێن: حکومەت ئەگەر حکومەتێکی ئیسلامی بوو، ئەوە شتێکی باشە، خۆ ئەگەر حکومەتێکی عەلمانی یا حکومەتێکی ستەمکار بوو، ئەوە سەرەڕای سەرزەنشت و ئامۆژگاریان بۆ گەڕانەوەو دەستهەڵگرتن لەو جەورو ستەمەی دەیکەن، ئەگەر نەهاتە ژێر بارو خۆیان چاك نەکرد، با هەر لەسەر ستەم و چەوسانەوەی خۆیان بەردەوامبن چونکە تەمەنی ستەم چەند درێژبێ، رۆژێك دادێ بەرەو رووخان و داڕمان بڕوات، ئەوانیش چونکە حزبێکی مونەززەم نین و چەکداریان نیە تاوەکو دژیان بجەنگن و بەرەنگاریان ببنەوە لەکاتێکا وەکو باوەڕیان بە شۆڕشی چەکداری نییە، کەواتە

---

[١] - دەرهەق بەم ڕەوتە، وتەیەکی شێخ "الالباني" بەبەڵگە بۆ ئەو پرسە دەهێننەوە کە دەڵێت: (أن الحزبية في الاسلام هي بدعة ضلالة). سلسلة الهدى والنور: الشريط رقم: (٤٠٠)، واتە: (بەڕاستی حزبایەتی لەئیسلامدا بیدعەیە و گومڕاییە). یاخود دەڵێت:(لا حزبية في الاسلام) واتە: حزبایەتی لە ئیسلام نییە.

ناتوانن هیچ جووڵەو بزاوتێك بەرامبەر بەو رژێمــە بــەرپا بکــەن و هــیچ شتێك بگۆڕن، چونکە لەهەر جموجۆڵێکی نەخوازراودا بۆ ئەو حکومەتە، دەست شەقاندنیٚ، ناردنی یــەك مــەفرەزە بەســە کــە کوێیــان بــویٚ، بەسەری دا بدەن و کێیان بــویٚ، بەئاســانی قۆڵبەســتی بکــەن و لــە کونجی بەندیخانەی بئاخنن، بۆیە کاری ئەوان لەو قۆناغــە ئەوەیــە بــۆ بنکەی جەماوەری بگەڕێنــەوە کــە لــە ڕەگ و ڕیشــەوە ئــەو پــەروەردە سەقەت و هەڵەیە هەڵکێشن و نەوەیــەکی نــویٚ گــۆش بکــەن کــە لــە داهاتوودا بتوانن جڵەوی حوکم بگرنە دەست و یاســاو رێســاکانی ئــەو حکومەتە بۆ حکومەتێکی ئیسلامی بگوازنەوە.

دووەم: لە رووی ڕەواییەوە ئاماژە بەوە دەکات، دەڵێت: ئەوانەی بــاس لە دروست و رەوایــی حزبایــەتی دەکــەن، بەڵگــەو پاســاویان ئەوەیــە لەسەردەمی پێغەمبــەر ﷺ تــاوەکو دوایــن خەلیفــەی عوســمــانی کــە ساڵی١٩٢٤ لەسەر دەستی کەمال ئــەتاتۆرك کۆتــایی پێهــات، ئــەوە لەهەموو ئەو ماوە دوورو درێژەدا، کەم تا زۆر، حوکم هــەر بەدەســتوورو یاساو رێسای ئیسلام کراوە، بۆیــە حەوجــە بــە بــوونی حــزب نــەبووەو سەرهەڵدانی حزبایەتی لەهەموو دونیا تەمەنێکی ئەوەندە دوورو درێژی نییە، بەخودی حزبە عەلمانیەکانیشەوە، بۆیە حوکمێك لە قاوغی ئیسلام

دەرچوو، ئەوە حزبایەتی دەبێتە ئـامرازو هۆکارێـك بـۆ گەیشـتن بـەو ئامانجانەی ئیسلامی لەسەر بینا کراوە.

لە هۆکارەکانی ڕەواییدان بە حزبایـەتی، ئامـاژە بـە فەرموودەیـەکی پێغەمبەر ﷺ دەدەن: { إنما يأكُل الذئب مِن الغنم القاصية }[2]

واتە: (گورگ تەنها خۆی بە مەڕی لـە ڕان دابـڕاو دەبـات و پـەلاماری دەداو دەیخوات).

هەروەها لە فەرموودەیەکی دیکەدا پێغەمبەری خوا ﷺ باس لەم پێـنج فەرمانە دەکات کە "یەحیای کوڕی زەکەریا" (عليهم الصلاة و السلام) بە قەومەکەی ڕاگەیاند، دەفەرموێ: {وأنـا أمـركم بخمـس: الجماعـة والسمع و الطاعة والهجرة والجهاد}[3] واتە: (فەرمانتان پێ دەکـەم بـە پێنج شتان: کۆمەڵ بوون و گوێڕایەڵی و فەرمانبەری و کـۆچ و جیهـاد کردن).

مامۆستا نەهرۆ لە خوێندنەوەو راڤەو شرۆڤەی ئـەم پێـنج فەرمایشـتەدا، دەڵێت:

یەکەم/ کۆمەڵ و کۆمەڵبوون: بەوە دەبێ هەمووان تێکڕا لەسەر یەك

---

[2] أخرجه احمد و ابو داود والحاكم.

[3] أخرجه الترمذي و أحمد.

سفرەو خوان گرد بنەوە، ئەگەر وایان نەکرد، ئەوە پەرتەوازەو پەرش و بڵاو دەبن و ئەو ئامانجـەی سـەرکەوتن و بـەرزڕاگرتنی دینـی خـوای تێدایە ئەوە وا بە سانایی بەدەست نایەت، ئاکامیش لـەوەدا دەکەونـە ژێر باری کۆمەڵ و دەستەیەکی دیکەی ناموسڵمان و نێچیری چـەوری بەردەستیان.

دووەم/ گوێڕایەڵی: ئەوەیە بۆ کاربەدەستیان گوێڕایـەڵبێ.. مەبەسـت لـەم فـەرموودە ئەوەیـە موسـڵمان دەبـێ سـەرەتا لەگـەڵ کۆمـەڵی موسڵمانانداببێ و دواتر گوێگرێ لەو شتانەی برا گـەورەو دەمڕاسـت و مشورخۆریان دەیخاتە ڕوو کە لە سـەر بنـەما و بنچـینەی شـەریعەتی خوادا بێ.

سێیەم/ فەرمانبەری: ئەوەیە فەرمانبەریەکەی بۆ ئەو برا گەورەیەبێ کە سەرڕاست و سەردار و پێشڕەویانە و گوێڕایـەڵی براگـەورەو پێشـەوایەك نەکات بۆ کارێ سەرپێچی فەرمانەکانی خوابێ، وەکـو لـە سـەحیحی بوخاری دا هاتووە پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ:{ لا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ، إِنَّمَا الطاعَةَ فِي الْمَعْرُوف} . واتە: (گوێڕایـەڵی نـاکرێ بـۆ سەرپێچـی خوا(عز وجل)، بەڵکو گوێڕایەڵی بۆ چاکەیەو بەس).

چوارەم/ کۆچکردن: هەر کاتێ حاڵ و کات و واقیع و کەش و هەوای

موسڵمانان حەوجە بەوە بوو کۆچ بکات و ئەو شوێنە بەجێ بێڵێ، دەبێ لە پێناو ڕەزامەندی خوای پەروەردگار کۆچ بکـات، وەکـو ئـەو کۆچـە گرنگـەی موسـڵمانان لەسـەرەتای دەسـپێکی ئیسـلام بـۆ حەبەشـە ئەنجامیان دا.

پێنجەم/ تێکۆشان: لە پێناو سەرکەوتنی دینی خوا، کۆمەڵ و گـروپ و دەسـتەی موسـڵمانان پێویسـتیان بەوەیـە ڕۆحـی جیهـادو بـەرگری و ئامادەییـان تێـدابێ، دەبـێ پێشـهات و بەرچـاوڕوونییان هـەبێ کـە تێکۆشان چۆن و بۆچی و لەگەڵ کێ دەکرێ؟

ئەم پێنج شتە ئاماژەیە بۆ ڕەواییدان بەپێویستی بوونی حزب کـە بـەبێ هیچ کام لەوانە ناتوانرێ وەکو پێویست کارەکان رایی بکرێ و ئامانجە شەرعیەکان بێنە دی.

کەواتە لەم سـۆنگەوە براگـەورەو پێشـەوایەتی، زەرورەتێکـی دینـی و دونیاییە، پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێ: (لا يحل لثلاثة يكونون بفلاة من الارض إلا أمروا عليهم أحدهم) [٤]. واتە: { دروست نیە سێ کەس لە بیابانێکدابن کەسێکیان نەکردبێ بە ڕابەرو دەمسپی و برا گەورەی

[٤] - أخرجه احمد في المسند(٢/١٧٧-١٧٩) قال الشيخ أحمد شاكر إسناده صحيح، ج ١٠ص ٦٦٤٨.

خۆیان }.

زاراوەی حیزبـــی بـــوون رەهایـــە (مطلــق)ە، حیزبــە عەلمانیــەکان و ئیسلامیەکان دەگرێتەوە!!

(مەلا وەیسی مەلا عەزیز گرتکی) وەکو لێی دەگێڕنەوە، بەشـێوەیەکی رەها حزبیبوونی رەت کردۆتەوە، ڕەتی حیزبە عەلمانی و دیموکراسی و مارکسیەکانی کردووە، بەڵام پێم وایـە: لەگـەڵ حیزبـە ئیسـلامیەکان نەبووە بە (تنظیم).

بەدیوێکی تر، مامۆستا پەیامی خۆی و شێوازە بانگخوازی خۆی پێ لـە ئیســلامیەکان بەگــەورەتر زانیــوە، لەهــەمان کــات ڕەتــی حیزبــە ئیسلامیەکانی نەکردووە، رەخنە جیـاوازە لـە ڕەتکردنـەوە!! بەڵگـەش لەسەر ئەمە، مامۆستا روحێکی جیهادی هـەبوو. لـەم رووەوە ئەوانـەی ڕەتی حیزبە ئیسلامیەکان دەکەنەوە لە موسڵمانان سێ جۆرن:

١-سۆفی وشك و نەزان.

٢-سەلەفی توندڕەو.

٣-زانایانی سەر بە دەسەڵات (حوکمڕانی گومڕاو ستەمکار).

قسەشمان لەسەر رەش و رووت نییە کێ پارەی باشی دەداتێ، دەهـۆڵ بۆ ئەو دەکوتێ!! وەك عەلمانیەکان یەکتر ڕەت دەکەنەوە،رەنگە هەمان

شت بۆ ئیسلامیەکان راستبێ کە ئەوانیش یەکتری بــە بــەدیلی خۆیــان بزانن!!

جا ئەو هەڵوێستە بۆ ئــەو ســەردەمە مرۆڤــی بەجــەرگی دەویســت بــە راشکاوی جاڕی حەرامیەتی حزبیبوون بەپێی تێگەیشتنی خۆی بە گوێی بەرپرسانی دەستڕۆیشتووی ئەو سەردەمە بدات، هەر ئــەو هەڵوێستەشــی بووبووە هۆکارێ بــەردەوام ژیــانی بکەوێتــە خەتــەری و لێــرەو لــەوێ لەلایەن هەندێ بەرپرسی حزبییەوە کێشــەو گرفتــی بــۆ بخــولقێنن بــە هەڕەشەی چاوسوورکردنەوەو کوشتن و دەربەدەرکردنی.

ئەگەر ئەو رووداوانە بەپێی قۆناغەکانی ژیانی ئەم زانا مەزنە لە بێژینگ بدەین و تاوتوێی بکەین، مامۆستا مەلا وەیسی لە کاتــە ناخۆشــەکاندا چۆن بڕیاری دەدا؟ ئایا هەڕەشەی بەرپرسانی ئەو ســەردەمە لــە هــزرو بیرو خەت و خاڵ و بانگەوازی ئیسلامیدا سارديان نــەدەکردوە؟ چــۆن ڕوو بە ڕووی تەحەددیەکان دەبــۆوە؟ لەســەرووی هەموویانــەوە ئەگــەر بەکورتی تیشک بخەنە سەر بەشێ لە وێستگەکانی تەمەنی.

*   *   *

مەلا معتصم لەوەڵامدا دەڵێت

باوکم (مەلا وەیسی مەلا عەزیز مەلا وەیسـی مـەلا عەبـدولخالق مـەلا محەمەد) ، ساڵی ١٩٣٠ لە گونـدی (گرتـك) چاوی بـەدونیای رەوشـەن هـەڵێناوە، خـاوەنی پێـنج کـچ و یـەك کـوڕ بـوو!! نـەژادو رەچـەڵەکی بنەماڵەکەمان بۆ عەلامە: مەلا محەمەدی بابە گەورە دەگەڕێتەوە کـە بـە (ئیبن ئادەمی باڵەکی) ناسراوە، کاتی خۆی مەدرسـەی ئـایینی هـەبووە، دوازدە کوڕی هەبوون بە ئەلقە وانەی پـێ وتـوون و هـەموویان مـەلازادە بوون[٥].

ئەگەر بۆ سەرەتای کـاری مـەلایی بگەڕێینـەوە، بـەرکولی باسـان بـاوکم لـەحوجرە دەسـتی بەخوێنـدن کـردووە، بەسـەرکەوتوویی قۆناغـەکانی (فەقێیەتی و سوختە و موستەعید) ی بڕیوە، ئەوجا ئیجازەی مەلایەتی لەسەر دەستی مەلا ئەسعەد ئەفەندی خەیلانی وەرگرتووە.

ساڵی ١٩٦٠ لە ڕێی کەسایەتی دیاری ناوچەکە (حاجی پرینگ) لە ڕەواندوز بووەتە مەلاو چەندان فەقێ لەسەر دەستی باوکم پێگەیشتوون. هەڵبەتە لەم ئان و ساتەدا شۆڕش و بزوتنەوەی شیوعی، بیری مارکسیزم

---

[٥] -(مـەولانا خالیـد) فـەقێی (مـەلا محەمـەد)ی ئـیبن ئـادەم بـوو، کەسـێکی بـوێرو هەقبێـژ، لـە دەمـەقاڵێ و مشـتومڕی بابـەتێکی راجیـایی لەگـەڵ کۆرپاشـا "میری سـۆران" هەنـدێ شـتی بـۆ هەڵدەبەسـترێ و بـەو هۆیـەوە لـە باڵەکایـەتی دەچـێتە سلێمانی و لەوێ سەرچاوە دەگرێ.

لینینــزم لــه ئــارادا بــوو[٦]، لــەم بەشــەی لای خۆمــان بــە رادەیــەکی زۆر دەستڕۆیشتوو و بالاْدەست بوون، ئەوەش بــۆ هــەنگاوەکانی بــاوکم ببــووە مایەی کێشەو گیرو گرفت، چـونکە ئـەو پەیامـەی هـەڵیگرتبوو، لەگـەڵ ڕێچکە دەستکردەکان یەکی نەدەگرتــەوە، بــەڵکو دژ بــەو کوێرکــە ڕێگــا چەوتانە بوو کە شیوعیەکان بۆ ئەو ســەردەمە دروشمێکیــان دژ بــەپیاوانی ئایینی هەڵگرتبوو، دەیانوت: (**بعد الشهر ماكو مهر يـودبي القاضــي في البحر**).

ئەویش لەبەرامبەردا دەیوت: خوای پەروەردگار فەرمانمان پێ دەکات هەر کەسێ جگە لە ئیسلام، بەرنامەیەکی دی بگرێتە بەرو بیکاتە بەرنامەی ژیانی، ئەوە لە بازنەی ئیسلام بێ بەرییە﴿ وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ ٱلْإِسْلَٰمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴾ آل عمران: ٨٥

ئەوەشی بەگوێیان دەدا، دەیوت: سەرداری مرۆڤایەتی ﷺ لە ماوەی بیست و سێ ساڵ ژیانی پێغەمبەرایەتی خۆی دا، زاناو پێشەنگ و ڕابەرو سەرقافڵەی بەڕێوەبردنی کاروبارەکانی دین و دونیا بوو، سەرکردایەتی

---

[٦] - **لە کوردەواری وا باوە، دەڵێن: کۆیەو شەقلاوەو ڕەواندز کۆنە شوعین، واتە: مەڵبەندو سەرچاوەی شوعیەت لە کوردستان لەو سێ جێگایە سەری هەڵداوە.**

تەواوی موسڵمانانی دەکرد، نەخشەی سەربازی دادەنا، کاروباری جەنگی هەڵدەسووڕاند و هەر خۆی پەیوەندیەکانی ناوەوەو دەرەوەی ڕێکدەخست، شاندو نامەی بۆ پادشاو سەرۆك عەشیرەتەکان دەنارد، لەلایەکەوە وەحی وەردەگرت، لەلایەکی ترەوە سەرپەرشتی حاڵ و باڵی موسڵمانانی دەکرد.

تەنانەت خەلیفەو جێنیشینان، دواى وەفاتی پێغەمبەرﷺ، ئیمام و پێشەوای موسڵمانان بوون، لەهەمان کات دادوەری خەڵکییان دەکرد.

بەواتایەکی دیکە: وتاریان لەمزگەوت دەدا و لەولاوە کاروباری خەڵکی لەدەرەوە لە ئەستۆ دەگرت و سەرپەرشتی دەزگاکانی ڕاگەیاندن و دارایی و ڕێکخستن و کاروباری سوپاو سەربازی و هەموو جەنگ و فتوحات و پەیوەندیەکانی دەرەوەو ناوەوەیان دەکرد، ئەوەش مانای ئەوەبوو کە دین و دونیایان بەیەکەوە گرێ دابوو، نەك جیاکردنەوەی دین لە دونیا، وەکو ئیمامی عەلیرضي الله عنه دەڵێ: (**وَاعمَل لِدنياكَ كأنَّكَ تَعيشُ أبَداً واعمَل لاخِرَتِكَ كأنَّكَ تَمُوتُ غداً**)[٧]

بێگومان ئەم هەنگاوە بۆ بزوتنەوەی رزگاریخوازی کورد ڕاستەو شێخ و مەلا ڕێزدارەکان شایەتحاڵی ئەو واقیعەن وەك شێخ عەبدوڵا نەهری ، قازی محەمەد، شێخ مەحمودی حەفید، مەلا مستەفای بارزان و....چەندانی تر

---

[٧] - من كلام عبدالله بن عمر: ينظر: المشتهر من الحديث الموضوع والضعيف و البديل الصحيح. عبدالمتعال محمد الجبري/١٠١

که له ڕوانگەی دەستپاکی و خواناسی و پەرۆشی و خەمخۆریەوە بەهەزاران کەسیان لەدەور کۆبۆوە، ئەوانە حزبایەتیان نەدەکرد، کوردایەتی و خواناسیان کردبووە مەشخەڵهەڵگری ڕێبازی خۆیان.

لەم سۆنگەوە ئەرکی مەلا تەنها ئەوە نییە لە مزگەوتەکان ئامۆژگاری خەڵك و خواپەرستی خۆیان بکەن و هیچ شت و پرسیارێکیان ئاڕاستە نەکرێ، کەم تا زۆر دەم لەسیاسەت نەدەن و بیری لێ نەکەنەوەو هەقیان بەسەر کاروباری دەوڵەتەوە نەبێ.

(مەلا وەیسی) باوکم لەهەمبەر وتنی هەقبێژی و گەیاندنی پەیامی ئیسلام و پارێزگاریکردن لە دین و ژینی خەڵکدا، ڕوو بەڕووی کۆمەڵێ ئاریشە بۆوە، چونکە ئەو سەردەمە شیوعیەکانی ئەو دەڤەرە ئایینیان بە تریاکی گەلان و مامۆستایانی ئاینیان بە نەزان و دواکەوتوو دەزانی، تەنانەت کار بەوە گەیشت لە یەك لە چایخانەکانی ڕەواندز (چایخانەی عەلی مەکتەبە) ویستیان پەلاماری باوکم بدەن و لێی بدەن، چونکە ئەو هەمیشە دەیوت: دوو حزب لە دونیادا بوونی هەیە، حزبی خێرو حزبی

شەڕ، (حزبی خواو حزبی شەیتان) [8]، ئەوانەی خۆیان لە خوا بەدوور بگرن، دارو دەستەو پیڕی شەیتانن، پەیڕەویی لە بەرنامەکەی دەکەن.

وشەی (حزب الله) لە قورئاندا تەنها لە سێ شوێندا هاتووە، خوای پەروەردگار بەتاك ناوی هێناوە، بۆیە لەم ڕووەوە بۆچوونی باوکم ئەوە بوو حزبی خوا دەبێ یەك تاقم و یەك کۆمەڵ بن [9] و خەڵکەکەی بە نیشانەو بەڵگەکانی قورئان ئاگادار دەکردەوە:﴿ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ (٣١) مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴾الروم/٣١-٣٢

---

[8] -مەبەستی ئەم دوو ئایەتە بووە: ﴿ لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (٢٢) ﴾ المجادلة: ٢٢ **وە ئایەتی:** ﴿ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ أُولَٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ (١٩) ﴾ المجادلة: ١٩

[9] **- لە(قامووسی رستە) نووسینی: مەلا مەحموودی گەلاڵی، بەرگی یەکەم، لاپەڕە/ ٤٤٥ هاتووە: (حزب الله: ئەوانەن شوێن پەیڕەو و ڕێبازی ئایینی خوا کەوتوون، ئەوەی ئادەمیزاد خووی پێوە دەگرێ لە ئەنجامدانی عیبادەت و خوێندنی قورئان و زیکرەکان).**

واتە: {هەمووتان خۆتان ڕێك و ڕاست بكەن (بگەڕێنەوە لای خودا) ، بترسن لەخواو خۆتان لە خەشم و نارەزایی خوا بپارێزن، نوێژ بە ڕێك و ڕاستی بەجێ بێنن، لەهاوبەش بڕیاردەران مەبن كە لایان داوە لە سروشتەكەی خوا، لەوانە مەبن كە ئاینەكەی خۆیان بەش بەش كردو گێڕایان بەچەند جۆرو شێوەیەك، خۆشیان بوون بە چەند تاقم و كۆمەڵێ، هەر كام لەو كۆمەڵانە كەیفخۆش و شادوومانە بەو ئایین و عەقیدەی لایەتی و لەسەریەتی، چونكە تەنها باوەڕەكەی خۆی بەڕاست دەزانێ و ئەوانی تر بەدرۆ}.

باوكم دەیوت: هەر دەستەو تاقم و كۆمەڵێ شوێنپێهەڵگری خەت و خاڵی پێغەمبەرﷺ و هاوەڵان و شوێنكەوتووان بوو، ئەوە موڵكی هەموانە، بۆیە نابێ پاوانخوازی تێدا بكرێ و تەنها گروپێ بەهی خۆیان بزانن و لەسەر خۆیانی تاپۆ بكەن، وەكو چۆن تەزكیەی نەفس و زیكر تەنها پەیوەست و تایبەت نیە بەئەهلی تەریقەت و تەسەوف، چونكە هەموان داكۆكی لێ دەكەن، كەواتە بە ئەركی خۆمانی دەزانین لەم پێناوەدا قوربانی بەهەموو شتێ بدەین و لە گەیاندنی هەقیقەت و راستی دا، سڵ لەهیچ شتێ نەكەینەوە كە ئەوەی پێمان بكرێ و بكەوێتە سەرشانمان، دەبێ شانی بدەینێ و لە ئاستیدا درێغی نەكەین.

هەر باوکم دەیگێڕایـەوە، دەیـوت: (دوای کودەتـاو سـەرکەوتنی حیزبـی بـــەعس و راوەدونـــانی شـــیوعیەکانی عێـــراق و کوردســـتان، لـــە ١٩٦٣/٥/٢٥ لەڕێی هەمزاغاو عەزیزاغاوە ڕەوانـدزم بـەرەو گونـدی وەلْزیٚ جیٚ هێشت، رووم لێیاننا کە مەدرسەی دینیم بۆ بکەنـەوە تـا بـەو هۆیەوە خەریکی تەدریس ببم و خزمەتی ئاوایی پیٚ بکەم، ئـەوانیش خـوا ڕاوەستاویان بکات و سەرفرازی دین و ژین بن، جوامێرانـە ئـەوەی بۆیـان کراو لەدەستیان هات، پشتگیری ئەو پڕۆژەیـان کـرد و هاوکـارێکی بـاش بوون) .

لەهەر شوێنێك ژیان هەبیٚ، کارەسات و ڕووداوی جۆر بەجۆر بوونی دەبـیٚ و هەموو شتەکان بەحەزو ویست و ئارەزووی ئێمە، بەڕێوە ناچێت.

باوکم بەسروشتی خۆی، زۆری رق لە شایی و رەشبەڵەك دەبۆوە [١٠]، چونکە دەیزانی لە ئیسـلام دا ڕەشـبەڵەك حەرامــەو تێکـەڵاوبوونی کـچ و کـوڕ، گونــاهو فەســادی بــڵاو دەکاتــەوە، رۆژێکیــان بــەبینینی شــاییەکی رەشبەڵەك، قەڵس و نیگەران دەبیٚ، بەرەو شاییەکە دەڕوا تا لێیــانی تێـك

[١٠] - **بەشێك لە زانایان پێیان وایە شایی کوڕان خۆ بەخۆیی ئەشکالی لەسەر نییە، دەگونجیٚ هەمان شت بۆ کچان راستبیٚ ئەگەر دووربیٚ لە نـەزەرو چاوبینی رەگـەزی بەرامبــەر، وەلــیٚ رەشــبەڵەك بەهــەر بیــانوو و پاســاوێکەوەبیٚ، رەتــی دەکەنــەوە. (ئامادەکار)**

بدات، كاك (عەباس بەندی) هـەبوو، دێتـە پێشـی بـۆ ئـەوەی نـەهێڵێ شاییەکە تێك بدات، پێی دەڵێ: تکایە مامۆستا گیان ئەو ئیشە مەکـە، خۆت دەزانی ئەو گەنجانە خوێن گەرمن بـا هـیچ شـتێ روو نـەدات، ئـەو گەنجانە حەزیان بەخۆشی دونیایێ دێ، وەکوخۆم پێمخۆش نییە لـە حـەزو زەوقیان بدەی خۆ دونیا وێران و بەسەر یەکدا کاول نابێ ئەگەر قیچـێ بـۆ خۆیان هەڵبپەڕن و شایی بکەن.

ئەویش بەتووڕەییەوە سەیرێکی عەباس دەکات و پێـی دەڵـێ: مـن خـوا بەشاهێد دەگرم، سوێند بەخوا پەیامی خواتان پێ دەگەیەنم کە ئەم کـارەی ئێوە خوای پەروەردگار تووڕە دەکات و بەدڕەوشتی بەدواوەیـە، هـەر بـەو هۆیەوە لە دوا رۆژ سزای توند دەدرێن، من دەڵێم تکایە غـافڵگیر مـەبن، هەقیقەت ببینن، بزانن تەنها تەوقەکردن لەگەڵ رەگـەزی بەرامبـەر، نـەك دەست خستنە ناو دەستی وەك ئەوەی ئەمانە دەیکەن تاوان و گوناهە، قال رسول اللهﷺ:{ أَنْ يُطْعَنَ فِي رَأْسِ أَحَدِكُمْ بِمِخْيَطٍ مِنْ حَدِيـدٍ خَيْـرٌ لَـهُ مِنْ أَنْ يَمَسَّ امْرَأَةً لا تَحِلُّ لَهُ}[11]

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێ: "پیاوێ لە ئێوە بە دەرزی ئاسن لەسەری

[11] -رواه الطبراني والبيهقي ورجال الطبراني ثقات والترغيب و الترهيب٥/١١١، حديث صحيح.

بدریٚ باشتره لەوەی دەست بدات لە ئافرەتێك كە بۆی حەلالٚ نەبێت"[١٢] جا لەو فەرموودە وردببنەوە، بزانن چی دەلٚێ، هەر كات ڕوانین بۆ ئافرەتی نامەحرەم حەرام بێ، دەست لێدانیشی حەرامە، لەبەر ئەوەی دەستنانە دەست، مەیل و ئارەزووی جنسی دەجوولێنێ، تێدەگەن دەلٚێم چی؟.

لە گەرمەی ئەو گفتوگۆیەدا، هەمزاغاو عەزیزاغا هاتنە ناو باسەكە، ئەوانیش داوایان لە باوكم كرد وازیان لێبێنێ .

باوكیشم بەدەم ئاهێكی قوولٚەوە ڕووی تێكردن و پێیانی وت: من قسەی خۆم كرد، دیسان دووبارەی دەكەمەوە، واجبەكان چۆن لەسەر پیرێك واجبە، هەمان شت لەسەر ئەو گەنجانە واجبە، سەرپێچی هەر سەرپێچیە ئەوجا گەنجێك ئەنجامی بدات یان پیرێ[١٣]. بۆیە بەگژداچوونەوەی كاری

---

[١٢] - لەكتێبی سیرەدا هاتووە: پێغەمبەر ﷺ لەكاتی بەیعەت وەرگرتندا دەستی نەخستۆتە نێو دەستی ئافرەت، بەبەلٚگەی ئەم فەرموودەیە: ((روي البخاري عن عائشة قالت: كان النبي ﷺ يبايع النساء بالكلام، بهذه الاية (ولا يشركن بالله شيئا"الممتحنة/١٢) قالت: وما مست يد رسول الله يدا امرأة الا امرأة يملكها)) فقه السنة. واتە: ((عائیشە خوای لێ رازیبێ، دەلٚێ: پێغەمبەر تەنها بەقسەو گفتوگۆ پەیمانی لە ئافرەتان وەردەگرت، بەم ئایەتە(ولا يشركن بالله شيئا) وە فەرموودەی پێغەمبەر ﷺ دەستی لە دەستی هیچ ئافرەتێك نەكەوتووە مەگەر ئافرەتێك، ژن یان كەنیزەكی بووبێت)).

[١٣] - دەگێڕنەوە كابرایەكی ڕێبوار شەوی بەسەر دادێ، لە دێهاتێ لادەداو دەمێنێتەوە، بابای ڕێبوار لەگەلٚ یەك لە پیاوانی ئاوایی بۆ پیاسەكردن دەچێتە

ناشەرعی، تێکۆشانە لەڕێی خوا:﴿ يُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوۡمَةَ لَآئِمٖۚ ذَٰلِكَ فَضۡلُ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴾ المائدة: ٥٤

ئەگەر بمانەوێ لەپێناوی ڕەزامەندی خوا تێ بکۆشین، دەبێ لە لۆمەی لۆمەکاران نەترسین و قسەی خۆمان بکەین.

رووی خۆی وەردەگێڕێ و شوێنەکە بەجێ دێڵێ [١٤].

دەرەوە، پیاوێکی کوێری گۆچان بەدەست دەبینێ ئەوە نابینایە و فانۆسێکی بەدەستەوە گرتووە، بۆیە سەرسام دەبێ: ئاخۆ ئەو کابرایە کە هەردوو چاوی نابینێ، ئەی کەوایە رووناکی ئەم فانۆسە چ سودێکی پێ دەگەیەنێ؟

کاتێك لێی دەچێتە پێش، بەهەڵپەیەکەوە پێی دەڵێ: خاڵە گیان ئەگەر لەحزوورتان بێ ئەدەبی نەبێ، دەکرێ بپرسم حیکمەتی هەڵگرتنی ئەو فانۆسەت لە چیدایە ؟ ئەویش لە وەڵامدا پێی دەڵێ: ئەمە بۆ ئەوەیە چاوساغان ئەو ڕووناکییە ببینن و خۆیان پێماندا نەکێشن.

[١٤] - مەلا وەیسی دەیگێڕایەوە، وتی: دەمەو چێشتەنگاوێکی درەنگ، لەسەر کانی ئاوایی (وەڵزێ) دەست نوێژم هەڵدەگرت، لەم سەرو حەددە کابرایەکی نەدی و نەناس بەخۆو ئەسپەوە هاتە لام، دوای چاك و چۆنی، خۆی پێناساندم، وتی: مامۆستا ڕەنگە نەمناسی من عومەر دەبابەم، مام جەلالم لەگەڵدایە بەرەو گەلاڵە دەچین و تا دەگەینە ئەوێ بۆ لای مەلا مستەفا، ئەوە درەنگمان بەسەر دادێ، جا ئەگەر میوان رادەگرن، حەز دەکەین ببینە میوانی مزگەوتێ.

منیش خۆم شێلوو نەکرد، سوننەت وایە میوان چ دۆست، چ دوژمن، هەڵگری هەر فکرەیەك بێ و کە هاتە ماڵت دەبێ ڕێزی بگری و خزمەتی بکەی، بۆیە پێموت:

باوکم وەکو ئەوەی تێیگەیشتبوو، ئیتقاتی تەواوی بەوە هـەبوو حزبایـەتی کافر بوونی بەدوایە، ئەوەش لەوەدا سەرچـاوەی گرتبـوو، دەیـوت: مـرۆڤ جگە لە بەرنامەی خوا، ئەگەر کەوتە دوای ڕێچکەی دەستکردو پەیڕەو و پرۆگرامێکی دیکەی بۆ خۆی دانا کە پێچـەوانەی یاسـاو ڕێسـای ئیسـلام بوو، کەواتە بە بەرنامەی خوا رازی نییە، ئەوەیشی بەرنامـەی خـوا رەت بکاتەوە، بەدەرچوون لە دین دادەندرێ.

ئەو قسانەی باوکم لەنێوان وەرگـرتن و رەتکردنـەوەدا، لەسـەر ئەقڵیـەتی خودی مرۆڤەکان وەستاوە ئاخۆ چەندە پەسندی دەکەن یاخود بەلاوەی دەنێن، وەلێ ئەوە ئەو بیروباوەڕە بوو کـە بـۆ ئـەو کاتـە تـا ئـەو رۆژەی وەفاتی کرد، جەختی لەسەر دەکردەوەو سازشی لێ نەدەکرد [١٥].

میوان میوانی خوایە، بەخێر بێن، بەڵام حەز دەکەم بزانم هەمووتان چەند کەس دەبن؟ئەویش لەوەڵامدا وتی: نزیکی پەنجا، شەست کەسێك دەبین.

منـیش بـە هـەردوو ئاغاکـەم راگەیانـد کـە ئەوانـە بـەو نـاوە هـاتوون ببنـە میـوانی مزگەوتێ و پاشان بڕۆن، بۆیە با تەماتەکە عایدی من بێت، ساواریش عایدی ئێوەو نانیشیان لە گوندی بۆ کۆ دەکەینەوە.

کاتێك هاتنە ئاوایی، لەمزگەوتی گوندی کۆبوونەوە، دوای نـانخواردن، پشوویەکی کورتیان داو کەوتنە ڕێ و بەرەو گەڵاڵە ڕۆیشتن.

[١٥] - مـەلا معتصـم دەڵێـت: بەبۆچـوونی مـن لـەم رۆژگـارە نـاگونجێ کـە سـنوری جوگرافیاو هەر پارچە زەوییەك وەکو دەوڵەت هەل ومـەرجی تایبـەت بەخۆی هەیـە،

مەلا وەیسی هەمیشە دەیوت: وەکو چۆن من باوەڕم بە حزبایەتی نەبوو، ئاوا مەلا مستەفا باوەڕی بەحزبایەتی نەبوو، ئەوەی کاری لەسەر دەکرد تەنها خواناسی و کوردایەتی ڕاستەقینە بوو.

ئەوجا بتوانی هەموو موسڵمانان لەژێر یەك بیرو و بۆچوون یەك بخەی، بۆیە دەشێ هەر کەس و لایەنێك بۆچوونەکانی بەشێوەیەکی جیاواز لەوی دیکەبێ بۆ رایەو کاری ئیسلامی و خزمەتکردن و چاککردنی خەڵك و ئەو بازنەو واقیعەی موسڵمانانی تێیدا کۆ بۆتەوەو بانگەوازی تێدا دەکەن، من وەکوخۆم هاوڕام لەگەڵ ئەو وتەیەی شێخ موحەممەد حەسانی میسری کە دەڵێ: (فرەیی و تەعەدودیەتی حزبی زۆر ئاساییە، چونکە گرنگ ئەوەیە بۆ ئامانج هەوڵ بدرێ) (وتاری رۆژی هەینی لەکەناڵی(الرحمة):٢٠١١/٩/١٦) کەواتە حزبایەتی لە ئیسلام دروستە .

نەورۆز لەنێوان ڕەوایی و ناڕەواییدا...

هەنـدێك دەڵـێن: ئەفسـانەو مێـژوو وەکـو دوو ڕووی دراوێـك وایـە، پەیوەندیان بەیەکەوە هەیەو ئەفسانە سەرەتای مێژووە، تا ئێستا چەندین ئەفسانە لەمێژووی رۆژهەلاّت و تەنانەت لە خودی ئەوروپا بوونی هەیـەو ساغ نەکراوەتەوە کە مرۆڤ و کات و شوێن، سێ رەگەزی سەرەکی ئەو هاوکێشەی مێژووە .

رای بەهێز تا ئێستا لە بەڵگەنامەو سەرچاوە مێژووییەکان قسەی لەسـەر کرابێ ئەوەیە نەورۆز لە بنەڕەتدا جەژنی فارسـەکانەکە پـێش ئیسـلام ئاگرپەرست بوون، فارسەکان وەکـو ئیمبراتۆریـەتێکی گـەورە بـەهۆی تێکەلاّوی و نزیکیەوە، کاریگەری زۆریان لەسەر داب و نەریت و زوبان و کلتوری کوردی هەبووە، نەك هەر کـورد، بـەڵکو کاریگـەریان لەسـەر زۆربەی نەتەوەکانی دەرو دراوسێ هەبووە، لەوانە: ئەفغانی و تـاجیکی و ئـازەری و ئۆزبـەکی و تـورکی و... هتـد، بەتایـەت لەناوچـەکانی ئاسیادا. ئەوەش هەقیقەتێکی حاشا هەڵنەگرە، بۆیە نەورۆز ئەو جەژنەیە چەندین نەتەوەو میللەت(دەیان تیرەو زمان) سـالاّنە یـادی ئـەم رۆژە دەکەنەوە، هەر یەکەیان لە گۆشە نیگایەکەوە خۆی بەخاوەنی دەزانێ

و بەرامبەرەکەی رەت دەکاتەوە[١٦] .

ئەگەر دەڵێن: نەورۆز رەمزو هێمای ئایینی زەردەشتیەو زەردەشت لەو رۆژەدا بۆ کوردان هاتووەو نەورۆزی وەك جەژنێکی نەتەوەیی و ئایینی بۆ کورد هەڵبژاردووە و بەم بۆنەوە لەم رۆژەدا ئاگریان کردۆتەوە، ئەوە ئاگرپەرستی لە ئیسلام بە هەموو شێوەیەك رەتکراوەیە، جا هەر گەل و نەتەوەیەك پیادەی بکات[١٧] .

---

[١٦] - زیاتر لە سێ سەد ملیۆن کەس لە جیهان، بەتایبەت لە ناوچەکانی ئاسیاو رۆژهەڵاتی ناوەڕاست و رووسیاو هەرێمی قەوقاز و ناوچەکانی دەریای رەش وەك بەلقان، ئەفغانستان و ئێران و کوردستان و پاکستان و داغستان و تورکمستان و قرقیزستان و تورکیا و کازاغستان و تاجیکستان و ئازربایجان و ناوچەکانی تری وەکو میسر و... زۆری تر، لە ئەدەبیاتی خۆیان بە شیعرو هۆنراوەو پەخشان گوزارشت لەم رۆژە دەکەن.

رێکخراوی یونیسکۆ کە رێکخراوێکی بەناو زانست و فێرکردنی سەر بە نەتەوە یەکگرتوەکانە لە٣٠ی ئەیلولی٢٠٠٩ چەندین وڵات بەشداریان لەم ڕێکەوتنە کردوە، لەوانە: ئێران – ئەفغانستان – ئازەربایجان – تاجیکستان – کازاغستان – تورکیا– تورکمانستان و...هتد. هەروەها لە دانیشتنی شوباتی٢٠١٠، دانی بە٢١ی ئازار داناوەو لەم ڕوانگەوە بە(رۆژی نەورۆزی نێودەوڵەتی) داناوە، ئەمەش ئەوە دەگەیێنێ: یا بۆنەکەیان بەلاوە هیچ نەبووە، ئەگەرنا یادێك تەمەنی ئەوەندە دوورو درێژ و رەگ و ریشەیەکی ئەوەندە مێژویی هەبێت و لەلای نەتەوە یەکگرتوەکانیش تەمەنی تەنها دە ساڵ بێت، بە ڕاستی ئەوە بۆ بایەخ و گرنگی ئەو یادە، کەمی یادەکە نیشان دەدات. "ئامادەکار"

سەرەتای نەورۆز توانەوەی بەستەڵەکی سەرما و سۆڵ و بەربەستی نێوان زستان و بەهارە، هەندێ لە گەلان بەم بۆنەوە ئاهەنگ دەگێڕن، لەسەر ناوی نەورۆز رێك كەوتوون كە بەمانای رۆژی نوێ دێ و ئەو لێکچوونەیان بۆ نزیکیان دەگەڕێتەوە، بۆیە ئەو رۆژەیان بەسەرەتای ساڵنامەی خۆیان ناوزەد کردووە، لەوانە کورد بەجۆرێ پەیوەستی کردووە بەو ئەفسانە کۆنەی باس لە کودەتاو شۆڕش بەسەر تاغوت و گومڕاو ئازادبوون لە زوڵم و ستەم دەکات.

هەندێ لەمێژوونووسان ئاماژە بەوە دەدەن شارستانی سۆمەری حوکمڕانی ئەو ناوچەیان کردووە، ئەوان ئەو مێژووەیان هەڵبژاردووەو تیایدا ئاهەنگیان بۆی گێڕاوە و کردوویانەتە سەرەتای ساڵنامەی خۆیان بەهۆی دامەزراندن و چەسپاندنی پاشانشینی و حوکمەکەیان بۆ ئەو کات و ساتە.

---

[١٧] - نەورۆز نابێ بە زەردەشتی بەناو پێغەمبەر یا حەکیم وەك حەکیمی لوقمان بلکێندرێ، هەر خودی زەردەشتی هەقیقی یەك دەنگی لەسەر نیە ئایا پێغەمبەر بووە یان حەکیم؟ بۆیە نەورۆز ئەبێ بە زەردەشتی (مەزدەکی) ئەو زەردەشتە تەحریفی دینی زەردەشتی هەقیقی کرد، بەوەوە بلکێندرێ. هەروەها هیچ بەڵگەیەك نیە زەردەشت نەورۆزی بە جەژنی ئایینی بۆ کورد هەڵبژاردبێت، ئەمە (افترایە) و درۆیە بۆ زەردەشتی هەقیقی هەڵی دەبەستن!!

لەعێراقی کۆنیشدا ڕۆژێکی وا لەبەهاردا هەبووە، جەژنی (ئاکیتۆ)ی ناو بووە، لەو ڕۆژەدا بەزمو ڕەزم و سەیرانی تێدا ئەنجامدراوەو بۆ بەسەربردنی کاتێکی خۆش، خەڵکەکە چووەتە دەرەوەی شار.

تەنانەت دەوڵەتی فاتیمیە لە میسر ساڵی ٥٨٤ ی کۆچی، ئاهەنگیان بەو بۆنەوە گێڕاوە، پێیان وتوە: نەورۆزی قیبتی کە لەو ڕۆژە بازاڕەکان دادەخران و زۆربەی خەڵکەکە لە ماڵەکانیان دەمانەوە[١٨] .

هەندێکیش باوەڕیان بەئەفسانەکە نییە، یادەکە دەگەڕێننەوە بۆ گۆڕانی کەش هەوا کە نەورۆز یەکەم ڕۆژی بەهارە: ئەمەش زۆر لەوە پەسەندترە پشت بەحیکایەتی مارو زوحاك ببەسترێ.

لێرەدا کاکڵی قسان، خاڵی جەوهەری بۆ حەرامیەتی ئەو ڕۆژە بۆ مێژووەکەی دەگەڕێتەوە، نەك خودی ڕۆژەکە. چونکە دەوترێ ئەگەر مەبەست زیندوو کردنەوەی ئەو ڕۆژەبێ کە لای زەردەشتیەکان باو بووە، ئەوە گومان لەحەرامیەتی نامێنێ و ناپەسندو حەرامە، بەڵام دەکرێ وەك هەموو ئەو یادو بۆنانەی هەیە وەك یادی سەربەخۆیی

---

[١٨] - تەنانەت چەندین نووسین لای میسرییەکان هەیەو لە فیلمە میسرییەکان ئەوە پیشان دەدەن کە لەو ڕۆژەدا– ٢١-ی ئادار، سەرەتای بەهارو نەمانی سەرماو سۆڵ و ڕۆژێکی نوێیە، خەڵك بۆ بەسەربردنی کاتێکی خۆش ، دەچنە دەشت و دەرو سەیران دەکەن.

وڵاتان، یادی دایك، یادی مامۆستا و ئەوانیتر سەیر بکـرێ، هەرچـەندە ئەوانەیش راجیایی زۆری لەسەرە، هەمدیس بەشێك بـە ڕەواو بەشـێکی دی بە ناڕەوای دەزانن. هاوکات دەوترێ ئەگەر ئەو یادە لەگەڵ ئـەو رۆژە تێکگیرو یەکانگیر نەکرێ کە پەیوەسـتە بـە ئـایینی زەردەشـتی، دەلوێ بۆ گوزارشتکردن و دەربڕینی خۆشی دوای تەواو بـوونی وەرزی زستان، خەڵك لە رۆژەکانی تر بۆ دەربڕینی شادی و دڵخۆشی ، بەخاو خێزانەوە بچنە دەرو سەیران بکەن.

ئاگری نەورۆز جیاوازە لە ئاگری ئاگرپەرستی!! ئاگری نەورۆز لە سەرەتا ئاگری ئاگادارکردنەوە بووە، دەشێ دوایی بووبێتە ئـاگری پەرسـتراو، بۆیە لێرەدا وەك دەوترێ هەڵوێستی مەلا وەیسی ئەوەیە شتێك بـەناوی جەژنی نەورۆز بوونی نییە، ئـەو جەژنـە بـە پێـوەری ئـەقڵی و نـەقڵی حەرامە، بوونی ئەو حەرامەتیە بەلای مامۆسـتا، لەچـییەوە سەرچـاوەی گرتبـــوو؟ [19]

---

[19] - شاهنامەی فیردەوسی سەرچاوەیەکی باوەڕپێکراوە لای فارسـەکان و ئـەوەی فیردەوسی باسی دەکات مێژووی ڕۆژی نـەورۆزە، وەك لـە لاپـەڕە (١٠)ی شانامەدا هاتووە:"جەمشید پیاوێکی زۆر ژیر بوو، لەسـەر ڕێبازی باو و باپیرانی لاینـەداو لەنێوگەلەکـەی چاکەو دادوەری و سـۆزو بـەزەیی بڵاوکـردەوە، داهێنـانێکی زۆری کرد لەدروستکردنی چەك و پێداویستییەکانی جەنگ، ئاوریشم و قوماشی چاکی

لەکاتێکدا ڕاڤەکاران لە لێکدانەوەی ئەم فەرموودەی پێغەمبەری خـوا کە لەخوارەوە هاتووە، بۆ ئەو دوو ڕۆژە ئاماژە بـەوە دەکـەن مەبەسـت لێی جەژنی نەورۆزو جەژنی میهرەجانە.

.

عـن أنـسٍ رضي الله عنه قـال : قَـدِمَ الـنبيُّ ﷺ المَدينـة وَ لَهُـم يَومانِ يَلعَبون فِيهِما فَقالَ: ما هـذانِ اليَومـانِ؟ قـالوا: كنّا فِيهِما فِي الجاهِلِيّةِ، فَقـالَ رسـولُاللّهِ ﷺ: انَّ اللّـهَ قَد أبدَلَكُم بِهِما خَيراً مِنهُما يَومَ الاضحى وَيَومَ الفِطـرِ) رَواهُ أصحابُ السُّنَنِ، بسند صالح.

بەکار دەهێنا، پیشەسازی بڵاو بوویەوەو جنۆکەی خستە ژێر دەسـتی خۆی،کـاری قورسـی پێڕاسـپاردبوون و خـەڵکی دابەشـکردبوو بـۆ سـێ بـەش (کاهینـەکان و جەنگاوەرو فەلاح و سەنعەتکارەکان). چەندین شاری تازەی دروست کردو کانزای گرانبـەهای لـەزەوی دەرهێنـا، نهێنـی زانسـتی پزیشـکی زانـی و بـە (کورسـی حوکمەکەی) دەفڕی بۆ هەموو شوێنێك لەو زەمینەداو بەکورسیەکەی کە ڕازاندبۆوە بەچـەندین جـۆری گەوهـەر، فـڕی بـۆ زۆربـەی مەملەکەتـەکان، جـن ئەوکورسـییەیان هـەڵگرتبوو لەسـەرەتای سـاڵ، ئەوکاتـە خـۆر دەگاتـە بـورجی حـەمل، بـەوەش زۆر دڵخۆش بوو، ئا ئەو ڕۆژە دواتر لای فارسەکان بە نەورۆز ناسراو بەپیرۆزی ڕاگیرا".

مەلا معتصم لەوەڵامدا دەڵێت

باوکم هەمیشە ئەوەی دووپات دەکردەوە: لە ئایینی پیرۆزی ئیسلام، جگە لە جەژنی ڕەمەزان و قوربان، هیچ جەژنێکی دیکە بوونی نیە، نەورۆز جەژنی ئاگرپەرست و فارسەکانە[٢٠]، واتا: دوورو نزیك پەیوەندی بەکوردەوە نییەو حەرامە، نابێ خەڵك بە ئاگرکردنەوە لاسایی ئاگرپەرستان بکاتەوە، چونکە پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێ: (من تشبە بقوم فهو منهم) "رواه أبوداود". هەر کەسێ خۆی بەقەومێ بچوێنێ و لاساییان بکاتەوە، ئەوە لەوانە[٢١].

---

[٢٠] - بەهۆی پەرستشی ئاگرپەرستەکانی ئێران بۆ ئاگر، بەلایانەوە ئاگر: خوای خێرو رووناکی بووە، بەرامبەرەکەیشی خوای شەڕو تاریکییە، هەر بۆیە مامۆستای رەحمەتی-مەلا وەیسی- ڕاستەوخۆ دژایەتی نەورۆزی کردووە، چونکە ئاگر: ڕەمزو خوای ئاگرپەرستەکان بوو.

[٢١] - لە سەرکردە دیارو بەرچاوەکانی کوردی لەمەڕ خۆماشماندا، لەوانە (مام جەلال) و (نەوشێروان مستەفا) پێیان وایە نەورۆز پەیوەندی بەکوردەوە نییە، نەورۆز لە ئەسڵدا جەژنی فارسەکانەو کاریگەری ئەو جەژنە بۆ کوردستان و بەشێکی زۆری ولاّتانی رۆژهەلاّتی ناوەڕاست پەلی هاویشتووە، ئەوانیش بەدرێژا بە پیرۆزیان راگرتووەو کردویانەتە بەشێك لە فەرهەنگ و کلتوورو داب و نەریتی خۆیان.

مام جەلال لە وتەیەکی دا دەڵێت: لە ئەسڵ دا(کاوە) فارس بووە، (زوحاك) کورد بووە، فارسەکە کوردەکەی کوشتووە، ئەگەر وابێ چۆن کورد کوشتنی خۆی دەکاتە یادو بیرەوەری وخۆشی و جەژن؟!.

ئەم قسانە بۆ ئەو چاخ و سەردەمە پیاوی خۆی دەویست، هەموو کەس

زاتی ئەوەی نەبوو ئەو بابەتە بورووژێنیٚ، ئەمەش ببووە مایەی سەر ئێشەو چەرمەسەری کە لەهەموو لایەکەوە فشاری بخەنە سەرو چەندین جار لەمەڕ بابەتی نەورۆز لەلایەن بەرپرسانی دەسترۆیشتووی ئەو دەڤەرە بانگی بکەن و لێپرسینەوەی دەرهەق بکەن، بەلاٚم هەمیشە خوای پەروەردگار دەیپاراست و بەسەر نەیارانی سەر دەخست.

باوکم گێڕایەوە: رۆژێکیان بەرپرسێکی پێشمەرگە کە خەڵکی گوندی شێخ وەتمانی باڵەکایەتی بوو، بەخۆو زیاتر لە سەد کەس ، بەچەکەوە ئابڵوقەی مزگەوتی گوندی وەڵژێیاندا، من لەم ئان و ساتە خەریکی وانەوتنەوە بووم بە فەقێیەکان.

کابرای بەرپرس بە لەخۆبایی بوونەوە، رووی بەلامدا وەرچەرخاند، بە تەوسەوە پێی وتم: هاااااا، مەلا وەیسی وەرە بزانم جەژنی نەورۆز بۆ حەرامە؟ ئەو قسەیەت لە کویٚ هێناوە؟ ئەوە قسەی گیرفانتە یان قسەی دوژمنی کوردە وەکو قەوانی سواو بۆمانی لیٚ دەدەیەوە، بە سەحیح پێمانی دەفرۆشی؟

منیش سەرم لێی بادا و پێیموت: تا قورئان و سوننەتی خوا وەستابێ، من هەقی ئەوەم نییە، ئەو هەقە بەخۆم نادەم و ئەوە ئیشی من نییە قسە لەباخەڵی خۆم دەربێنم یا بەمیزاجی خۆم قسەی هەڵەق و بەڵەق بۆ خەڵکی هەڵڕێژم، بەلاَم ئەوە خوای پەروەردگارو پێغەمبەرەکەیەتی وا دەڵێن، بۆیە منیش ئەگەر خۆم بەخزمەتکاری ئەم دینە بزانم، نابێ نکۆڵی لە هەقیقەت بکەم.

کە لێی پرسیم: مەبەستت لەو قسانە چیە؟

وەلاَمم دایەوە، وتم: لەڕووی زاراوەی شەرعی: هەر گەڕانەوەیەك لەهەفتە یان مانگ و ساڵ بەخۆشی و شادی دووبارە بێتەوە پێی دەوترێت جەژن.

مانای جەژن لەرووی زمانەوانیەوە وەك عەرەب وتەنێ: (**عادَ یَعودُ عیداً**)[٢٢] واتە: گەڕاوە دەگەڕێتەوە. هەر شتێك پێی بوترێ جەژن(عید) دەچێتە چوارچێوەی (الشرائع و العبادات) لەم رووەوە کەس ناتوانێ لەخۆڕا لەبواری تەشریع و پەرستشدا بەبێ بەڵگە هیچ شتێك زیاد یا کەم بکات، هەر لەم سۆنگەوە کەس وا حاڵی نەبێ کە وتمان جەژنی نەورۆز ئەوە جائز نییەو بەکەمزانینی گەلی کوردە، نەخێر ئیسلام ناسنامەو مافی نەتەوایەتی بەهەمووماناکەوە پاراستووە، وەکو خوای پەروەردگار

---

[٢٢] معجم الوسيط، ص١١٤

دەفەرموێ: (وجعلناكم شعوبا و قبائل). كاتێك باس لە جەژنی نەورۆز دەكرێ، دەبێ (سەیرانكردن لەگەڵ ئاهەنگگێڕان) یا (رەسمكردن لەگەڵ رەسمگرتن) لەیەك جیا بكەینەوە كە دوو بابەتی لێك جودایە، وەك چۆن (حوكم و حەد) دوو بابەتی لێك جودایە.

تۆش ئەگەر باس لە جەژن دەكەیت، ئەوە جێی خۆیەتی سەرەتا بزانی جەژن لای ئایینە ئاسمانیەكان چیە؟

بۆ ئەوەی بابەتەكە زیاتر لای تۆ روون و ئاشكرابێ، لە ئیسلامدا جەژن بەواتای پەرستن دێ كە بریتیە لە شوكرانەو تەكبیر لێدان بۆ خوای پەروەردگار.

لە ئیسلام دوو جەژن هەیە، جەژنی رەمەزان و جەژنی قوربان، هەموومان كرۆك و پوختەی بەسەرهاتەكانی ئەم دوو جەژنە دەزانین چییە ، بۆیە ئەوەندە قسەی لەسەر ناكەم و لێرە دەوەستم.

خۆ ئەگەر باسی جەژن لای ئایینەكانی تر بكەین، لە ئایینی مەسیحی جەژنی قیامەو غەتتاس هەیە كە وشەیەكی ئەغریقیە بەواتای دەركەوتن دێ، لەگەڵ جەژنی لەدایك بوونی عیسا (علیه السلام) كە ئەوە پەیوەندی بە ئێمەوە نییە.

لە ئایینی جوولەكە بەهەمان شێوە چەندین جەژن هەیە، هەندێ لەوانە:

جەژنی سێبەر کە لەو ڕۆژە خۆیان دەدەنە بەر سـێبەری لـق و پـۆپی دارو درەخت- جـەژنی فـەتیرە: گوایـە لـە چـەرخی١٣ ی پـێش زایـین بـەنی ئیسرائیل لەمیسرەوە هـەڵاتوون و نانیـان خـواردووە بـێ ئـەوەی نانەکـە هەڵاتبێ (لەم جەژنەدا ئەو نانە دەخۆن کە هەڵنەهاتبێ)- جـەژنی هیشـا: واتـا ڕۆژی قوربـانی، گوایـە لـەو ڕۆژەدا ئیسـحاقی کـوڕی ئیـبراهیم سەربڕدراوە - جەژنی وتار: گوایە لەو ڕۆژە خوای پەروەردگار لەگەڵ موسا (علیه السلام) قسەی کردووە- جەژنی لێخۆشبوون لە مانگی دەی هەموو ساڵێکی ساڵی یەهودی ئەنجام دەدرێ، تیایدا نـۆ ڕۆژ پەرسـتش دەکـەن و بەڕۆژوو دەبن — جەژنی هیلالی نوێ: تیایدا لەو ڕۆژەدا ئاهەنگ دەگێڕن و فوو بە زوڕنا دەکەن و لە قودس ئاگر دەکەنەوە.

لای ئاگرپەرستەکانیش دوو جەژن هەیە:

یەکەم / جەژنی نەورۆز: وشەیەکی لێکدراوەی فارسیە (نەو+ ڕۆز)بـەواتای ڕۆژێکی نوێ دێ .

دووەم/ جەژنی میهرەجان: ئەویش وشـەیەکی لێکـدراوە (میهـر) واتـە: وەفا، (جان) واتە: دەسەڵات، بەهەردوو وشەکە، واتا: دەسـەڵاتی وەفـادار کە بریتیە لە خۆشی دەربرین بەهۆی دەرکەوتن و سەرکەوتنی (ئەفریـدون) بەسەر زوحاکی علوانی-جەمشیدی پاشا-.

ئەگەر دەڵێن: نەورۆز رەمزو هێمـای ئـاییـنی زەردەشـتیەو زەردەشـت وەك پەیامبەر کە لەو رۆژەی بۆ کوردان هاتووەو دەستی بە بانگـەواز کـردووە، نەورۆزی وەك جەژنێکی نەتەوەیی و ئایینی بۆ کورد هەڵبژاردووە و لەمەڕ دەربڕینی خۆشی و شادی، لـەم رۆژە ئاگریـان کردۆتـەوە، وردە وردە ئـەو ئاگرکردنەوە پەلی هاویشتووە بۆ بەپیرۆز زانین و پەرستنی، کـە بـێ شـك ئاگرپەرستی لە ئیسـلام بەهـەموو جـۆرێ رەتکراوەیـە، جـا هـەر گـەل و نەتەوەیەك پیادەی بکات [٢٣].

بەڵگەی ڕاست ودروست بۆ ئەم قسانە، فەرموودەیەکی سـەحیحە کـە لـە ئەنسەوە گێڕدراوەتەوە: عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَدِمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ، وَلِأَهْلِ الْمَدِينَةِ يَوْمَانِ يَلْعَبُونَ فِيهِمَا، فَقَالَ: ﴿قَدِمْتُ عَلَيْكُمْ وَلَكُمْ يَوْمَانِ تَلْعَبُونَ فِيهِمَا، فَإِنَّ اللهَ قَدْ أَبْدَلَكُمْ يَوْمَيْنِ خَيْرًا مِنْهُمَا، يَوْمَ الْفِطْرِ، وَيَوْمَ النَّحْرِ﴾ [٢٤] .

---

[٢٣] - **فارسەکان وەکو کورد، ئایینی زەردەشتی بەئایینی خۆیان دەزانن، هەرچەندە گومانەکان لەسەری زۆرن، گوایە زەردەشت تایبەت بۆ دەوڵەمەندەکان نێردراوەو هەر ئەوان پەیڕەوییان لێی کردووە، ئەوەش بابەتێکی ناجۆرە، چونکە هەرچی پێغەمبەران (علیە السلام) نێردرابن، ئەوە بۆ رزگاری و ئازادی خەڵکە رەش و رووتەکەو ئاگادارکردنەوەی پادشاو ستەمکاران بووە.**

[٢٤] - **رواه أحمد/ فەرموودەیەکی ڕاستە، بڕوانە (سلسلة الأحاديث الصحيحة وشيء من فقهها وفوائدها)(٥/٣٤)**

ئەنەس رەزاو ڕەحمەتی خوای لێبێ، دەفەرموێت: پێغەمبەری خۆشەویستمان هاتە مەدینە، خەڵکی مەدینە دوو ڕۆژیان هەبوو تێیدا یارییان دەکرد، خواپەروەردگار ئەو دوو ڕۆژەی بە دوو ڕۆژیتر گۆڕیەوە زۆر چاکتر لەودوو ڕۆژە، جەژنی ڕەمەزان و جەژنی قوربان.

زانایان لەبەیانیکردنی ئەو دوو جەژنەدا، دەڵێن: مەبەست لێی جەژنی نەورۆزو جەژنی میهرەجانە. کەواتە بەپێی ئەم فەرموودە هەموو جەژنێك بەهاتنی جەژنی ڕەمەزان و قوربان نەسخ و هەڵوەشاوەتەوە، بۆیە ئەگەر نەورۆز عیبادەتبێ، هەر عیبادەتێك لەشەرعدا بنەماو بنچینەی نەبوو ئەوە حەرامە، خۆ ئەگەر عادەتیش بێت ئەوە ئەو دەقە سەحیحە بەسە بۆ گۆڕینی جەژنی عادەتی.

کابرای بەرپرس بەبیستنی ئەم قسانە، بەدەم هەڕەشەوە، دەستی لێ ڕاشەقاندم و پێی وتم: مادام ئەوە بیرو بۆچوونتبێ، تۆ ئاوا بیرکردنەوەیەکی پیس و گەنیوت هەبێ، کاری تۆ لەم دێیە تەواو، بۆ هەینیەکی تر لەم گوندە بمێنیەوە، بەمەندیلی سەرتەوە راتدەکێشم و دەربەدەرت دەکەم.

منیش گەلێ تووڕەو دەهری بووم، بێ باکانە لێی هاتمە دەنگ و پێموت: با ئەم قورئانە لەنێوانمان حەکەمبێ کاممان راستین، من یان تۆ؟.

کابرای بەرپرس هەستی خۆبەزلزانین بەر چاوی تـەنی، لـەجێوە داهاتـەوە تفەنگی لێ ڕاست کردمەوەو رایکێشا، دەستی بە پلاپیتکەوەنا، چونکە ویستی خوا ئەوەبوو هێشتا تەمەن و ئەجەل یەخەی نەگرتیووم کە نابێ بمرم، گوللەکە چروکی کرد و نەتەقی.

ئەو خەڵك و حاشاماتەی لەوێ بوو، کەوتنە بەینەوە: نابێ، نـاکرێ، ئـەوە ئیش نییە دەیکەی.

باوکم بەو هەڵوێستە نەزۆك و ترسنۆکانەی کابرای بـەرپرس، هێنـدەی تـر ڕشت و مکوڕ بوو لەسەر ئەوەی بە ئاسانی ئـەم گونـدە بـەجێ نـەهێڵێ، ئەگەر سەری خۆیشی لەسەر دانێ.

ئەو رووداوە کەم دەگمەنـە بـۆ ئـەو کاتـە بـە مـەلا مسـتەفا دەگاتـەوە، راستەوخۆ فەرمانی دەستگیرکردنی بۆ دەردەکات کە چـۆن دەبـێ مرۆڤـی بەرپرس و دەست ڕۆیشتوو، لەژێر چەتری کوردایـەتی دا، تەعـەدداو زوڵـم لەکەسی بێدەسەلاٌت بکات، با ئەو کەسە بـیرو بۆچـوونێکی هەڵەیشـی هەبێت.

کابرای بەرپرس لە ترسان خۆی دەخیلی عەقید کافی دەکات تاوەکو پۆزشی بۆ بێنێتەوە بەوەی لە حیرس و تووڕەییان ئەو کارەی کردووەو دواجار مەلا مستەفا لێی خۆش دەبێ.

ئەم هەواڵە هەموو فەقێکانی باوکمی دڵخۆش کرد کە لەسایەی دەسەڵاتی مەلا مستەفا ستەم قبوڵ ناکرێ.

کاتێك ئەو بەرپرسە دەچێتە حەج، بۆ دەربڕینی پەشیمانی و گەردەن ئازایی لەو کارەی بەرامبەر من ئەنجامی دا، هاتە ماڵمان و باوك گەردەنی ئازاد کرد.

هەڵبەتە ئەو کێشەو لەمپەرانەی لەم گوندە لەسەر نەورۆز لەلایەن بەرپرسانەوە بۆ باوکم دروست دەکرا ، گەلێ نیگەرانی کرد ، هەر ئەو بێزارکردنەش بووە هۆکارێ پاڵی پێوەنا بیر لە سەرهەڵگرتن و بارکردن لەو گوندە بکاتەوە، ئەگەرچی ئاغاکانی وەلژێ زۆریان پێ ناخۆش بوو باوکم بەجێیان بێڵێ، بۆیە کاتێ ئەم هەواڵە بە حاجی کوێخاو هەندێ لە ریش سپیانی گوندی کۆیلە دەگاتەوە، دێنە سەردانی و داوای لێ دەکەن بێتە لایان.

مەرجی باوکم ئەوە بوو مەدرەسەی خۆی هەبێ و فەقێکانیش لەگەڵ خۆی بێنێت.

ئەوانیش بە داواکە رازی بوون، لە ١٩٦٧/٤/١٦ ماڵمان بۆ گوندی کۆیلە گواستەوە.

باوکم لەپەروەردەو پێگەیاندنی فەقێکانیدا بەردەوام بوو، وەلێ لەوێش

دەستی حزب وازی لێ نەهێنا بەئاسوودەیی بژێ، بەدزییەوە راپۆرتیان لەسەر بەرز دەکردەوە، تەنانەت کام قسەی خراپە بۆیان دەهۆنیەوە تا کەسایەتی لەکەدار بکەن گوایە کەسێکی تێکدەرو یاخیە،دەیەوێ ئاژاوە دروست بکات.

ئەو پرسە بەوە گەیشت بانگێشتی دادگای شۆڕش بکرێ لەسەر ئەوەی بە ئاشکرا دەڵێت: حیزب رێ و رێچکەیەکی هەڵەو پەڵەیە، ئێمە تەنها بەدەستگرتن بەم ئیسلامە سەر دەکەوین.

مەلا مستەفا ناردیە دوای، پێی وت: مەلا وەیسی وەرە بزانم بۆچی دژی حزبایەتی قسە دەکەی؟ئایا حزبایەتی رێی لێ گرتووی؟

ئەویش بێ پەروا پێی دەڵێ: قوربان حیزبایەتی بۆ پاشەرۆژ کافربوونی تێدایە، ئێمە بەدین نەبێ سەرناکەوین، سەرکەوتنی ئەم نەتەوە ژێردەستەی لەمەڕ خۆمان تەنها بە یەکدەستی و یەکدەنگی و ئیسلامیبوونمان لەسەر بنەمای قورئان و سوننە، رزگاری دەبێت.

تەنانەت کاتێك لێی دەپرسی: ئەوە وتمان حزبایەتی حەرامە، ئەی بۆچی نەورۆزیش هەر بەحەرام دەزانی؟

باوکم کتێبی (التاج الجامع الاصول)ی لەگەڵ خۆی بردبوو، بەهەڵپەیەکەوە پێی دەڵێت: ئەزبەنی من لەباخەڵی خۆم قسە دەرناکەم، فەرموو سەیری

ئەم کتێبە بکەو خۆت بڕیار بدە.

لاپەڕە (٣٠٥-٣٠٦)دەکاتەوە: فەرموو قوربان ئەو دوو لاپەڕە بخوێنەوە.

ئەویش بەوردی دەست دەکات بەخوێندنەوەی کە نووسراوە : (**عن أنسٍ رضي الله عنه قال : قَدِمَ النبيُّ ﷺ المَدينة وَ لَهُم يَومانِ يَلعَبون فِيهِما فَقالَ: ما هذانِ اليَومانِ؟ قالوا: كنّا فِيهِما فِي الجاهِليّةِ**[25] **فَقالَ رسولُ اللّهِ ﷺ: انَّ اللّهَ قَد أبدَلَكُم بِهِما خَيراً مِنهُما يَومَ الاضحى وَيَومَ الفِطرِ**[26]) **رَواهُ أصحابُ السُّنَنِ، بسند صالح.**

مەلا مستەفا قورئانێکی بەدیاری پێ دەبەخشێت و لە وەلامدا پێی دەڵێ: بڕۆ هەرچی لەم دینە هەیە بیگەیەنە، من پشتگیریت دەکەم، هەر

---

[25] -قبل الاسلام ، وهما يوم النيروز الذي هو أول يوم فى السنة الشمسية و يوم المهرجات الذي هو أول يوم الميزان، وهما يومان معتدلان في الهواء، لا حر ولا برد، ويستوى فيهما الليل و النهار، فاختارهما حكماء الاقدمين المولمين بالهيئة يومى عيد للعب والفرح، واستمر كذلك الى أبطله الاسلام.

[26] -فهما العيدان الشرعيان اللذان ختما صوم رمضان و حج بيت الله الحرام،ففيه نهى عن اللعب والسرور فى أعياد الكفار، بل و مشاركتهم فى أعيادهم حرام، فقدقال أبوحفص الكبير:من أهدى بيضة لكافر فى النيروز تعظيما له فقد كفر بالله و حبط عمله، وكذا قال القاضى احسن بن منصور: من توسع فيه أو أهدى لغيره شيئاً تعظيما لليوم فقد كفر، للتشبه بهم، وقد نهيناعن ذلك، ومثل ذلك يقال فى شم النسيم الذى اشتهرى لدى الطائفة المسيحية.

کەسێك دەستت بۆ ببات، خۆم دەزانم چی لێ دەکەم![27]

هەر بەم بۆنەوە سالێکیان نەورۆز لە سنووری باڵەکایـەتی قەدەغـە کـرا و دواتر بەهۆی فشاری زۆرەوە، یادەکە کرایەوە.

باوکم تا ئەو وەختەی لە گوندی کۆیلە بوو، رۆڵێکـی گـەورەو کاریگـەری هەبوو لە بڵاوبوونەوەی خۆشەویستی و ئاشتەوایی خەڵکی ئەو سنوورە.

هەر شەڕو شۆو ناخۆشـیەك رووی بدایـە، دەسـتوەردانی دەکـرد، ئـەوەش دەربڕی ئەوپەڕی خەمخۆرو پەرۆشی بوو بۆ خەڵکی ئاوایی.

---

[27] - مەلا ئەحمـەدی حـاجی ئۆمـەر یـەك لـە فـەقێکانی مـەلا وەیسـی بـوو، لـە ژیانـدا مـاوەو ئێسـتا مـاڵی لـە کۆمـەڵگای شاوەیسـە، دەگێڕێتـەوە، دەڵێـت: مـاڵی حـاجی کوێخا قۆناغی ماڵی مەلا وەیسی بوو، خودی مـەلا وەیسـی "کـانی کـۆیلی" نـۆژەنی دەکاتەوە کە تا ئێستاش ئەو کانیە ماوە.

هـەر مـەلا ئەحمـەد دەگێڕێتـەوە، دەڵـێ: کـاتی خـۆی ئێمـە حـەوت فـەقێ بـووین، رۆژێکیان بە دوو درهەم مریشکێکمان کڕی، کەچی بەهـەمووومان درهـەمێکمان پـێ بوو، درهەمەمەکەی دیکەمان نەبوو بیدەین، ئەوەندەی نەبرد خاوەنی مریشکەکە بۆ وەرگرتنـی درهەمەکـەی تـر هاتـەوە، کەچی هیچمان پـێ نـەبوو بیـدەین، بۆیـە کـاتێ مەلا وەیسی هاتە لامان بۆ وانە وتنەوە، سەیری کردین، هەستی بەشتێ کرد، وتی: ئەوە بۆوا ڕەنگتان گۆڕاوە؟ چی بووە؟ چی قەوماوە؟ من لـەناو هـەر حـەوت فەقێکە باسـی دوو درهـەمی مریشـکەکەم بـۆی کـرد، ئـەویش تـەنها درهـەمێکی پـێ بـوو، لەباخەڵی دەرێناو وتی: فەرموو ئەوە ئەو درهەمـە بگـرەو بیـدەرە کـابرا، مـن دونیـام ناوێ، قیامەتم گەرەکە. (دیارە ئەو کاتە عادەت وابوو هەر فەقێیـەك کتێبێکـی تـەواو بکردبایە، ئەوە دەبوو ئەو رۆژە ئەو کەسە خواردنێك بۆ هەمووان ئامادە بکات).

رۆژێکیان لە شەڕی نێوان دوو کەس دا، ناوبـژیوانیان دەکـات، مسـتێکی خاسی بەر دەکەوێ، بەمەیش توورەیی دایدەگرێ، بە ڕقەوە هات و هـاوار دەکات: سوێند بەخوا ئەوجارە هەمووتان یەکـدی بکـوژن، هــەقم بەســەر هیچتانەوە نیە، ئەوە کەی پیاوەتیە ئێوە دەیکەن؟ ڕێزگرتنی ئێوە لە چـی دایە؟ ئیسلام ئاوا پەروەردەی کردوون؟

ئــەوانیش هەســت بەشــەرمەزاریەکی زۆر دەکــەن، دەم و دەســت ئاشــت دەبنەوە، داوای لێبوردنی لێ دەکەن، ئەویش لێیان دەبووریّ.

باوکم دەرهەق بە هزرو بیری حزبایەتی،ئیتقات و قەناعەتی بەجۆرێ جەم ببوو کە خوای پەروەردگار بۆ خۆی ئەم ناوەی لــە موســڵمانان نــاوە ﴿هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ﴾ هەر ناوانانێکی تری بە بیدعەو داهێنراو دەزانی، دەیوت : جگە لەو ناونانە بە موســڵمان، ئــەویتر هــیچ دەقێکــی شــەرعی لەسەر نیە بۆیە کاتێك ژیانی هاوەڵە بەڕێزەکان(ڕەزای خوایــان لەســەربێ) دەخوێنینەوە، دەیبینین تەنها بەناوی خۆیان بانگی یەکتریان کردووە، بێ

ئەوەی هیچ ناوێك بدەنە پاڵ یەكدی، جا ئەوە لەسەر ئاستی تاك بوو[٢٨]، هەمان شت بۆ كۆمەڵبوون راستە ئەگەر حوكمدارییەكە لەژێر چەترو

---

[٢٨] - **موسڵمانەتی جیاوازی هەیە لەگەڵ ئەوەی كەسێ ناوێك لە حیزب و پارتەكەی دەنێ، جا ناوی دەنێ " الحركة، الجماعة، الاتحاد، حزب الله، الاخوان، فرقة، ..هتد"، بۆ زیاتر ڕوونكردنەوەی ئەو مەسەلەیە ئەگەر سەیری میللەت و نەتەوەی خۆمان بكەین، ئێمە بەخۆمان دەڵێین: كوردین، بەڵام لەم نێوەندەدا، دەڵێین: من سۆرانیم، من بادینیم، من هەورامیم و .....هتد. لە ئەساس دا كەس حاشای لە كوردبوونەكەی نیە، بەڵام سۆرانیە یان بادینیە و...هتد. ئەوەش نیسبەتێكە داویەتە پاڵ خۆی هەر چەندە ئەم وێنەیە رێك ئەو باسەی لێهەڵناهێنجرێ. جا بەو پێودانگەبێ ئەگەر كۆمەڵێ گردببنەوەو ناو لەخۆیان بنێن هیچی تێدا نیە، تۆ ئەگەر وشەی سەلەفی بۆ خۆت بەكاربێنی، بە ڕەوای بزانی و برای موسڵمانت بۆی نیەو نەبێ ناوێكی دیكە لەخۆی بنێ، ئەوە شتێكی ناجۆرو بێ بنەمایە، چونكە بەپێی دەقی قورئان دەبێ تەنها وشەی (موسلیم) بۆ موسڵمانان بەكار بهێندرێ و هەر ناوێكی دیكە ڕەت بكرێتەوە، ئەوساكە دەبێ بوترێ: ئێمە موسڵمانین، نەوەكو بگوترێ: ئێمە سەلەفین، دواتر ئەگەر ئەو ناو لە خۆنانە ڕەتبكرێتەوە، تەنها ئەو پرسیارە دەخەینەڕوو: ئایا مەبەست لەو ناوهێنانەی (الانصار و المهاجر) لە قورئان و سوننەتدا یانی چی و چی لێ دەفامرێ؟ شیخ الاسلام ابن تەیمییە(ڕەحمەتی خوای لێبێ) لەم رووەوە جوانی فەرمووە: {بل الأسماء التي قد يسوغ التسمي بها مثل انتساب الناس الى امام: كالحنفي والمالكي والشافعي والحنبلي، أو إلى شيخ: كالقادري والعدوي ونحوهم، أو مثل الإنتساب على قبائل: كالقيسي واليماني، وإلى الأمصار: كالشامي والعراقي والمصري، فلا يجوز ان يمتحن الناس بها} مجموع الفتاوى، بەرگی:٣ ، لاپەڕە:٤١٦.**

سێبەری خەلیفەو پیاوانی ئـایینی مـەدار بـێ، نـەك كەسـانی جاهیـل و دروشمبازی بیری بۆگەنی بێگانە ڕێشمەو جڵەوی ئەو كاروانەی لەدەست بێ ، ئیدی چۆنی بویٚ، ئاوا ئاڕاستەی بكات.

هەروەها بەردەوام ئەوەی دووپات دەكردەوە، دەیـوت: ئەگـەر كوردایـەتی دەكەین با یەك سەركردەمان هەبێ بۆ ئەوەی خاوەن یەك هەڵوێست و یەك بڕیار بین [29].

واتـە: (بـەڵكو ئـەو ناوانـەی دروسـتە بكرێنـە ناونیشـان و ناسـرانەوە، بەچەشـنی ئەوەی خەڵكی خۆ دەداتە لای پێشەوایەكی وەك: ئیمام حەنەفی و مالیك وشافیعی یـاخود حەنبەلی(ڕەحمـەتی خوایـان لێبـێ) یـاخود خـۆ دەداتـە پـاڵ شـێخێ، وەك: قادری و عەدەوی(كەڕێبازی تەصەوفن) یاخود بۆ لای تیرەو هۆزێ: وەكو: قەیسـی و یـەمانی، یـاخود بۆ لای شـارو وڵاتـێ وەكو: شـامی و عێراقی و میصـری، ئـەمما دروست نیە لەسەر ئەو شتانە تاقی بكرێنەوە).

ئەو ناو لەخۆنان و نیسبەت دانە پاڵ خۆی، دروستەو بەڵگەیـەكی ئـەوتۆ بەردەسـت نیە ڕێگری بكات بەمەرجێ كەس پابەند نـەكرێ بـەبیرو بۆچوونەكانەوەو دواتـریش هەر چەندە ناو گرنگە، بەڵام لـەویش گـرنگتر ئەوەیـە بەرنامـەو ڕێبازەكە پاك و ڕێك مـوافیقی قورئـان و سـوننە بێـت و بـێ زیـادو بـێ كـەم پیادە بكرێ. بۆ زانیـاری تـر بڕوانە كتێبی(كۆمەڵی موسڵمان كێن؟ لەبەر ڕۆشنایی قورئان و سوننەتدا) مامۆستا نەهرۆ عەلی تاڵەبانی، چ ١/ ٢٠١٤)

[29] -(فیـدل كاسـترۆ) سـەرۆكی كۆچـكردووی وڵاتـی (كوبـا) لـە كۆنگرەیـەكی ڕۆژنامەگـەری لێـی دەپرسـن: بۆچـی جگـە لـە حزبەكـەت ڕێ بەدامەزرانـدنی هـیچ حیزبێكی دیكە نادەی؟ ئایا باوەڕتان بە فرەحزبی نییـە؟ ئـەویش لەوەڵامـدا دەڵێـت: (من خاوەنداریێتی وڵاتێك دەكـەم هـەر بریارێكم دا پێویسـتە بـەبێ دوو دڵـی بیدەم،

شکات و شکاتکاری ئەم و ئەو، بێ تاقەت و شەکەت و ماندووی کردبوو، بڕیار ی دا چیتر لەم گوندە نەمێنێتەوە و سەری کاسی هەڵگرێ و لەو گوندە بڕوات.

مستەفا ئاغاو برایم ئاغای گوندی وەلاشە کە بەم کەین و بەینە دەزانن، سەردانی دەکەن و ڕووی لێ دەنێن بۆ کاری مەلایەتی بچێتە لایان، ئەویش پێیان دەڵێ: دوو مەرجم بۆ ئەو هاتنە هەیە، ساڵانە حەفتا تەنەکە گەنم و پەنجا دینارم دەوێ ، من ئەو شتانەم بۆ خۆم نییە، چونکە فەقێم هەنە، لەوانی خەرج دەکەم. ((دیارە بۆ هەر کوێیەك بڕۆیشتایە، فەقێکانی پێ بەپێ لەگەڵ خۆی دەبردن)). ئاغاکان بەم داوایە رازی دەبن.

* * *

نەك لەبەر ڕاجیایی نەتوانم بڕیاری چارەنووسساز بدەم)..ئەوەی لەم وتەیە دەخوێندرێتەوە ئەوەیە دەبێ رەچاوی کات و زەمەن و بارودۆخ بکرێ، وەلێ کە فرەیی باڵی کێشا، ئەوە بۆ هەموو بۆچوونە جیاوازەکان ئەگەرێکی کراوەیە تا لەتەك ئەو هەنگاوانە، بیر لە دامەزراندنی حزبی سیاسی بکەنەوە با هەڵگری هەر ئایدۆلۆژیایەك بن، سۆسیالیستی، ئیسلامی، سەرمایەداری، لەوپەڕی راستەوە تا ئەوپەڕی چەپ. "ئامادەکار"

دامەزراندنی یەکێتی زانایانی ئایینی ئیسلامی کوردستان

خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا ﴾ **النساء/٥٩**

واتە: (ئەی کەسانێك باوەڕتان هێناوە، گوێڕایەڵی خواو پێغەمبەربن، وە پاشانیش گوێڕایەڵی کاربەدەستە (عادیلە)کانی خۆتان بن، جا ئەگەر دووبەرەکیتان هەبوو لە شتێکدا ئەوە بیگێڕنەوە بۆ لای خواو پێغەمبەر(صلی الله علیه و سلم)ئەگەر ئێوە باوەڕتان هەیە بەخواو بەڕۆژی دوایی ئەوە باشترە وە ئاکام و ئەنجامی چاکترە).

یەکێتی زانایان لە هەل و مەرجێکی هەستیار هاتە ئاراوە، لێرەو لەوێ گوێبیستی ئەوە دەبین، مەلا وەیسی دەسپێشخەری دامەزراندنی ئەو یەکێتیە بووەو پێشنیاری ئەوەی بۆ مەلا مستەفا کردووە حەوزەیەکی عیلمی دابمەزرێنێ بۆ ئەوەی ببێتە مەرجع بە تەواوی دەسەڵات و سەربەخۆبوونەوە لەو فتواو بڕیارانەی ئەو یەکێتییە لەداهاتوودا دەیدات.

لێرەدا پرسیارگەلێ دێنە ئاراوە: ئایا مەلا وەیسی بۆچی ئامادەیی خۆی

بۆ ئەو هەنگاوە دەربڕی کەچی دوای ماوەیێ دەست لەکارکێشـانەوەی خۆی ڕاگەیاند؟ نامەی دست لەکارکێشانەوەکەی چی بوو؟ لەنامەکەیدا چی نووسیبوو؟ ئایا ئەوە ڕاستە لەلایەن ژمارەیەك مامۆسـتای ئایینییـەوە فتوای کوشتنی دەدەن یان ئەوەتە لەلایەن باڵێکی سـەر بـە مەکتـەبی سیاسی پارتی دیمـوکراتی کوردسـتان ئـەو فەتوایـە دەدرێ؟ کێشـەو ململانێکان لەچی دا سەرچاوەیان گرتبوو؟ ئەو نەهامەتی و ناخۆشـیانە چی بوون کە ڕوو بە ڕووی بوونەوە؟

* * *

مەلا معتصم لەوەڵامدا دەڵێت

له١٩٧٠/٤/١٨بارو بنەمان تێکنا، هەرچی هەبوومان بوو کۆمان کردەوە، ڕوومان کردە گوندی وەلاشە، باوکم لەوێ درێژە بە خزمەت بەم دین و ژینە دەدات.

هێشتا دەنگ و دۆی یەکێتی زانایان لەئارادا نەبوو بۆ ئەوەی تەواوی مامۆستایانی ئایینی لە ژێر یەك چەترو ڕەشماڵ کۆبکاتەوە، لە (دیلمان) چووە خزمەت مەلا مستەفا ، پێشنیاری ئەوەی خستە بەردەم، پێی وت: بۆ سەرفرازی دین و دونیا پێشنیار دەکەم حەوزەیەکی عیلمی دابمەزرێنی[٣٠]، وابکە لەو حەوزەیەدا هەموو مەلاکان کۆ بکەیتەوە، جا لەم ڕووەوە دەسەلاتێکی ڕەهایان بۆ گەیاندن و بلاوکردنەوەی ئەم ئایینە بدەیێ. من بەش بەحاڵی خۆم ئەگەر ئەو خەلکە دوو درهەم بدات، ئەوە بۆ سەرخستنی ئەو هەنگاوە پیرۆزە، من مانگانە روبعە دینارێك دەدەم.

مەلا مستەفا سەری رەزامەندی بۆ لەقاند وەك ئاماژەیەك تاوەکو کار لەسەر ئەو پێشنیارە بکات.

له١٩٧٠/٩/٢١ یەکەم کۆنگرەی یەکێتی زانایان لە گەلاڵە بەسترا،

---

[٣٠] - **مەبەست لە حەوزەی عیلمی، دامەزراندنی یەکێتی و ئەنجومەنێکی ئیسلامی بووە کە کار بە حوکم و شەریعەتی خوا بکات، وەك ئەوەی دواتر یەکێتی زانایانی لێ کەوتەوە.**

مەلا مستەفا لە چەند دێڕێکی کورت و پوخت، وتارێکی پێشکەش کرد.

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان

سڵاوی خواتان لەسەربێ و ڕەحمەت و پیت و بەرەکەتتان بەسەرا بباریێ، من شانازی دەکەم بەوەوە کە لە ناوتانیم و یەکێك بم لێتان و هەموومان ئەرکی سەرشانی خۆمان جێبەجێ بکەین و تەقەللا بدەین بۆ بڵاوکردنەوەی ئایینی پاکی ئیسلام، چونکە هەموومان فەرمانمان پێ دراوە بەمەو پێغەمبەر فەرموویەتی: (هەمووتان سەرپەرشتیکەری یەکترن و هەمووتان لێپرسراون دەربارەی ئەو خەڵکەی سەرپەرشتیان دەکەن) کەواتە دەبێ ئەم ئەمانەتەی لە ئەستۆمان دایە جێ بەجێ بکەین بەو پەڕی توندی و دڵسۆزیەوەو دووبەرەکی نەکەوێتە نێوانمان، چونکی خوای گەورە فەرموویەتی: (هەمووتان دەست بگرن بە ئایینی ئیسلامەوەو پارچە پارچە مەبن).ئەبێ ئەوەش بزانین جگە لەکرداری خۆمان هیچ سوودی نییە بۆمان، چونکە خوا فەرموویەتی: بنیادەم جگە لە بەرهەمی تەقەلای خۆی، هیچی دەستگیر نابێ.

لەدوایی وتەکەمدا هیوام وایە کۆنگرەکەتان سەرکەوتوو بێ بۆ خزمەتی گەلی عێراق و تێکڕای جیهانی ئیسلامەتی و ئایینی پیرۆزی ئیسلام.

سڵاوی خواتان لێبێ

باوکم بۆ ماوەیەکی باش لەو یەکێتیە مایــەوە، وەك خــۆی دەیگێڕایــەوە، دەیوت: تا لەو یەکێتیە بووم ، بە ئینسافەوە کاری خۆم دەکرد[٣١]، مرۆڤ لە هەڵەو پەڵە بەدوور نییە، کــە بــاوەڕم پێــی نــەما لەبــەر هەنــدێ کەســی مشەخۆرو قۆرخکار نەك هەمووان، ئیدی ئەوە باوەڕی خۆمــە بڕیــار بــدەم بمێنمەوە یا وازبێنم، بۆیە کاتێ نامەی دەست لەکار کێشانەوەم ئاڕاستەیان کرد، لە نامەکەدا دوای هێنانەوەی پاساو بۆ ئەو وازهێنانە، لە کۆتایی دا سێ ئایەتم بۆیان نووســی:﴿ وَمَن لَّمۡ يَحۡكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَـٰفِرُونَ ﴾ المائــدة: ٤٤﴿ وَمَن لَّمۡ يَحۡكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴾ المائـــــدة: ٤٥ قَالَ﴿ وَمَن لَّمۡ يَحۡكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَـٰسِقُونَ ﴾ المائدة: ٤٧.

---

[٣١] - یــەکێتی زانایــانی ئـایینی ئیسـلامی کوردسـتان ڕێکخراوێکـی پیشـەییە، تـا ئێســتا شــەش کــۆنگرەی ئەنجامداوە،چــەندین لقــی لــە سەرتاســەری هــەرێمی کوردســتان هەیــە، هەیکــەلی یــەکێتی زانایــان بریتیــە لــە مەکتــەبی تــەنفیزی و ئەنجومەنی ناوەندی و لق وناوچە، بەشێکی تایبەت بە فتوای هەیە بەناوی (فتوا) کە پێکهاتووە لـە ئەنجومـەنی باڵای فتوا کە لـە مەکتـەبی تـەنفیزی یـەکێتی زانایـان دادەنیشن و لەسەرجەم لقەکان لیژنەی فتوا هەیـە، یـەکێتی زانایـان خاوەنی پۆلێك شەهیدو قوربانییەو لە هەر سێ بواری ئایینی و نەتـەوەیی و پیشـەیی کار دەکات کە پارێزگاری لەمافەکانی زانایانی ئایینی دەکات .

ئێستاش ئەوە ناشارمەوە هەر کەسێك لەم دونیایە ئیشی بە بەرنامەو پرۆگرامی خوای پەروەردگار نەکرد، یەکێك لەم سێ سیفەتەی تێدا بەرجەستە دەبێ(کافر- زاڵم- فاسق)، یەکەمیان ئەوەیە بەتەواوی پشت لەدینی خوا دەکاو بێ باوەڕ دەبێت، دووەمیان ئەوەیە دەبێتە کەسێکی ستەمکار، لەپێناو بەرژەوەندی خۆی، هەموو شتێك دەکا و سڵ لەهیچ شتێ ناکاتەوە، سێیەمیان ئەوەیە کەسێکی فاسقی لێدەردەچێ کە بە ڕووکەش کەسێکی باش و خێرخوازو مرۆڤدۆست، لە پاش ملە، خەنجەر وەشێن، بۆ حەزو ویستی خۆی، پشت لە برای خۆی دەکات و هانا دەباتە بەر زۆر شت تا ئەستۆی هاوڕێکەی پێ بشکێنێ.

لەسەرەتای ساڵانی حەفتاکاندا گەلەکۆمەکی لە باوکم دەکەن لە دەرفەتێکدا بیکوژن، حاجی مەلا محەمەد مەلا صادق گرتکی ناسراو بە(سەلمان پاك) ئامۆزای کە لەوکاتە لەگوندی(ناوەندە) مەلا بوو کاتێ بەم کەین و بەینە دەزانێت، خەبەری بەپەلەی بۆ دەنێرێ و داوای لێ دەکات بەخێرایی بێتە لای، ئەویش دەکەوێتە خۆو پێ هەڵدێنێ، لە ڕێگا تووشی (سەید گوڵ) ی خەڵکی گوندی مێرگە دێ، سەید گوڵ توند باوەشی پێ دا دەکات و پێی ڕادەگەیەنێ ئاگای لەخۆی بێ چونکە گەلەکۆمەکێی

لێكراوەو پلانیان بۆ كوشتنی دارِشتووە، تەنانەت لەلایەن غەزالی و عەبدولخالق مەعروفەوە سەد داریان بۆ لێدانی داناوە .

كاتێك خۆی گەیاندە لای حاجی مەلا محەمەدی ئامۆزای، حاجی مەلا محەمەد قسەكانی سەیدگوڵی بۆ پشترِاست دەكاتەوە گوایە باڵێكی ناو مەكتەبی سیاسی پارتی فەرمانی ئیعدام كردنیان بۆی دەركردوەو ئەویش بەتەواوی هەوڵی خۆی داوە، بەلاّم گوێیان بەقسەكانی نەداوە.!!

باوكم گەرِایەوە، چاوی بەمەلا سەید قەهار دەكەوێ و پێی دەڵێ: بە بارزانی بڵێ بەیانی هاورِێكەت ئیعدام دەكەن.

ئەوە لەلایەك و لەلایەكی دیكەوە قازیەكانی مەلا مستەفا، لەوانە مام مەلا وەیسی گەورەی بن ئامۆزا و خاڵ مەلا عوسمانی گۆجەو مامۆستا مەلا قادری گەلاڵەو هیتر لەناسیاو و خزمان دەچنە لای مەلا مستەفاو ئەو بابەتەی لەگەڵ دەكەنەوە، ئەویش فەرمانەكە هەڵدەوەشێنێتەوە، بە نوێنەرایەتی خۆی كاك (فەرەنسۆ هەریری) دەنێرێ تا پێیان بڵێ: هەر كەسێك مەلا وەیسی بكوژێ، من دەیكوژمەوە.

هەر باوكم گێرِایەوە، وتی: جەژنی رەمەزان بوو لەگەڵ چەند مەلایەك بۆ جەژنە پیرۆزە چووینە سەردانی مەلا مستەفا. كاتێ گەیشتنە جێ، زیاد

لەو هەمووە خەڵکەی ئەویّ، بانگی منی بۆ لای خـۆی کـردو داوای کـرد کورسیەکی بۆ بێنن، لە تەنیشت خۆیەوە داینام.

کورسیان هێنا، شوێنی کورسیەکە نەختیّ خوارو خێچ بوو، کاتیّ لـە تـەك مەلا مستەفا دانیشتم، خەریك بوو بەکورسیەوە بەلادا بکەوم، بـەلاّم ئـەو کورسیەکەی گرت و نەیهێشت بەربىمەوە.

ئەوجا بەهێواشی خۆی لیّ نزیك کرمەوە، بەگوێی چرپاندم، وتی: مەلا وەیسی تۆ ئاگاداری شکاتیان لیّ کردووی؟

خەڵکێکی قین و بوغز لە دڵ، بیّ ئینسافانە پێیان وتبوو: دەمانەویّ مەلا وەیسی لەکۆڵ ئێمە بکەیەوە، چونکە کابرایەکە بووەتە سـیل و سـەرەتان، دەیەویّ شۆرش تێك بدات و حزبێك بۆ خۆی دروست بکات.

منیش بەهەڵپەیەکەوە پێموتوون: ئەزبەنی توخوا ئەوە لە من دەوەشێتەوە؟ خۆزگە لـەو مەسـەلەت دەپێچـایەوە، ئـەو وەختـە زۆر شـتی عـەجیب و غەریبت بۆ روون دەبۆوە.

مەلا مستەفا بەدەم زەردەخەنەیەکەوە پێی وتم: من قسەی خـۆم کـردووە، پێموتوون: من ئەو کابرایە لە ئێوە باشتر دەناسم، ئەگەر لـە باڵەکایـەتی سیّ نەفەری ئەوهام هەبوایە، دەمزانم لەم دونیایەدا چی دەکەم ، وەرە پێمبڵیّ بزانم کیّ ئازاری داوی تا لێپرسینەوەی بەرامبەر بکەم؟

پێمبڵێ بزانم کێ ئازاری داوی تا لێپرسینەوەی بەرامبەر بکەم؟

منیش بەحەسرەتەوە هاتمە جـواب، وتم: قوربـان کێشـەکە لێـرەدا ئەوەیـە ئەوەی دێتە جێی، لەو باشتر دەرناچێ.

ئەویش پێیوتم: مەلا وەیسی داوا بکە، هەرچیەکت دەوێ تاوەکو بۆتی جێ بەجێ بکەم؟

منیش داوای دروستکردنی مزگـەوتێکم بـۆ گونـدی وەڵاشـە لێـی کـرد، ئەویش هەزار دیناری بۆ دروستکردنی مزگەوتەکە تەرخان کرد.

باوکم هەمیشە دەیوت: وەکوچۆن من باوەڕم بە حزبایەتی نەبوو، ئاوا مەلا مستەفا باوەڕی بەحزبایەتی نـەبوو، ئـەوەی کـاری لەسـەر دەکـرد تـەنها خواناسی و کوردایەتی ڕاستەقینە بوو.

ماوەو عەیامێك تێپەڕی، کێشەو ململانـێ لـەنێوان بـاوکم لەلایـەك و ئاغاو کرمانجی وەڵاشە دروست بوو، سـاڵێکی رەبـەق هـیچ یارمەتیـەکی باوکمیان نەدا و هەموو هاوکاریەکیان لەسـەری گرتـەوە، ئـەویش زوهـدو عیزەتی ئەوەندە گەورە بوو، بێ ئەوەی دەست لەکـەس پـان بکاتـەوە، بـۆ

پێویستی ماڵەوە چی بویستایە، بەقەردو قۆ لەلای حاجی عەلی وەڵزیٚ دەهێنا[٣٢].

کاتێك بۆ بەرژەوەندی فەقێکان و ئاوڕدانەوە لێیان، دەچێتە خزمەت مەلا مستەفا و باسی وەزعی خۆو فەقێکانی بۆ دەکات، مەلا مستەفا سەد دیناری پیٚ دەدات و بۆ هەر فەقێیەك پێنج دیناریان بۆ دەنێریٚ[٣٣].

---

[٣٢] - کاتیٚ مەولا وەیسی لە وەڵاشە دەبیٚ، دوو فەقیٚ (مەلا جەلال خەیلانی و مەلا یاسین خۆشناو) دێنە لای تا کتێبی (جامی) لەلادا بخوێنن، لەو کاتەدا خەریکی شینایی بوو، کاتیٚ دەگەنە لای، نایناسن، مەلا وەیسی پێیان دەڵیٚ: هاااااا، فەقێینە ئەوە بەتەمای کوێن؟ ئەوانیش وەڵامی دەدەنەوە، دەڵێن: دەچینە خزمەت مەلا وەیسی. ئەویش پێیان دەڵیٚ: جا مەلا وەیسی هیچ نازانیٚ، بۆ دەچنە لای؟ ئەوانیش بە پەرۆشەوە پێی دەڵێن: تکایە ئەو قسانە مەکە عەیبە بۆ تۆ بەو تەمەنەوە ئەوقسانە دەکەی، هەموو خەڵك باسی گەورەیی ئەو پیاوە دەکەن، تۆش ئەگەر حەسوود نەبی، ئەو قسانە ناکەی، دیارە چاوت پێی هەڵنایێ.
مەلا وەیسی بەجێی دێڵن، دەچنە حوجرەی قەقێیان و دەپرسن: ئایا مەلا وەیسی ناحەزی هەیە؟ دەڵێن: نەخێر ناحەزی نییە. کاتێك ئەوانیش ئەو بەسەرهاتەی خۆیان دەگێڕنەوە، پێیان دەڵێن: ئەو کەسەی ئەو قسەی کردووە هەر ئەوە خۆی مەلا وەیسی بوو.
ئەوانیش شەرم دایاندەگریٚ، کاتیٚ مەلا وەیسی دێتە لایان، بە ڕاکردن غاردەدەنە لای و دەستی ماچ دەکەن، دەڵێن: ببوورە ئێمەت شەرمەزار کرد. ئەویش پێیان دەڵیٚ: دوژمنتان شەرمەزاربیٚ، یاخوا بەخێربێن، من لێرە جێتان دەکەمەوە ئەگەر جێشمان نەبیٚ چونکە ئێوە منتان نەبینیبوو کەچی لەسەر ئەم دینە لەسەر من بەجواب هاتن، ئەوە ئێوە شایانی هەموو ڕێزو تەقدیرێکن.

ئەو کارە بۆ خەڵکی ئاوایی وەکو شەرمەزاریەکی لێ هات، بۆیە لەلایەن موختاری گوندیەوە برێ پارەی بۆ کۆ دەکەنەوەو بۆی دەبەن، ئەویش پارەکە وەرناگرێ، دەڵێ: من ئەو پارەیە تا رۆژی هەینی و دوای خوتبە وەرناگرم، چونکە قسەی خۆم هەیە، دەمەوێ هەندێ قسەتان لەگەڵ بکەم.

---

[٣٣] - **رۆژێکیان یەك لە خەڵکی ئاوایی کە (ئەحمەد بەگ)ی ناو بوو، لەگەڵ مەلا وەیسی دەچێتە هەولێر، بەرە بەری نیوەڕۆ کابرایەکی نەناس لە بازاڕ روویان لێ دەنێ میوانی بن، مەلا وەیسی پێی دەڵێ: با نوێژەکەمان بکەین، دوای ئەوە دێینە خزمەتت.**

نوێژی نیوەڕۆ بە جەماعەت دەکەن و لەگەڵ کابرا دەڕۆنەوە ، کاتێ پێ دەنێتە ماڵی کابرا، چاوی بە تەلەفزیۆن دەکەوێ ئەوە هەڵکراوەو گۆرانی و شایی وهەڵپەڕکێی لەسەرە، یەکسەر روو دەکاتە ئەحمەد بەگ و بە ئەسپایی پێی دەڵێ: هەستە با بڕۆین ئەم ماڵە تەلەفزیۆنی تێدایە، ئەوە کارو کردەوەی شەیتانە، لێرە بمێنمەوە خوا غەزەبمان لێ دەگرێ، من لە برسان بمرم، لێرە نان ناخۆم.

یەکسەر رووی خۆیان وەردەگێڕن و بەو درەنگی نیوەڕۆیە بە زگی برسیەوە دەچنە دەرەوە، لەم ئان و ساتەدا کەڵەشێرێ لە کۆڵانی گەڕەك بانگی دەدا و دەیقووقاند، مێرمنداڵێکی ئەو کۆڵانە بە تالووکەوە روو دەکاتە مەلا وەیسی و لێی دەپرسێ: مامۆستا ئەم کەڵەشێرە سوننەیە یان شیعە؟

ئەویش بێ ئەوەی خۆی شێڵوو بکات، وەڵامی دەداتەوە: لە بانگدانەکە سوننەیە، لە گووخواردنەکە شیعەیە. (واتە لە جێی پیس، شتی پیس دەخوات).

لە وتاری رۆژی هەینی کە دەچێتە سەر مینبـەر، روو دەکاتـە خەڵکەکـە، گەلێ نەسیحەت و ئامۆژگاریـان دەکـات، ئـەوجا پێیـان دەڵێـت: ئێـوە ئەوەندە ساڵە خزمەتی چەکمەن[٣٤] دەکەن، مەردی خوابن، وەرن ئەوەندەش خزمەتی ئەم دینە بکەن، ژیانێك مردنی تێدابێ، ئیـدی چـاوەڕوانی چـین؟ بەتەمای ئەوەن هەرگیز نەمرن، مردن لە دەماری ملتان لێتانـەوە نزیکـە، ئەجـەل دەقـەو سـەعاتی نیـە کـە هـات ناگەڕێتـەوە، ئێـوەش هیچـتان بەرامبەری پێ ناکرێ، کەواتـە روو لـەخوا بـن، ببنـە بـرای راسـتەقینەی یەکدی و یەکترتان خۆش بوێ[٣٥].

وەلێ بەهۆی گرانی و موشـەقەتی ژیانـەوە، بڕیـار دەدات لـەم گونـدەیش بڕوات .

لە١٩٧٣/١١/١٩ لەگەڵ ژمارەیەك پیاو ماقووڵ و ریش سپیانی گوندی سەرکان ناسراو بە بەستێ رێك دەکەوێ و ماڵمان گواسـتەوە، لـەوێش بـۆ

---

[٣٤] -چەکمەن: کابرایـەکی جوولەکـە بـوو، سـاڵانە لێـرەو لـەوێ دەگـەڕا، پـارەی کـۆ دەکردەوەو دەیبردەوە فەڵەستین و دەیخستە خزمەت پرۆژەکانی جوولەکە.

[٣٥] - رۆژێکیـان پیـاوێکی ئاغـا لـە کـوڕە فـەقیرێك دەدات و پێـی دەڵـێ نـابێ لێـرە بمێنی؟ ئەویش هانا دەباتە بەر مەلا وەیسی، کاتێك ئەویش حاڵ و باری ئەو کەسە هـەژارەی پـێ دەگـەیـەنێ، ئاغـا دەڵـێ: مـن دەسـەڵاتی مـەلا وەیسیم نیـە، چـی بڵـێ لەقسەی دەرناچم.

ماوەیەکی باش لە خزمەت مزگەوت و مەدرەسەی دینــی مایــەوە، بــەڵام دیسان ڕوو بە ڕووی کێشمە کێشمەکانی ژیان بــۆوە، لەلایــەن کەســانێکی دەستڕۆیشتوو چاوی لێ سوور دەکرێتەوە، هەڕەشەی لــێ دەکــەن، چــونکە ڕاشکاوانە بانگەشەی ئەوەی دەکرد، دەیوت: جگــە لــە بەرنامــەی خــوای پــەروەردگار، هــەموو بەرنامەیــەکی تــر مایــە پــووچ و بــۆش و بەتاڵــە، ئەوانیش بەو قسانە تێکدەچوون و بەرگەی قسەکانیان نەدەگرت.

تەنانەت ڕۆژێکیان چەند بەرپرسێکی حزبی زۆر بێ ئەدەبانە ماڵمــان بــار دەکەن و کۆی دەکەنەوە تا لەو گوندەمان دەربــەدەر بکــەن، بــاوکم پێیــان دەڵێ: هەی زاڵمینە ئەوە ماڵی منتان بار کرد، بەڵام ئەوە دونیایە ڕۆژێــك دادێ دەبێ ئێوەش بەدەستی خۆتان ماڵی خۆتان بار بکەن [٣٦].

* * *

[٣٦] - **دیــارە ئــەو ڕۆژە هــات، هــەر ئــەو کەســانە دوای هەرەســی شــۆڕش و نســکۆی ئەیلول، هەمان چارەنووس رووی تێکردن، بەدەستی خۆیان ماڵی خۆیان بار کرد.**

ڕێکەوتنامەی جەزائیری ١٩٧٤ و نەفیکردنی کوردان بۆ باشووری عێراق

دوای ئەو گەلەکۆمەك و پیلانە شووم و نەگریسە نێو دەوڵەتیـەی لەسـەر دەستی (هینری کیسنجەر)ی وەزیری دەرەوەی ئەوسای ئەمریکا کـراو سەرەنجام بە ڕێکەوتننامەی جەزائیر لـەنێوان عێـراق و ئێـران بـەکۆتا هـات، یـەك لـەو خاڵانـە لـەناوبردن و دامرکاندنـەوەی بزوتنـەوەی چەکداری شۆڕشی ئەیلوول بوو.

شۆڕش تووشی نسکۆ هات، ئەوەی ئاودیوی سـنوورەکان بـوو، ئـاودیو بوو، ئەوەی مایەوە خۆی رادەست کردو حکومەتی ناوەند لەو شاڵاوەدا بەپێی پلانێکی پێشوەختە، کاریان لەسەر دەستگیرکردن و نـەفیکردنی ژمارەیەکی زۆری ئەو خەڵکە بەرەو شارەکانی باشور کـرد، نەخاسمـە ئەوانەی بەرپرسی حزبی و سەربازی بوون.

مەلا وەیسی بێ ئەوەی هیچ بەرپرسێتیەکی ئەوتۆی هـەبێ، یـەك لـەو کەسانە بوو بەخاو خێزانەوە وەك دەوترێ گوایـە لـەبری مـەلا ویسـی قازی کە قازی شۆڕش و بن ئامۆزای بوو، نەفی باشوری عێـراق کـرا. ئەو قسانە تا چەند ڕاستن؟ ژیانی مەلا وەیسی لە دەربەدەری چۆن بوو؟ هەڵوێستەکانی چی بوون؟

مەلا معتصم لەوەڵامدا دەڵێت

ساڵی١٩٧٤ بەماڵ و منداڵەوە ڕەوانەی دیوانیە کراین، هۆکاری ئەو ڕاگواستنە کاتێ سوپای عێراق گەمارۆی ئەو دەڤەرەی دا، پێشوەختە زانیاری لەسەر ئەو سنوورە کۆ کردبۆوە، یەك لە ئەفسەرە باڵاکان پرسی بوو: کێ مەلا وەیسیە؟ مەبەسی حکومەت مەلا وەیسی بن ئامۆزای باوکم بوو کە قازی مەلا مستەفا بوو، کەچی ناوی باوکی منیان پێیدا بوو، باوکم بووە قوربانی ئەو دەملێدانە[٣٧].

باوکم لەو هات و هەرایەدا دەیزانی چ ڕۆژە ڕەشێکە، کەس گوێ لەکەس ناگرێ، بەمنی وت: کوڕی خۆم ئەوەی بیزانم بۆ باشووری عێراقمان نەفی دەکەن، دەی هەرچی زووە خۆتان خڕ بکەنەوە، سەفەرێکی دوورو درێژمان لەپێشە، ئەو هەڵمەتە بۆ کەسانی حزبی و بەرپرسە سەربازیەکانەو لەم نێوەندەدا من لەجێی مەلا وەیسی بن ئامۆزام ئەو باجە قورسە دەدەم.

کاتێك بەهێزێکی زۆرەوە ئابلوقەی ماڵیانداین، لەگەڵ خەڵکێکی زۆردا، بەخاوخێزانەوە بەرەو باشووری عێراق (گوندی پورە) ڕاپێچیان کردین کە سەر بەناحیەی (ئال بدێر)ی قەزای عەفەکی پارێزگای دیوانیە بوو.

---

[٣٧] -مەلا معتصم دەڵێن: مەلا وەیسی گەورە قازی مەلا مستەفا بوو، لەگەڵ مەلا وەیسی باوکن (بن عام)بوون، باوکی هەردوکیان ئامۆزای یەك بوون، واتە (وەیسی عەزیز وەیسی عەبدولخالق) و (وەیسی عەبدولڵا ئەحمەد عەبدولخالق).

هیچ شتێ لەوە نـاخۆش و پـڕ سـوێ نییـە لـە مەفتـەنی خـۆت ئـاوارەو دەربەدەرت بکـەن، بتبەنـە نـاو خـەڵکێك هاوزوبانـت نیـە.. لێـرەدا ڕوو بەڕووی ئاستەنگی زۆر و بارودۆخێکی سەخت و دوژوار بووینەوە، چـونکە حکومەت کۆمەك و یارمەتی نەدەداین، ئـەوەی بەدەسـتمان دەگەیشـت، خەڵکی خواپێداو بوو لە خزم و ناسیاو و کەسـانی نەناسـیاو کـە بـەپێی تواناو دارایی خۆیان هاوکاریان بۆ کۆ دەکردینەوەو بۆیان دەناردین[٣٨].

باوکم بەڵێن و پەیمانی بەخوای خۆی دابـوو ئەگـەر ببێتـە مـەلا، هـەرگیز ناپاکی لە ئایین و ڕێبازەکەی نەکات و هەموو هـەوڵێك بـۆ سەرخسـتنی بدات.

لەو دەربەدەریەدا، قڕو کپ نەبوو، بێ دەنگـی هەڵنەبـژارد کـە سـەرەڕای نەبوونی مووچەو خراپی قووتی ژیان، لەگەڵ کاربەدەست و حزبیەکانی ئەو شوێنە گفتوگۆی دەکردو بەڕوویان هەڵدەشاخاو قسەی خۆی دەکرد.

---

[٣٨] - ڕۆژێکیان کاکەمین کۆیلەیی بەمەلا وەیسی دەڵێت: ئەوە بۆچی نە تووتنت پێیە، نە جگەرە؟ ئەویش لەوەلامدا پێی دەڵێ: ئاخر هیچ پارەوپولێکم پێ نییە، توتنت بەچی بکڕم؟. ئەویش دەست بۆ باخەڵی دەبات و پێنج دیناری پێ دەدات.. دوای تێپەڕ بوونی ماوەیەك، پێنج دینارەکەی بۆ دەگێڕێنێتەوە، کاکەمین پێی دەڵێ: ئەی ئێمە برای یەك نین؟ خۆ من بەو نیەتە پارەم بەقەرز پێی نەداوی تا بۆمی بگێڕیەوە..ئەویش پێی دەڵێت: ئاخر من لە نیەتی دڵی خۆم بەقەرز لێم وەرگرتووی نەك بەچاکەوپیاوەتی، قەرزیش درەنگ و زوو دەبێ بدرێتەوە.

ڕۆژێکیان بـۆی گێڕامـەوە، وتـی: مـن و نەجمـەدین گـۆرۆنی و بابـەکر ڕۆستایی وحەسەنی فاتمەخان و موختاری گوندی (پـورە) کـە نـاوی نـاهی بوو، لەگەڵ ئەمنێکی ناحیەی ئال بدێر کە ناوی عەبدولحوسێنی بـوو، لـە ژێر سێبەری دارخورمایـەکی بـەرز دانیشـتبووین، گـوێم رادێـرا بـزانم چ شـەکرێك دەشـکێنن، هەسـتم ڕاگـرت، کەوتنـە دەمەتەقێیـەکی سـەیر، ئەمنەکە بە لاقرتێوە ڕووی بەلای موختاری گوندی وەرچـەرخاندو زمـانی گەڕاند، وتی: با پرسـیارێکت ئاڕاسـتە بکـەم، دەمـەوێ بـە ڕاشـکاوی وەلاٌمم بدەیەوە!

ئەویش لەوەلاٌمدا وتی: فەرموو یا شێخ بپرسە تا وەلاٌمت بدەمەوە.

ئەویش بەتالووکەوە لێی پرسی: ئێوەی شیعە چەند لیوان؟

(نـاهی) بـەم پرسـیارە شـڵەژا، ڕەنگـی تێکچـوو، ڕەنگێکـی هێنـاوبرد، بەشپرزەییەکەوە وتی: بڵێم چی؟ سوێند بەخوا هیچی لێ نازانم.

عەبدولحوسێنی بەبیستنی ئەو وەلاٌمـە، بـەدەم زەردەخەنەیـەکی گەشـاوە پێیوت: ئێوەی شیعە هەژدە لیوان و پیاوتان تێدا نییە؟.

منیش خۆم بۆ نەگیرا، لە وەلاٌمی ئـەو قسـەیە، زۆر بەشـێنەیی وەلاٌمـی بابای ئەمنەم دایەوە، وتم: بەڕێز ئەی ئێوە بۆچی لەم عێراقە پان و پـۆڕەدا

هیچ ریش سپیەکتان تێدا نییە، هاتوون مێشێل ئەفلەقتان لە سوریاوە کردۆتە برا گەورەی خۆتان؟(أَلَیسَ مِنکُم رَجُلٌ رَشِید؟)

حوسێنی بەم وەڵامە چاوئەبڵەق بوو، رووی کردە (ناهی)و وتی: ئەها سەیری ئەو کابرا کوردە بکە، بەڕاستی کەسێکی نەتەوەییە ، مرۆڤ کە قافی قسەی هات دەبێ زمانی بگەڕێ، ڕاستیەکان چییە دەری بخات و بەرگری پێ لەخۆی بکات، بەڵام بەداخەوە من ئەوەم لە تۆ بەدی نەکرد.

(ناهی) چۆن سەری داگرت، تا ئەو کاتەی لەو شوێنە رۆیشت، سەری کاسی هەڵنەبڕی.

هەروەها ڕۆژێکیان لەلایەن بەعسیەکانی ئەو سنوورەوە، کوردە نەفیکراوەکانیان لە ناحیەی ئال بدێر کۆکردەوە، بێ پەروا رایانگەیاند کە حوکمی مەلا مستەفا کۆتایی هات و هاوکات کۆمەڵێ قسەی ناجۆرو نەشیاویان بەگوێی خەڵکەکە دادا.

منیش لەنێو ئەو حەشاماتە بێشومارەی ئەوێدا، لەجێوە راست بوومەوە، بە ڕقەوە پێیانم وت: حوکمی مەلا مستەفا هەر دەمێنێ و تێك ناچێ، فەرموو بۆمانی روون بکەنەوە بزانین تاوانی ئێمە چیە؟ بۆچی ئێمەتان گرتووەو راپێچی ئەم مەملەکەتان کردووین؟ نەفیکردنمان تەنها لەبەر ئەوەیە کوردین، ئاخر پێمان ناڵێن تواناو دەسەڵاتی ئێمە چییە لەکاتێکدا

خوای گەورە بە کوردی خولقاندوین تا ببینە کوردو بە کوردی قسە بکەین؟ هەموومان باوەڕمان بەخوای پەروەردگار هەیە، ئێوەش باوەڕتان بەخوا هەیە، لە قورئانی پیرۆز هەقیقەتی ئەو هەموو زمان و نەتەوەی بەیان کردووە کە ئەگەر بیویستایە هەمووانی بەیەك نەتەوە دەگێڕا، بەلاّم حیکمەت لەو فرەییە، تێکەلاّوی و یەکتر ناسینە، وەك دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن ذَكَرٖ وَأُنثَىٰ وَجَعَلۡنَٰكُمۡ شُعُوبٗا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓاْۚ إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ ﴾ الحجرات: ١٣

ماوەو عەیامێ بەسەر ئەو دانیشتنە تێپەڕی، رژێم زیاتر بێتاوانی ئەو خەلّکەی بۆ روون بۆوە، فەرمانی لێبووردنی گشتی بۆ دەرکردن، خەلّکەکەی لەنێوان مانەوە و نەمانەوە سەرپشك کرد ئاخۆ لەجێی خۆی دەمێنێتەوە یا دەگەڕێتەوە کوردستان.

حاجی مەلا محەمەد مەلا صادق ئامۆزاو برای شیریی مەلا وەیسی باوکم بوو، بە باوکمی وت: قسەیەکی گەرم هەیە ئەوەی لێرە بمێنێتەوە، حکومەت لەیەك لە فەرمانگەکانی میریی دادەمەزرێنێ، تەنانەت زەوی دەداتێ و وەکو قەرەبوو پارەیشی پێ دەدات، من وەکو خۆم بەنیازم بچمەوە کوردستان.

باوكم سەری لـێ بـادەدات و پێـی دەڵـێ: ئەگـەر بەقسـەی مـن دەكـەی مەچۆوە، تازە كوردستان ڕۆیشت، ئەو كوردستانەی جاران نەما.

باوكم چونكە هیچ بڕوانامەیەكی ئەوتۆی نەبوو، تەنها لە حوجرەی خوێنـد بوو، چووە بەغداو تاقیكردنەوەی ئەنجامدا، بە قورئانخوێن دامەزرا.

مەلا محەممەدی ئامۆزای باوكم بۆ زێدو هەوارگەی بـاب و بـاپیران (گونـدی گرتك)ی سەر بەقەزای ڕواندز گەڕایەوە.. سـێ چـوار مـانگ لـە دێیەكـە دەمێنێتەوە، ئەوجا بەماڵ و منداڵەوە دەچێتە بەغداو بە (واعظ متجـول) دادەمەزرێ و تاوەكو ئەو ڕۆژەی كۆچی دوایی كرد، نزیكەی بیست و سـێ ساڵ لەو سنوورە مایەوە[39].

---

[39] - مامۆستا مەلا زرار گرتكی دەڵێت: گەڕانەوەی بابم بۆ بەغدا لەبەر دەنگ و دۆی هەڵگرتنی گوندەكان بوو، دێی ئێمەیشی تێدا بوو، باوكم (ڕەحمەتی خوای لـێ بێـت) ئـەو كـات بیرۆكـەی گـۆڕا، وتـی: كەواتـە بابچـم خـۆم (تـەعین) بكـەم و دابمەزرێم، ئێمەیش بە تێكڕایی: هەردوو دایكەكانم(ڕەحمەتی خوایان لێ بێت) بە منداڵەكانیانەوە، زۆرمان پێ ناخۆش بوو، بەڵام ناچار بووین تەسلیم بەو واقیعە بین!! باوكم هەوەڵ جار بە وتاربێژ (تـەعین) نـەبوو، بەڵكو یەكەم جار دایانمەزراند بـوو لـە بەسـڕە، بـاوكم ڕەتـی كردبـۆوە بچێتە بەسـڕە، داوای بەغـدای كردبـوو، ئـەوانیش داواكـەی ئـەویان ڕەت كردبۆوە، دواتـر لـە پارێزگـای تكریـت لـە قـەزای (بەلـەد) دایانمەزراندبوو بـە (واعـظ متجـول)، شـەش عەشیرەت، چواریان سـوننەو دوانیـان شـیعە، هەفتـەی دوو جـار دەچـووە نێویـان، ئامۆژگـاری دەكـردن!! دواتـر هاتەوە بەغدا.

له ١٩٧٧/٤/٤هاتینەوە هەولێر، باوکم لەو ماوەیە دەستەوسان نەبوو، بەردەوام لەهەوڵی ئەوەدابوو چۆن مزگەوتێك بۆ خۆی بدۆزێتەوە بۆ ئـەوەی درێژە بەکاری مەلایەتی بدات ، رۆژێکیان چاوی بـە دۆسـتێکی دێرینـی دەکەوێ کە نـاوی حـاجی رەزا بـوو، کـاتی خـۆی لـە شۆڕشـی ئـەیلوول پێشمەرگەو بەرپرس بوو، لە گوندی وەلاٚشە یەکتریان بینی بـوو، یـەکتریان دەناسی .

کاتێ دەگەنە یەکدی، لـە حـاڵ و ئـەهواڵی کـارو بـاری رۆژانـەی یـەکتر دەپرسـن، حـاجی رەزا پێـی دەڵـێ: ئـەوە چـۆنە بـۆ سـنووری خۆتـان نەگەڕایتەوە؟

ئەویش بەدوورو درێژی باسی بارودۆخی خـۆی بـۆ دەکـات و پێـی دەڵـێ: ئەوەی هەستی پێبکەم و بیزانم، دەڤەری باڵەکایەتی هەمووی هەڵدەگیرێ، بەشێکیان قەرەبوو دەکرێنەوە، بەشێکیان لێی بێ بەش دەبن.

حاجی رەزا رووی لێ دەنێ، پێی دەڵێ: دەی کەوایە بۆ نایەی ببیتە مەلای گوندی سماقوڵی گرتك؟

حاجی رەزا دوای رۆژێ بە حاجی (مستەفا حاجی ئەمین) رادەگەیـەنێ کـە مەلایەکی چاك و باشی دۆزیوەتەوە، لە مێژە دەیناسـێ، بـۆ ئـەوەی لـە

کیس خۆیانی نەدەن، حەز دەکات بەیەکەوە بچنە سەردانی و بیهێننە لای خۆیان.

بەجووتە هاتنە سەردانی باوکم، تاوێکی باش لەلای مانەوە، پێیان وت: حەز دەکەین پێش وەختە قسە لەسەر ئەوە بکەین، ئاخۆ لەسەر چی رێك بکەوین؟

باوکم بە زمانێکی پاراوەوە پێیان دەڵێ: جا ئەوە مامەڵەو رێکەوتنی بۆ چیە؟ ئێوە چیتان خوارد، منیش هەر ئەوە دەخۆم.

لە١٩٧٧/٤/١٦بەماڵەوە چووینە گوندی سماقوڵی گرتك.

لەوێ بەهەمان هەناسەو گڕو تینی رۆژانی رابردوو، قوتابخانەی دینی کردەوە، فەقێکانی لەدەوری خۆ کۆ کردەوە لەکاتێکدا ئەو گوندە لەو سەردەمە بنکەو مەڵبەندی پێشمەرگایەتی بوو.

رۆژێکیان بەرپرسێکی پێشمەرگە کە خەڵکی ئەو سنوورە بوو، هاتە گوندی سماقوڵی گرتك و هەرچی کتێبێك بە زمانی عەرەبی لەو قوتابخانە هەبوو، هەمووی سووتاند، دواتر رووی کردە مزگەوت و لەگەڵ مەلا وەیسی باوکم کۆبۆوە، کەوتنە قسەو باس.

بە باوکمی وت: هەواڵمان پێ گەیشتووە لەم سنوورە ژن مارە ناکەی، وەرە پێم بڵێ بزانم هۆکار چیە؟ من دەزانم رژێمی بەعس بڕیاری داوە هەر

مەلایەك بەبێ قازی ژن مارە بكات، سزای دەدات، بەو حیسابە بێ، دیارە تۆ لە رژێم دەترسی؟

باوكم خۆی لەگوورە نەبرد، وەلاَمی دایەوە، وتی: مەسەلە ترس نییە، مـن خوام هەیە لەكەس ناترسم، بەلاَم هەر خۆم نامەوێ بەدەسـتی خـۆم، مـاڵ لەخۆم تێك بدەم و ماڵ ومنالَم بەهیلاك بدەم، تێگەیشتی دەلَێم چی؟

ئەویش بابەتەكەی بەلایەكی دیكە بردو بە تووڕەییەوە پێی وت: دیارە تـۆ شوعی؟

باوكم بەو قسەیە زۆر قەلَس و نارِەحەت بوو، نەیكردە نامەردی، بەوپـەڕی بڕوا بەخۆبونەوە، وەلاَمی دایەوە، پێی وت: دەك نەفرەتی خوا لـە هـەموو حزبێكبێ بە شوعیشەوە، من تەنها پێشمەرگەی خوام، لـە تـۆش بێبـاكم ئەوە عەردو ئەوە گەز ئەگەر بتەوێ بمكوژی، فەرموو ئەگـەر تـۆ ئەوەنـدە ئازای، ئەگەر بەعس پەلاماری ئێرەی دا، ڕامەكـەو هـەڵمێ، شـەڕ بكـەو بەرگری لەو خەڵكە رەش و ڕووتە بكەن، من هەقم بەسەر تۆوە نییە، مـن بۆ ئەو دینـە بـەدیار كـەوتووم، ئەگـەر تـۆش بـۆ كوشـتنی مـن بـەدیار كەوتووی، كێ دەستی گرتووی، وەرە بمكوژە، من بۆ دلۆپـە خـوێنێ لێـت ناپاڕێمەوە، چونكە قسەیەكی نابەجێ و شتێكی خراپم نەكردووەو هـەرگیز شتی خراپ لەمن ناوەشێتەوە.

ئەویش بەبێ خواحافیزی، بە ڕق و کینەیەکی زۆرەوە بێ ئەوەی ورتەی لەدەمەوە دەرچێ ، رووی خۆی لێ وەردەگێڕێ و ئەو شوێنە بەجێ دێڵێت.

بەیانی رۆژی پاشتر، جاش و سەربازانی ڕژێم هاتنە گوندی، ئابلۆقەی ئەو سنوورەیان داو لەنێو ئەو خەڵکەدا، حاجی ڕەزایان گرت.

باوکم روو دەکاتە ئەفسەری هەواڵگری ئەو جەیش و جاشەو پێی دەڵێ:

باوکم روو دەکاتە ئەفسەری هەواڵگری ئەو جەیش و جاشەو پێی دەڵێ:

قوربان ئەو پیاوەتان لەسەرچی گرتووە؟ تاوانی چییە؟

ئەویش وەڵامی دەداتەوە: ئێمە زانیاری هەواڵگریمان پێگەیشتووە نان دەداتە پێشمەرگە.

ئەویش لە وەڵامێکی جەرگبڕدا، پێی دەڵێ: قوربان ئەگەر تۆش لێرە بمێنیەوە، ئەو پیاوە هەر ئێستا دوو سێ حەیوانت بۆ سەر دەبڕێ، ئەم کابرایە کەسێکیناندەرو خانەدانە، خۆی بەپیاو دەزانێ و خزمەتی هەموو ئەوانە دەکات کە سەردانی دەکەن.

سەرەڕای ئەو هەموو بەرگرییە، حاجی رەزایان هەر برد، وەلێ بەڵێنیان دا کە لێکۆڵینەوەیان لەگەڵی کرد، دواتر بەری بدەن..ئەوەندەی پێ نەچوو،

ئازادیان کردو گەڕایەوە گوندی[٤٠].

لە١٩٧٩/٤/٢٦دووبارە ماڵمان بردەوە هەولێر، لە گەڕەکی گڵکەند خانوویەکی ئاساییمان بەکرێ گرت، دووبارە بووینەوە کرێچی.

ڕۆژێکیان باوکم لە بازاڕ تووشی یەك لە هاوڕێ نزیکەکانی بوو کە ناوی مەلا (خالید ونکەیی) بوو، بۆ تاوێ کەوتنە سەردولکەو باس و خواسی دین و دونیا، مەلا خالید گوندی هەنارەی بۆ پێشنیار دەکات بۆ مەلایەتی بچێتە ئەوێ.

باوکم پێی دەڵێ: با بچم بزانم ئەو گوندە بۆ من دەگونجێ یان نا؟

من و باوکم پێکەوە چووینە گوندی هەنارە، چاومان بە حاجی کەریم ناسراو بە (مام کوێخا) موختاری گوندی ناوبراو کەوت کە پیاوێکی هێمن

---

[٤٠] - **حاجی مستەفا ئەمین باوکی کاك حاجی تاهیر سماقوڵی دەڵێت: ڕۆژێکیان مەلا وەیسی لە حاجی ڕەزا دەپرسێ: حاجی وەرە بزانم ئەو مێگەلە مەڕە چییە؟**

ئەویش لەوەڵامدا پێی دەڵێت: ئەوە هەمووی هی من و تۆیە.

ئەویش بە هەڵپەیەکەوە لەخانەی سوعبەت و سوعبەتکارییەوە پێی دەڵێ: ئەگەر ئەو هەموو حەیوانە هی من بێ، ئەوە مەلایەتی ناکەم.

حاجی ڕەزا پێی دەڵێ: لەو مێگەلە مەڕە سێزدە سەر مەڕ هی تۆیە و ئەو شیرەی ڕۆژانەش بۆتی دەنێرم، هەر هی مەڕەکانی خۆتن.

کاتێك مەلا وەیسی مەڕەکانی دەفرۆشێ، بە پارەکەی حەجی ماڵی خوای پێ ئەنجام دەدات.

و لەسەرخۆ، باوەڕدار و خواناس، بە باوکمی وت: مامۆستا ئەمرکە با خزمەتت بکەم.

باوکم وتی: پێیان راگەیاندووم ئەم گوندە بێ مەلایە، بۆیە هاتووم بۆ ئەوەی لەم گوندە مەلایەتی بکەم.

مام کوێخا بەدەم زەردەخەنەیەکی گەشەوە پێی دەڵێ: یاخوا بەخێربێی، بەڕاستی ماوەیەکە بێ مەلاین، جا نازانم چۆن و بە چ شێوەیەك دەبیتە مەلامان؟ بە ساڵانە یان مانگانە؟

باوکم زۆر بەشێنەیی وەڵامی دەداتەوە: من پیشەی مەلایەتی نە بەساڵانە، نە بە مانگانە ناکەم، هەروەها لەبەر هەژاری و نەداری و نەبوونیش مەلایەتی ناکەم، ئیدی خوای گەورە چی کردە قسمەت، هەر ئەوەیەو تەواو، مەبەستم ئەوەیە لەپێش هەر شتێ رەزامەندی خوای گەورە بەدەست بێنم.

ماڵمان بردە گوندی هەنارە.

لە١٥/١٢/١٩٨٠کاك سابیر ناوێ پارچە زەویەکی بۆ مزگەوتی گوندی تەرخان کرد، باوکیشم بەو پارەی وەکو قەرەبوو لە حکومەت وەریگرتبوو، خستیە ناو پرۆژەکەو مزگەوتەکەیان پێ دروست کرد.

باوکم بۆ ئەو رۆژگارە لە وتارەکانی دا هێرشی توندی دەکردە سەر

بەعس، بەئاشکرا دەیوت: بەعسیبوون کافربوونە[٤١] .

خەڵکی ئـاوایی دەرهــەق بــەو قســانە زەنـدەقیان چـوو بــوو، لەنزیکــەوە سەرزەنشتیان دەکرد واز لەو قسە خەتەرناکانە بێنێ ئـەوە یاریکردنــە بــە ئاگر، ئەگەر حکومەت بەو قسانە بزانێتەوە، دەتگرێ و تووشی چارەنووسێکی نادیارت دەکات و ڕەنگە ئێمەش هیچمان پێ نەکرێ.

ئەویش زۆر بێ باکانە، دەیوت: هەی ئێوە بێ قــەزا بــن، خــەڵکی لەســەر مارکسیەت خۆی بەکوشت دەداو ئاساییە، ئەی بۆ ئاسایی نییە ئەگەر من لەسەر ئەم دینە خۆم بەکوژ بدەم و لەڕێی ئەم دینە بمرم.!!

کاتێــك بەعســیەکان کەوتنــە بــێ سەروشــوێن کــردن و ئــەنفالکردنی بارزانیەکان، باوکم لەیەك لە وتارەکانی لەسەر مینبەرو لــەڕێی بلّنــدگۆوە بێ ترس داوای لە جاش و موستەشارەکان کردو ئامۆژگاری کــردن خۆیــان لەو شالاّوە بەدوور بگرن، نەچن ماڵی بارزانیەکان تالاّن بکەن، هەتا بۆیان دەکرێ وەك ئەرکێکی ئایینی و نەتەوەیی درێغی نەکــەن، بچــن یارمــەتی ئەو خەڵکە سقیل و بێ دەســەلاّتە بــدەن و دەســتدرێژییان نەکەنــە ســەرو بیانپارێزن.

[٤١] - مرۆڤ بەخودی خۆی بەحیزبی بوون کافر نابێ، ئەو کاتە نەبێ کە پێچەوانەی یاساو رێسای ئیسلام بێت، بۆیە لە گەڵبوون جیایە، لە باوەڕ پێ بوون.

پێنج ساڵ لەو گوندە بووین، مام کەریم ئەحمەد بەگ روستەیی تا ئەو ڕۆژەی وەفاتی کرد مانگانە دوو سەد دیناری بۆ دێنا، لەو ماوەیەدا گەلێ دۆست و هاوڕێی دڵسۆز سەردانیان دەکرد، لەوانە مام جەوهەر ئاغاو هەمزە ئاغاو زۆری تر.

شەوێکیان لە (هەنارە) شەڕێکی دەستەو یەخە لە نێوان هێزەکانی پێشمەرگەی حزبی شیوعی و ڕژێمی بەعس رووی دا[٤٢].

ڕۆژی پاشتر ڕژێم بە هێزێکی زۆرو بەچەکی قورسەوە هاتنە گوندەکە، بە شۆفەڵ و بلدۆزەر بەربوونە تێکدانی خانووبەرەی هاولاتیان و رەشبگیری خەڵکەکەیان کرد.

پێش تێکدان و روخاندنی ئەم گوندە، باوکم وەك ردێن سپی و پیاوێکی ئاییني چووە لای ئەفسەرەکە، پێی وت: مەردی خوا بن ئەم گوندە تێك مەدەن، ئایا بە رووخانی ئەم گوندە کێشەکان چارەسەر دەبن، لەکاتێکدا ئەو خەڵکە هەژارە گوناهی نییەو بەوای ئەو کارەساتەی روویدا ئیتر روو بکەنە کوێ؟ چۆن ژیان بکەن؟

---

[٤٢] - ئەم رووداوە لە١٩٨٣/١١/١٨بوو، شیوعیەکان شەو هاتبوونە گوندەکە، بەسەر مزگەوت و ماڵەکان دابەش ببوون، مەلا وەیسی قسەی پێ وتبوون کە گوندەکە جێ بێڵن چونکە دەرەنجامی خراپ لێ دەکەوێتەوە، لەو شەڕەدا شیوعیەکان بریندارەکانیان بە کەری خەڵکی گواستبۆوە!!

ئەویش لەوەلاْمدا پێی وت: من فەرمانم پێکراوە، دەبێ فـەرمانی سـەروو جێ بەجێ بکەم، لەسەرووی هەموویانەوە تۆ دەسگیر بکەم.

باوکیشم بە وتەیەکی جوان رەتی قسەکانی دەداتەوە، پێی دەڵـێ: قوربـان راستە ئەو فەرمانە بەتۆ دراوە، بەلاْم فەرمان بـۆ چـاکە دەکـرێ نـەك بـۆ خراپە، تۆ مەکـەوە دوای حزبێکـی بـێ بـاوەڕ، وەکـو وتم ئـەو خەڵکـەی دەیبینی هەموویان هەژارو رووت و رەجاڵن، دەست کـورتن، ئـاخر بچـنە کوێ؟ چون بتوانن جارێکی تر خانوو بۆ خۆیان دروست بکەنەوە؟

من و باوکم لەگەڵ ئەوحەشاماتە زۆرەی ئەوێ بۆ مـاوەی شـەو و رۆژێـك دەستبەسەر کراین، دواتر ئازادیان کردین .

لە ١٩٨٥/٩/١٦ماڵمان بـۆ گونـدی یـەدی قزلـەر لەسـنووری پـیرداود گواستەوە، دوو ساڵ لەو گوندە بووین، پێکهاتەی دانیشتوانی ئەو ئاواییـە لە دوو بەرەبابی سەرەکی پێکهاتبوو، هەروەها لە رووی حزبییەوە دابەشـی سەر دوو بەرە ببوون، نیوەیان شیوعی و نیوەیـان یـەکێتی بـوون، بـەلاْم خەڵکەکەی پاك و بەڕێز بوو، ئەوەندە موجامەلەی یەکدیان نەدەکرد.

لە١٩٨٧/٤/٢٤ جارێکی تر ماڵمان بۆ هەولێر گواستەوە، لـە گـەڕەکی ئەو کاتەی (حەی سەدام) (کوردسـتانی ئێسـتا) لـە خانوویـەکی بـەکرێ سەرچاوەمان گرت.

لەهەموو ئەو ماوانەدا گەلێ دەردەسەری و نەهامەتی رووی تێ کردین، کە لە باوکمیان بپرسیبایە: ماڵت لە کوێیە؟ نەیدەوت ماڵم لە حەی سەدامە، بەهەڵپەیەکەوە دەیوت: ماڵم لە شەیتاناوەیە.

رۆژێکیان حاجی ئەحمەد و مەلا نەبی هاتنە سەردانی باوکم تاوەکو داوای لێبکەن ببێتە مەلای مزگەوتی برایەتی، سەرەتا هیچ بەڵێنێکی پێ نەدان، پێیانی وت: دواتر وەڵامتان دەدەمەوە.

کە ئەوان رۆیشتن، بۆ راوێژو راگۆڕینەوە قسەی لەگەڵ من کرد، منیش وەکو رووناکی رۆژ باوکی خۆم دەناسی کە هەقبێژەو لە ملی بدەن لە هەق بترازێ قسەی ناهەق ناکات، هەرگیز دەرهەق بە زوڵم و جەورو ستەمی بەعس بێدەنگی هەڵنابژێرێ ، بۆیە پێموت: بابە ئەگەر بەقسەی کوڕی خۆت دەکەی، ئەو مزگەوتە وەرمەگرە.

ئەویش قسەکەمی پەسند کرد.

کاتێك حاجی ئەحمەد مەلا نەبی بۆ دوا قسەی باوکم هاتەوە، باوکم پێی وت: مامۆستا گیان ئەو مزگەوتە بۆ من گونجاو نییە، بۆ من نابێ، داوای لێبوردن دەکەم .

حاجی ئەحمەد بۆ ئەوەی لەو هەڵوێستەی پەشیمان بکاتەوە، پێی وت: من تەنها ئەوەندە دەڵێم ئەگەر تۆ خۆت بەغیرەت دەزانی، فەرموو ئەوە

مزگەوت هەیە، وەرە ببە مەلای مزگەوتێ.

ئەو قسەیە وەك تیرێك دڵی بپێكێ، ئاوا نـاخی بـاوكمی هەژانـد كـە بـە تەوسەوە پێی بڵێ: دەفەرمووو ئـەوە مــن رازی بــووم، ئــەی بــۆ چــۆنیەتی بەڕێوەچوونی ئیش و كارەكان چی دەكەی؟

ئەویش بە خۆشحاڵیەوە پێیوت: نیگەران مەبەو خەمی ئەوانی ترت نەبێ، خاوەنی مزگەوت و دایەرەی ئەوقاف و دایەرەی ئەمن بۆ من لێگەڕێ، من مشووری دەخۆم .

لە ١٩٨٧/٨/٢١ بە فەرمی بووە مەلای مزگەوتی برایەتی.

دوو مانگ لەوێ مایەوە، لە یەك لە وتارەكانیدا بێ پەروا وتی: ئێمـە لـە رۆژگارێك دەژین، كەوتووینەتە ژێر دەستی كابرایەكی دایك جـوو و بـاوك بەرازخۆر، ئەویش میشیل ئەفلەقە.

ئەوجا زۆر دادەبەزێتە سەر ئەو كابرایەی هەموو بەعسیەكان شانازی پێوە دەكەن.

حاجی ئەحمەد بە گوێبیست بوونی ئەو قسانە، سەغڵەت دەبێ، دوای تەواو بوونی خوتبە، هاتە لای من و بەشڵەژاوییەوە وتی: وەرە پێمبڵێ من چـیم بە باوكت وت؟ بە باوكتم نەوت لە وتارەكانی دا باسی بـەعس و مــەعس نەكات؟

منیش پێموت: دەی کەوایە تۆ وتارەکان بنووسەو من لە جیاتی باوکم دەیخوێنمەوە.

گەنجێکی ئەو گەڕەکە بەناوی سابیر سەر بە ئسلامیەکان بوو، بە هەلەداوان خۆی گەیاندە لای باوکم و پێی وت: مامۆستا ئەگەر حەز دەکەی دەچین لە حاجی ئەحمەد دەدەین!

باوکیشم وەلاّمی دایەوە، وتی: "کوڕی خۆم، من پشتم بەخوای پەروەردگار بەستووە، زۆر سوپاس، خەم و پەرۆشی منت نەبێ ئەگەر ئەجەلم نەهاتبێ خوای پەروەردگار دەمپارێزێ و " (هەموو دونیا کۆببنەوە تا زیانم پێ بگەیەنن یا لەناوم ببەن، ناتوانن وەکو چۆن ئەگەر خوا ویستی لەسەر ئەوە بێ زیانم پێبگەیەنێ، ئەوە هەموو دونیا کۆببنەوە ناتوانن بەقەد گەردیلەیەك کە چەند بچووکەو نابینرێ، ناتوانن سوودم پێ بگەیەنن"[٤٣]

[٤٣] **- ئەم وتانە هەڵێنجراوی حەدیسێکی قودیسە:** – عَن عبدُالله بن عباس(رضي الله عنهما) قال: كنت خلف النبي(ﷺ) فقال:(يا غُلامُ اني أُعلِّمك كلمات: احفظ الله يحفظكَ، احفظِ الله تجدهُ تُجاهك، اذا سألت فاسأل الله، و اذا استعنت فاستعن بالله، واعلم أنَّ الأُ لَوِ اجتمعت على أن ينفعوك بشيء لَم ينفعوكَ اِلا بشيء قد كتبه الله لك، واِن اجتمعوا على أَن يَضروك بشيء لم يضروك بشيء قد كتبه الله عليك، رُفعتِ الاقلامُ وجفّت الصُّحفُ) أَخرجه الترمذي ٦٦٧/٤ وقال حديث حسن صحيح وأحمد ٢٩٣/١، وصححه الالباني في صحيح الترمذي٣٠٩/٢ **واته: (ئەی گەنج من چەند وشەیەکت فێر دەکەم: سنووری خوای گەورە بپارێزە خوای گەورە دەتپارێزێت، سنووری خوا بپارێزە لە بەرەو ڕووتدا دەیبینیت دێت بەهاناتەوە،**

ئەوە بوو لە نۆژەندا مەلایەکی تریان بۆ ئەو مزگەوتە پەیدا کرد، بەمەیش باوکم ئەو ریسوایی و سەرشۆڕیەی قبولّ نەکرد کە بۆ مانەوەی خۆی دەست لــە هەقبیّــژی و وتنــی راســتی هــەلّبگریّ، بۆیــە لــەریّی حــاجی بــاپیری خواناسەوە لە ١٩٨٧/١٠/٢٤ بەمالّەوە بە شیّوەیەکی کاتی مالّمان بردە کەلەکینی شاوەیس.

مەلا حوسیّن و مەلا موحسین هاتنە لای باوکم، ڕوویــان لیّینــا کــە ئــەو لەجیاتی ئەوان وتاری هەینی بدات.

باوکم هەرچەند پیّی وتن: ئــاخر نــابیّ نــاکریّ، مــن بــەناوی مەلایــەتی و مزگەوتەوە نەهاتوومەتە ئەم گوندە.. وەلیّ بــەهۆی مکــوڕ بــوونی ئــەوان لەسەر ئەم کارە، بەناچاری دەستی بەوتاردان کرد، لەویّش لە قســە پیّــوتن بە بەعس سلّی نەکردەوە، تەنانەت لەسەروبەندی پرۆسەی ئەنفال، لەیــەك لە وتارەکانی دا، وتی: ئەنفال مولّکی ئیسلامە، بەعسی کافرو بــیّ دیــن

ئەگەر پاڕایتەوە تەنها لە خوا داوا بکە، وە ئەگەر پشتت بەست تەنها بەخوای ببەستە، وە چاك بزانە ئەگەر هەموو خەلّکی کۆ ببنەوە تا سوودیّکت پیّ بگەیەنن ناتوانن هیچ سوودیّکت پیّ بگەیەنن جگە لەوەی کە خوای گەورە بۆی نووسیویت، وە ئەگەر کۆببنەوە لەسەرئەوەی زیانیّکت پیّ بگەیەنن هیچ زیانیّکت لیّ نادەن جگە لەوەی کە خوای گەورە لەسەری نووسیویت، قەلّەم هەلّگیراوەو پەڕاویش وشك بۆتەوە)

ئەو ناوەی بەدەرفەت زانیوە بۆ شەرعیەتدان بەو کارە پیس و نەگریسەو هاتووە بەناوی ئیسلامەوە ئەنفالمان دەکات.

لەوێش بەهۆی ئەو وتارە زبرو هەڕەشە ئامێزەوە، سکالاو شکایەتی لێ دەکەن و چاودێریەکی چڕو توندی دەکەن ، ئەویش خۆی لەگوورە نەدەبرد، سەری زمان و بنی زمانی ئەوە بوو: من خۆم تەسلیمی خوا کردووە، خوا دەمپارێزێ.

لەگەڵ ئەوەشدا بەهۆی ئەو چاودێریەی خرابووە سەری، هەستی بە پەست و بێزاریەکی زۆر دەکرد، ئەو قەناعەتی لەلا دروست بوو کە لەو شوێنە جێی نابێتەوە، واباشە لەوێ بڕوات.

پێش رۆیشتن و بارکردن و گواستنەوە، بەناوی پرسە لەگەڵ سەید تەهای کەلەکین سەفەرێکی لای رانیەی کرد، لەیەك لە مزگەوتەکانی ئەو شارە لەناو پرسەکەدا وتارێکی کورت بۆ ئامادەبوان دا.

سەید تەها دەیگێڕایەوە، دەیوت: مەلا وەیسی کەوتە سەروسەکوت و وێزەی بەعس، سەرگەرمانە دەیوت: بەعس کافرە، بەعس ئەنفالمان دەکات، ئەوەی بەرگری نەکات، ئیمانی نییە.

هەر لەو وتارەدا ڕووی دەمی ئاڕاستەی جاشەکان کردبوو، دەیوت: ئەی جاشەکان ئیدی تا ئێرە بەسە!! ئەوەندەی دەسباری بەعس دەکەن، ئەوەندە

خوا بناسن، خوای گەورە سەرفرازی دین و دونیاو دوارۆژتان دەکات، تکایە خەمی ئەو خەڵکە بخەنە شان و کوردایەتی و جوامێری خۆتان بسەلمێنن، ئەمڕۆ رۆژی پیاوەتیە، ئەمڕۆ دەتوانن بوونی خۆتان بسەلمێنن.

دوای تەواو بوونی ئەو خوتبە هەڕەشە ئامێزەی مامۆستا، من لەلای خۆمەوە زەندەقم چوو، بەجۆرێ شڵەژام، رەنگێکم هێناو برد، وتم: مەلا وەیسی ئەوە چیت وت؟ دەی تا دەمیان لێ نەداوین و نەیانگرتووین، با وەیسی ئەوە چیت وت؟ دەی تا دەمیان لێ نەداوین و نەیانگرتووین، با هەر چی زووە سەری خۆمان هەڵبگرین و لێرە بڕۆین.

ئەویش بەدەم زەردەخەنەیەکەوە پێی وتم: (کاك سەید تەها، گوێبگرە من لەپێناو ئایینەکەم هەموو شتێك دەکەم، چونکە لە دوای هیدایەت هیچ شتێکی دیکە بۆ مرۆڤ نییە مەگەر گومڕایی نەبێت، ئەوەتا خوای پەروەردگار دەفەرموێ:﴿ فَمَاذَا بَعۡدَ ٱلۡحَقِّ إِلَّا ٱلضَّلَٰلُۖ ﴾یونس/٣٢

واتە: { (لە پاش راستی هیچ نیە، جگە لە گومڕایی).

لە١٩٨٩/٣/٢٧ بەماڵ و مناڵەوە چووینە گوندی سێبەردان، باوکم لەوێش لە ئاست وتنی هەق، چۆکی دانەدەنا.

رۆژێکیان دوو فەرخە رەفیق حزبی لە منەزەمەی کەسنەزانەوە هاتنە

گوندی، خەڵکەکەیان کۆ کردەوە، ڕاشکاوانە پێیان وتن: (هـاتووین پێتـان بڵـێین حکومـەت پێویسـتی بـە ئێوەیـە ، ئێـوەش دەبـێ هەماهـەنگ و هاوکاربن و ببنە جەیشی شەعبی، ئەگەر ئەوەی ئامـادەیی تێـدا نـەبێ، چارەنووسی لە چارەنووسی بارزانیەکان باشتر نابێ).

باوکم نایکاتە نامـەردی، لـەجیاتی ئـەو خەڵکـەی ئـەوێ ، هەڵدەسـتێتە سەرپێ و پێیان دەڵێ: (توخوا ئەوە ئیشە ئێوە بۆ بەعسی کافر دەیکەن؟ بۆ مێژوو پێتان دەڵێم ئەو رژێمە چونکە لەسەر زبرو ناسـاغی دامـەزراوە، درەنگ و زوو دەبێ بڕوخێ و لەناوچێ، بۆیە ئەگەر ئێوە نەمرن ئـەو شـتە بەچاوی خۆتان دەیبینن، لێرەوە ئامۆژگاریتان دەکەم ئەوەندە سـەر لەبـەر ملی خـەڵکی مـەنێن، کـارێکی وا مـەنوێنن بـۆ داهاتووتـان خـراپ و ئاقیبەت شەڕبێ).

ئەوان تەنها سەری پڕ قینیان بۆی لەقاندو بوغز لەدڵی خۆیـان خـواردەوە، بەهۆی پێگە بەهێزو کۆمەڵایەتیەکەی، لەبەرامبەری دا بێـدەنگ بـوون و وەڵامیان نەدایەوە.

یەك لە بەعسیە تۆخەکان کە ناوی خدر بوو رۆژی پاشتر لەگەڵ موختـاری گوندی هاتنە ماڵمان، بەناوی چاندنی ترس و تۆقەوە بە باوکمی وت: ئێمە تایبەت لە منەززەمەی بەعسەوە بۆ لای تۆ هاتووین.

باوکم قسەکەی لەدەم قۆستەوە، بەبێ منەتی رووی تێکردو پێیوت: (حزبەکەی تۆ بێ دینە، عەلمانیە ئەگەر تۆ خۆت بە موسڵمان دەزانی، بۆچی پشتگیری دەکەی؟ دەزانم بۆ ئەوە هاتووی هەڕەشەم لێبکەی؟ یاخود هاتووی بمگری و دڵسۆزی و ئافەرینی سەروو بۆ خۆت مسۆگەر بکەی؟ ئەوەندەت پێ دەڵێم لەخوا بترسە، زوڵم مەکەن و خەڵکی مەچەوسێنەوە، ئەگەر چاکەت پێناکرێ، ئەوە خراپە مەکە).

بەو قسانەو گەلێ قسەی تر، کابرای رەفیق حزبی ناچار دەکات، پێی بڵێ:(مۆستا هەتا ئێمە لێرە بین، هەرچیەکت ویست، لەخزمەتداین).

* * *

راپەڕینی بەهاری ١٩٩١ و کۆڕەوی ملیۆنی

دوای راپــەڕینی بــەهاری ١٩٩١ی خــەڵکی کوردســتان و دواتــر کشــانەوەی دام و دەزگاکــانی رژێــم لــەم هەرێمــەو ئەنجامــدانی هەڵبژاردنی سەرتاسەری و دامەزرانــدنی یەکــەم نۆبــەرەی حکومــەتی هەرێم، بە کــەمتر لــە ســێ ســاڵ چــەندین شــەڕی خوێنــاوی نــاوخۆ یەخــەگیری ئــەم میللەتــە خێــر لــەخۆ نــەدیوە بــوو، دوو بــەرەکی و پەرتەوازەیی لەریزەکانیدا سەریهەڵدا، چەندین حزبــی ســێبەر دروســت کران، چەندین حزب لەناو حزب چاوی هەڵێنا، وەك دەڵێن دیمەنەکــە ئەو تەفرەقەی وێنا کرد کە لە پێش ئیسلامدا بوونی هــەبوو، بــەڵام بــە دەنگ و رەنگێکی جیاواز، وەك پێغەمبەری خــواﷺ دەفــەرموێ: (وستفترق هذه الأمة على ثلاث وسبعين فرقة كلها في النار إلا واحدة، قيل: من هي يا رسول الله؟ قال: من كان على مثل ما أنـا عليـه وأصحابي. وفي بعض الروايات: هي الجماعة)[٤٤].

واتا: ئوممەتی من دەبێتە حەفتاو سێ کۆمەڵ و دەستەو تاقم، هەموویان بۆ ئاگرە تەنها یەکێکیان نەبێت. هاوەڵەکان(رەزای خوایان لێبێ).

---

[٤٤] – رواه أبو داود والترمذي وابن ماجه والحاكم، وقال: صحيح على شرط مسلم.

وتیان: ئەو کۆمەڵەی رزگـاری دەبێـت کامەیـە؟ پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموی: ئەوانەن لەسەر ئەو رێبازەن کـە ئـەمڕۆ مـن و هاوەڵـەکانمی لەسەرە، لە ریوایەتێکی تردا هاتووە: ئەوانەن کەجەماعەن). بۆچـوونی جیاواز لەسەر حەسەن و لاوازی ئەو فەرموودە هەیە.

زانایان لە شرۆڤەو لێکدانەوەی ئەو فەرموودەیە ئاماژە بەوە دەکەن کە باس لە حەفتاو دوو کۆمەڵ دەکات، ئەوە بۆ شتێکی گشتیە نـەك تـاك تاکی موسڵمان و جەماعە تەنها بەوە نیـە کەسـێك بڵـێ مـن ئـەهلی جەماعەم و نسبەتی خۆی بداتە لای حزبێکی بەناو ئیسلامیەوە، چـونکە ئەسڵ لە جەماعە ئەوەیە نسبەتی خۆی بداتە لای حزبی خوا (من کان علی مثل ما أنا علیه و أصحابي).

هەروەها پێغەمبەری خوا ﷺدەفەرموێ: (افْتَرَقَتْ الْيَهُودُ عَلَى إِحْدَى أَوْ ثِنْتَيْنِ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً وَتَفَرَّقَتْ النَّصَارَى عَلَى إِحْدَى أَوْ ثِنْتَيْنِ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً وَتَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً)[٤٥].

واتـە: (جولەکـەکان پەرتـەوازە بـوون بـۆ حـەفتاو یـەك تـاقم، وە نەصـرانیەکان پەرتـەوازە بـوون بـۆ حـەفتاو دوو تـاقم، وە ئۆمەتیشـم پەرتەوازە دەبێ بۆ حەفتاو سێ تاقم).

---

[٤٥] – أخرجه أحمد وأبو داود والترمذي و ابن ماجه و أبو یعلی وابن حبان و الحاکم.

ئەم فەرموودەیــە باســی دووبــەرەکی و پەرتــەوازەیی خــاوەن کتێبــە پێشینەکان لە(جوولەکەو نەصــڕانی) دەکــات و هــەواڵمان پــێ دەدات ڕۆژێك دادێ ئوممەتی ئیسلامیش بەهەمان دەردو مــەرەدەوە زەلیــل و زەبوون دەبێ و گرفتاری دەردی هەمان پــەتاو نەخۆشــی دێ، لێــرەدا زانایانی ڕۆچوو(راسخ)ی ئیسلام لەسەر ئەوە کــۆك و یەکــدەنگن کــە مەبەست لــەو تــاقم و پێڕانــە ئەوانــەن کــە لــە مێــژووی ئیســلامدا بــە تاقمەکانی(الفرق)یان(أهـل الأهـواء) یـان(أهـل البـدع) ناســراون و بەشتێکی ڕاست و ڕەوایــان نــەزانیوە کــە بەشــێوەیەکی جــەزم نــاوی هەندێك لەو پێڕو تاقمانە بینن.

هەندێ لەزانایانی هاوچەرخیش پێیان وایە هەمان ئەو حوکمــە بەســەر ڕەوتە ئیسلامیەکان دادەدرێ کــە زۆر کــەڕەت زیــادەڕەوی دەکــرێ و نیشان لەپێکان ناگیرێ.

لەتەك هەموو ئەوانەی سەرەوە هەندێکی تر وای دەبینن مەبەست لێــی ئەو حزب و گروپ و کۆمەڵانەیە کە خۆیان بە موسڵمان دەزانن کەچی خۆیان لەجوغزو بازنەی حزبێــك ئــاخنیوە کــە ڕێبازیــان ســیکۆلاری و عەلمانیە، ئەمەش تێکگیرو هاوڕا نییە مــرۆڤ لــە دڵێکــدا دوو بیروبــاوەڕ هەڵبگرێ، وەکو خوای کاربەجێ لە ســورەتی (الاحــزاب) ئایــەتی(٤)

دەفەرموێ: ﴿ مَّا جَعَلَ ٱللَّهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِۦ ﴾. واتە: (خودا بۆ هیچ کەسێك دوو دڵی دانەناوە لە نێوەوەی).

ئەوەش بەیانکردنی ئەو راستیە دەردەخات کە هەرگیز هەق و ناهەق، چاکە و خراپە، رەش وسپی، دوو بیرو بۆچوونی جیاواز، دوو رێبازی دژ بەیەك وێکرِا هەڵناکەن. بۆ نموونە خۆی بە بەندەی خوا بزانیٚ و خۆی کردبێتە بەندەی پارەو پیاوی ئەم و ئەو.. بەزوبان خۆی بە بەندەی خوا بزانیٚ و هیچ فەرمایشتێکی جیٚ بەجیٚ نەکات، کەچی بۆ حزب و سەرکردە دنیاویستەکەی، ئامادەی هەموو قوربانیدانێك بێت .

لێرەدا دەپرسین، ئاخۆ دەبیٚ مرۆڤی ژیرو وێژ بەچاوی دڵ و ئەقڵی سەر بریار بدات، یان هەرِەمەکی بەئەقڵی چاو و گویٚ بریار بدات کە تەنها ئەوەی دەیبینیٚ و دەیبیستیٚ بکاتە پێوەر بۆ بریاردان.

ئەگەر بەکورتی ئاماژە بە وشەی عەلمانی بکەین وەك زاراوەیەکی تازەی گۆرِەپانی سیاسی، وشەی عەلمانیەت تەرجەمەکراوی وشەی(secularism)ی ئینگلیزی و (secalarite) ی فەرِەنسیەو بەهەڵە بۆ وشەی (زانست و زانیاری) وەرگێردراوە کە دوورو نزیك پەیوەندی بە عیلمەوە نیەو مەبەست لیٚی بەدەر لە دین، بەرپاکردنی ژیانە لەهەموو سێکتەرو بوارەکان ، واتا هەموو ژیانی تەنها

بۆ ئەم دونیایە تەرخان بکات و باوەڕی بەخواو پێغەمبەرو کتێبە ئاسمانیەکان و دوارۆژو قەزاو قەدەرو زیندوبوونەوە نەبێت .

لە کتێبی(دائرة المعارف البريطانية) هاتووە: (حركة اجتماعية تهدف إلى صرف الناس عن الإهتمام بالآخرة إلى الإهتمام بالحياة الدنيا وحدها) واتا: عەلمانیەت بزوتنەوەیەکی کۆمەڵایەتیە، ئامانجی لادانی خەڵکە لە گرنگیدان بەرۆژی دوایی بۆ گرنگیدان بە ژیانی دونیا بەتەنها. (ئەوەش بەرهەڵستکاری ئەو بیرۆکەیە دەگەیەنێ کە هەموو هەوڵێکیان لادان و پاشگەزکردنەوەی خەڵکە لە گرتنەبەری خواناسی و بیروباوەڕی ئایینی).

لە فەرهەنگی ئینگلیزی بەمانای دنیاگەرایی هاتووەو مەبەست پێی رەچاوکردنی ماددەو دوورکەوتنەوەیە لەمانای خواپەرستی .

عەلمانیەت دوو بەشە:

یەکەم/عەلمانیەتی ئیلحادو بێ دینی: بەهەموو شێوەیەك دژایەتی و نکۆڵی لەبوونی خواو دین و بنەماکانی دین دەکات، بەواتایەکی تر توندڕەون لەدژایەتی ئاینە ئاسمانیەکان و دژایەتی هەموو ئەوانە دەکەن کە باس لە ئیمان و بیروباوەڕو رەوشت بکات.

دووەم/ عەلمانیەتی غەیرە ئیلحادی: ئەوانەن بە ئاشکرا نکۆڵی لە

بـوونی خــواو دیــن و بنــەماکانی دیــن ناکــەن، بــەڵام ڕازی نــابن بەرنامەکانی ژیان و دەوڵەتداری تێکەڵ بە بەرنامــەو شــەریعەتی خــوا بکرێ، وەلێ غەیرە عەلمانیەکان لەڕووی چەواشەکارییەوە لە عەلمانیــە ئیلحادە بێ دینەکان خراپترو خەتەرناکترن، چونکە ئەوانە لەوتارو کۆڕو سیمینارەکانیاندا ناوی خوا دێنن، ئەگەر پێویست بکات بۆ چەواشەکاری و راکێشانی هەست و سۆزی هاوڵاتیــان، بــە ئایــەت و فــەرموودەکانی پێغەمبەران(علیه السلام)، وتارەکانیان دەڕازێننەوە.

مەلا وەیسی تێڕوانینــی بــۆ ئــەو ســەردەمە چــی بــوو؟ لــە چ دیــدگاو روانگەیەکەوە سەیری ئەو بابەتەی دەکــرد بەتایبــەت دوای راپــەڕین و دروســت بــوونی چــەندین رەوتــی ئیســلامی لــە گۆڕەپــانی هــەرێم و سەرهەڵدانی ململانێی حزبی (عــەلمانی و ئیســلامی) بــۆ دەســتگرتن بەسەر پانتاییەکی زۆری بیرو هزری خەڵك بە ئاڕاســتەی ئــەو ئایەتــەی خوای پەروەردگار دەفەرموێ: (کل حزب بما لــدیهم فرحــون) بــەواتا: (هەمووحزبێك بەوەی لەلایەتی"ئەو دروشم و ئاڵای ئەو رێچکەو رێبازەی هەڵیگرتووە " دڵخۆشە).

* * *

مەلا معتصم لەوەڵامدا دەڵێت

(حذيفة) ی كوڕی(اليمان)(رضي الله عنه) دەڵێ: (خەڵكی لەبارەی چاكەوە پرسیاریان لە پێغەمبەری خوا ﷺدەكرد، منیش لە بارەی خراپەوە پرسیارم لێدەكرد لە ترسی ئەوەی نەبادا توشم بێت، وتم: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئێمە پێشتر لە نەفامی و خراپەدا بووین، خوا ئەم چاكەیەی بۆ هێناین، ئایا لە دوای ئەم چاكەیە خراپە هەیە؟ فەرمووی: (بەڵێ) ئینجا عەرزم كرد: ئایا لەدوای ئەو خراپەیەش چاكە هەیە؟ فەرمووی: (بەڵێ هەیە، بەڵام لیڵی تێدایە) وتم: لێڵیەكەی چییە؟ فەرمووی: (كەسانێك ڕەفتارێك دەكەن بەدەر لە ڕەفتارو سوننەتی من، وە شوێن ڕێنماییەك دەكەون بەدەر لە ڕێنمایی من، هەندێ شتیان پێ چاكە و هەندێ شتیشیان پێ خراپە). دیسان وتم: ئایا لەدوای ئەو چاكەیە خراپە هەیە؟ فەرمووی: (بەڵێ بانگەوازكەرانێ هەن لەسەر دەرگای دۆزەخ وەستاون، هەر كەس بچێت بەدەم بانگەوازەكەیانەوە فڕێی دەدەنە ناوی). دووبارە وتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ وەسفیان بكە بۆمان، فەرمووی: (بەڵێ، كەسانێكن لە خۆمان و بەزمانی خۆشمان قسەدەكەن). وتم: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ چ دەفەرمووی پێم تاوەكو بیكەم ئەگەر ئەمەم توش هات؟ فەرموی: (دەست بگرە بەكۆمەڵی موسڵمانان و پێشەواكەیانەوە)، ئینجا وتم: ئەی ئەگەر نەكۆمەڵیان هەبوو نە پێشەوا؟ فەرمووی: (خۆت بەدوور بگرە

لەهەموو گروپەکان، با بەتەنها قەپ بکەی بە بن دارێکدا، هەتا مردن یەخەت دەگرێ تۆ لەسەر ڕاستی بە)[٤٦].

ئەمە ئەوانە لەخۆ دەگرێ کە خۆیان بەموسڵمان دەزانن و سەرپێچی فەرمایشتەکانی خوای پەروەردگار دەکەن، پشت لە بەرنامەکەی دەکەن، ئەوەش هەقیقەتێکە پێمان دەڵێت واباشە خۆمان لە حزب حزبێنە بەدوور بگرین، نەخاسمە دەستەو تاقمێك کە لەپەنای دنیاویستی و بیری نەتەوەییەوە هێڵە گشتیەکەی ئیمانیان فەرامۆش کردووە، وەئەگینا کۆمەڵبوون بابەتێکە وەکو واجبێکی ئیسلامی پشتگیریی دەکات، بگرە بەدەر لە ڕازی نەبوون بە تەنیایی و گۆشەگیریی، هانی دەدا بۆ ئەوەی خۆی لە چوارچێوەی کۆمەڵبوون بدۆزێتەوە.

[٤٦] - عن حذيفة بن اليمان رضي الله عنه قال: كان الناس يسألون رسول الله(صلى الله عليه وسلم) عن الخير، و كنت أسأله عن الشر مخالفة أن يدركني فقلت: يا رسول الله، إنا كنا في الجاهيلة وشر، فجاءنا الله بهذ الخير، فهل بعد هذا الخير من شر؟ قال:" نعم" قلت: و هل بعد ذلك الشر من خير؟ قال: "نعم و فيه دخن" قلت: وما دخنه؟ قال: " قوم يهدون بغير هديي، تعرف منهم و تنكر". قلت فهل بعد ذلك الخير من شر؟ قال: "نعم دعاة على أبواب جهنم، من أجابهم إليها قذفوه فيها" قلت: يا رسول الله، صفهم لنا، قال: " هم من جلدتنا، و يتكلمون بألسنتنا" قلت: فما تأمرني إن أدركني ذلك؟ قال: " تلزم جماعة المسلمين و إمامهم" قلت: فإن لم يكن لهم جماعة ولا إمام؟ قال: "فعتزل تلك الفرق كلها، ولو أن تعض بأصل شجرة حتى يدركك الموت و أنت على ذلك) أخرجه البخاري(٦٥/٩)كتاب الفتن، و مسلم(١٤٧٥/٣)كتاب الامارة، وأبو داود(٤٢٤٥ ، ٤٢٤٤) كتاب الفتن.

لە فەرموودەیەکی دیکـەدا پێغەمبـەری خـواﷺ دەفـەرموێ: (**علـيكُمْ بِالجماعة و إياكُم والفرقة فأن الشيطان مع الواحـد و هـو مـن الاثـنين أبعد، من أراد بحبوحة الجنة فليلزم الجماعة، من سرته حسـنته و سـاءته سيئته فذلكم المؤمن)**[٤٧].

واتە: (دەستبارگرو کۆمەڵبن و لـە پەرتـەوازەیی خۆتـان بپـارێزن، چـونکە شەیتان لە یەك کەس نزیکترە وە لـە دوو کـەس دوورتـرە، هـەر کەسـێك ئارەزووی خۆشیەکانی بەهەشتە با پابەند بێت بە کۆمەڵەی موسڵمانانەوە، وە هەر کەسێك چاکەکەی، دڵـی خـۆش کـرد، وە خراپەکـەی زیـانی پـێ گەیاند و پێی ناخۆش بوو ئەوا بڕوادارە).

هەمدیس لە فەرمودەیەکی دیکەدا پێشەواو ڕابـەری مرۆڤایـەتیﷺ دەفەرموێ: (يد الله مع الجماعـه)[٤٨].

واتە: (دەست و پشتگیری خوا " جل جلالە" لە گەڵ گـردبوونەوەو کۆمــــەڵ دایە).

---

[٤٧] - **اخرجه الترمذي(٢٦١٥) كتاب الفتن باب ماجاء في لزوم الجماعة، وأحمد (١٨/١)والحاكم (١١٤/١)و صححه واوافقه الذهبي وابن أبي عاصم (٨٨)وقال الترمذي حسن صحيح غريـب من هذا الوجه وللحدث طرق عن عمر، تنظر في كتاب السنة لابـن ابـي عاصـم(رقم ٨٩٩-٨٩٦- ٩٠٢- ٨٨- ٨٧) وصحح الالباني الحديث في تخريجه للسنة لابن أبى عاصم.**

[٤٨] - **أخرجه الطبراني.**

مەبەستی ئەم فەرموودانە کۆکردنەوەی موسڵمانانە لە ژێــر چــەتری یــەك حوکمی خەلیفەی دادپەروەر کە تــا دوای نــەمانی خەلیفــە لــە خەلیفــەی راشیدینەوە تا دوا خەلیفە -خەلیفەی عوسمــانی- لــە جیهــانی ئیســلامی رەوتی ناسیۆنالیزمی و رەگەزپەرستی[٤٩] و عەلمانی بەجۆرێ پەرەی ســەند، سەرهەڵدانی رەوت و حزبی ئیسلامی بووە واقعێك بەپێی زەمەن و شوێن و جێگە، لێرەو لەوێ ئەو بزوتنەوانە دروست بن و شان بەشانی ئەو حزبانە بێنە مەیدان و کێبڕکێ لەسەر کۆکردنەوەی زۆرتــرین هــەوادارو چاکســازی کۆمەلاَیەتی بکەن و لە غیابی ئەو ڕەوتەدا، باشترین شت دانبــەخۆداگرتن و ئارامگرتنە، وەئەگینا لەژێر سێبەری حوکمی ئیســلام، موســڵمان نــابێ خۆی بەدوورو دوورەپەرێز بگــرێ تــا بــەمردنێکی جــاهیلی نــەمرێ، وەك پێغەمبەر ﷺدەفەرموێ: (مَن رأي مِنْ أميرهِ شَيئاً يكرهه فَليَصبر، فإنه من

---

[٤٩] - هــەروەها پێغەمبــەری خــوا (ﷺ)دەفــەرموێ: {مـن خـرج مـن الطاعـة و فـارق الجماعة فمات مات ميتة جاهلية، ومن قاتل تحت راية عُمِّية يغضب لعصبة أو يدعو لعصبة أو ينصر عصبة فقُتل، فقتلة جاهلية} [٢]. واتــە: (ئەو کەســەی لەگوێڕایــەڵی دەردەچێ و لەکۆمــەڵ جیا دەبێتــەوە دەمــرێ، ئەوا بــەمردنێکی نەفامی دەمــرێ، وە ئەو کەسەی لە ژێری ئالاَیەکی کوێرانەدا دەجەنگێ بۆ دەمارگیریەك توڕە دەبێ، یان بانگــەواز دەکــات بــۆ دەمارگیریــەك، وە یــان پشــتی دەمــارگیری دەگــرێ، کــە کــوژرا کوژرانەکەی نەفامانەیە).

فارَقَ الجماعة شبراً فمات مات مِيتَةً جاهِلِيَّةً) [50].

واتە: (ئەگەر کەسێ شتێکی دی لە ئەمیر و فەرمانڕەواکەی، ئـەو شـتەی بەدڵ نەبوو، پێی ناخۆش بوو، با ئـەوە نـەکات بەمەهانـە بـۆ هـەڵکردنی بەیداخی یاخێتی و لـە فـەرمان دەرچـوونی و ئـەوە نـەکات بـە بیـانووی تێکدانی کۆمـەڵەی موسڵمانان، بەڵکو بـا دان بـەخۆی دا بگـرێ، چـونکە ئەوەی یەك بست لەکۆمەڵەی موسڵمانان جیا ببێتـەوە و بمـرێ، ئـەوە بـە نەزانی دەمرێ).

دوای راپەڕینە شکۆدارەکەی خەڵکی کوردسـتان و پاشـان سـەرکوتکردنی ئەو سەرهەڵدان و راپەڕینەو هاتنەوەی سوپای رژێم(**بەعس**) بـۆ هەنـدێ لەناوچـەکانی کوردسـتان، خـەڵك لەترسـی دووبـارە بوونـەوەی ئـەنفال و کیمیابـاران، بڕیـاری کـۆڕەی دا، کـۆڕەوی ملیـۆنی بـەرەو سـنوورەکانی تورکیاو ئێران دەستی پێ کرد.

لە ١٩٩١/٣/٣١ بەماڵەوە لەگەڵ باوکم لەگوندی سێبەردان بەرەو ئێـران وەکو ئەو خەڵکە بەش مەینەتە رۆیشتین، لە سۆران گەیشتینە تخوبی ئێران و پەڕینەوە، لە خانێ (پیرانشار) سەرچاوەمان گرت.

---

[50] - **أخرجه البخاري**(٥٩/٩) **كتاب الفتن، و مسلم** (١٤٧٧/٣) **كتاب الامارة، والدارمي**(٢٤١/٢) **كتاب السير، وأحمد**(٢٧٥/١).

لەویٚ مامۆستامەلا تاهیر برای مەلا وەیسی قازی کە مامی باوکم بــوو، کاتیٚ چاوی پیٚمان کەوت، ڕوومانی لیٚناو ئیٚمەی بردەوە لای خۆ و دالٚــدەی داین و دوای ماوەیەك بۆ ئەوەی زیاتر نەبینە بار بەســەریەوە کــە هــەموو ئەو ماوەیە خزمەتیٚکی لەبن نەهاتووی کردین، باوکم کەوتە گەڕان لیٚرە بۆ ئەویٚ، بەکریٚ خانوویەکی دۆزیەوەو چووینە ناوی.

هەلٚبەتە لەگەلٚ دەستپیٚکی وتویٚژەکانی بەرەی کوردستانی و رژیٚــم، بــاوکم ئیٚمەی لە ئیٚــران بــەجیٚ هیٚشــت و خــۆی گەڕایــەوە کوردســتان، چــووەوە سیٚبەردان و هەرچــی مــالٚیٚکی هــەمانبوو جگــە لــە کتیٚبــە ئایینیــەکان، هەمووی فرۆشت و دووبارە گەڕایەوە، وەلــیٚ مــەخابن لــە ریٚگــە هــەموو پارەکەی لیٚ ون بوو.، ئەوەش نەهامەتیەکی دیکە بوو ڕووی تیٚکردین وەك کورد وتەنیٚ: بەیەکجاری هاتینە سەر ساجی عەلی.

کاتیٚك بــارودۆخی کوردســتان بــەرەو لیٚــوارو کــەناری ئــارامی و ئاســایی بوونەوە دەچوو، لە١٩٩١/٩/١٣ بە مالٚ و منالٚەوە پەڕینەوە ئەو دیوەی سنوور و بۆ ماوەییەك لە سۆران(دیانا) ماینەوە.

رۆژیٚکیان مەلا سەعیدی پســام، تــەکلیفی بــاوکمی کــرد بــۆ کاروبــاری مەلایەتی بچیٚتە گوندی دیٚلزیان، ئەوە بوو بەمالٚــەوە لــە١٠/٤/ ١٩٩١ چووینە دیٚلژیانی سەرەوە!! لەو گوندە بە کاروباری ئــایینی خــەریك بــوو،

ئەمە لە کاتێکدایە حزبە کوردستانیەکان هەر یەکە بە پـەڕۆو ئالآیەکـەوە هاتۆتە گۆڕەپانی ململانێکان و لەهـەوڵی دلڕازیکـردن و ڕاکێشـانی ئـەو خەڵکەدا بەرەو حزبەکەی، هەر یەکـە دروشمێکـی قەبـەو زلـی بریقـەداری بەرزکردۆتەوە جا چەند باوەڕی پێیەتی یا بۆی جـێ بـەجێ دەکـرێ، ئـەوە بابەتێکی ترە .

دیمەنی ئەو هەموو حزبە لەناخەوە ئازاری باوکمی دەدا، هەمیشە دەیـوت: ئەم حزبانە تاوەکو نەبنە یـەك، سـەرکەوتوو نـابین. خـوای کاربـەجێ لـە قورئـــانی قســـەلەجێ دەفـــەرموێ:﴿ وَٱعۡتَصِمُواْ بِحَبۡلِ ٱللَّهِ جَمِيعٗا وَلَا تَفَرَّقُواْۚ ﴾آل عمران/ ١٠٣

واتە: (هەمووتان دەست بگرن بە هۆی پەیوەستیتان بەخواوە(کە قورئانـە) چەند بەرەیەك و (لێك جیا)مەبن).

تەنانەت لە وتارێکیدا زۆر بەتونـدی هێـرش دەکاتـە سـەر حزبـەکان گـە لەجیاتی خزمەتی گەل و نیشتمان بکەن، رابردووی خۆیان لـەبیر کـردووە، تەنها خەریکی شەڕە پەڕۆن و شەڕە ڕەنگن، ماڵی خـەڵك و ئـەم میللەتـە وێران دەکەن.

ئەم قسانە تووڕەیی و بێزاری خەڵکێکی بە دوای خۆیدا دێنێ و حاجی

حەمەدەمین ناویٚ، بۆ ڕۆژی دواتر پێی دەڵێ: تۆ بەکەڵکی ئەم گوندەت نایەی، دەبێ تا زووە بارو بنەت تێك بنێیت و لەم گوندە بڕۆی.

ئەویش بەسەربادانەوە پێی دەڵێ: من خۆ بە نان و ئاوی تۆ ناژییێم، ئەم خانووەش کە تێیدام خانووی مزگەوتە هی تۆ نییە تا فەرمانم بەسەردا بکەی، تێگەیشتی؟.

مەلا سەعید کاتێ ئەو قسانەی پێ دەگاتەوە، یەخەگیری حاجی حەمەدەمین دەبێ و بەدەست شەقاندنەوە هەڕەشەی لێ دەکات و پێی دەڵێ: بۆ دواجار ئاگادارت دەکەمەوە، واز لە مەلا وەیسی ئامۆزام بێنەو دەست لە ئیش و کاری وەرمەدە، ئەوە قسەی خۆم کردو لێتی دووبارە ناکەمەوە.

ڕۆژێکیان دوای گفتوگۆو دەمەتەقێیەکی دۆستانە، مەلا سەعید بە باوکمی وت: بۆ نایەی بەشداری لە یەکێتی زانایان بکەیت، ئەوە سەنتەرێکە خزمەت بە ئیسلام و موسڵمانان دەکات .

ئەویش لەوەلاّمدا زمانی دەگەڕێنێ و پێی دەڵێ: ئامۆزا گیان من بۆ مێژوو قسە دەکەم ئەوجا نازانم بەچاوی خۆم دەیبینم یان نا، ڕۆژێك دادێ ئەم حزبانە خۆ بەخۆ یەکتر دەکوژن. (ئەوەندەی پێ نەچوو قسەکەی هاتە دی و شەڕی نەگریسی براکوژی ڕووی دا).

مەلا عەبدولاَی قەسریَ ئەنـدامیَکی دیـاری بزوتنـەوەی ئیسـلامی بـوو، ڕۆژیَکیان هاتە لای باوکم و پیَـی وت: مامۆسـتا وەیسـی ئالاَیـەکم بـۆ هیَناوی، خۆت دەزانی وابەرەو هەلَبژاردن دەڕۆیـن، حـەز دەکـەین ئەگـەر بکریَ لە ڕۆژی هەلَبژاردن دەنگمان پیَ بدەی.

ئەویش پیَی دەلَیَ: دەکریَ ئالاَکەتان ببینم؟

ئەویش ئالاَکەی نیشان دەدات.

باوکم کە سەیری ئالاَکە دەکات، پیَیدەلَیَ: ئەوە بۆچی لەسەری نەنووسراوە (لا اله الا الله، محمد رسـول اللـه) لـەکاتیَکا لـە قورئـانی پـیرۆز خـوای پەروەردگار بە عەزەمـەت و گـەورەیی خـۆی، نـاوی خـۆی لەگـەلَ نـاوی پیَغەمبەر داناوە، ئیَوە بۆ ڕەگەلَتان نەختستووە ؟ دەبیَ بمبووری من ئـالاَی خوام وەرگرتووە، ئالاَی کـەس وەرنـاگرم. (هەرچـەندە گـەلیَ ریَـزی مـەلا عەبدولاَ قەسریَ دەگریَ، بەلاَم داخوازیەکەی بەجیَ نایەنیَ).

باوکم قەناعەتی تەواو ورەهای بەوە بوو ئەوەی خۆی بەموسلَمانی راستەقینە و عەیار بیست و چوار بزانیَ ئەوە حزبی خوایە ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ فَرَّقُواْ دِينَهُمۡ وَكَانُواْ شِيَعٗا لَّسۡتَ مِنۡهُمۡ فِي شَيۡءٍۚ إِنَّمَآ أَمۡرُهُمۡ إِلَى ٱللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُواْ يَفۡعَلُونَ﴾ الانعام/ ١٥٩

واتە: (هەرگیز تۆ لەوانە نی کە دینەکەیان پارچە پارچە کردووەو باوەڕیان بەهەندێکی هەیەو هەندێکی تر باوەڕیان پێی نییەو بوونەتە تیپ تیپ و گرۆهـ گرۆهـ! تۆ پەیوەندیت بەوانەوە نییە، خودا خۆی حیساب و کیتاب لەگەڵ ئەوانە دەکات و تۆڵەیان لێ دەسێنێتەوەو لەڕۆژی خۆیدا ئاگاداریان دەکاتەوە کە لە دونیا چیان کردووە؟ ئەوانە لە دەستی خودا دەرناچن).

کەواتە دەبێ هەمووان کار بۆ گەڕانەوەی شەرع و دەستووری خوا بکەین و وا نەکەین فیرعەون ئاسا کارمان لەسەر بکرێ : ﴿ إِنَّ فِرۡعَوۡنَ عَلَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَجَعَلَ أَهۡلَهَا شِيَعٗا يَسۡتَضۡعِفُ طَآئِفَةٗ مِّنۡهُمۡ ... ﴾ القصص/٤

یانی: (بەڕاستی فیرعەون بەرزبووەوە لە زەویدا خەڵکەکەی خۆیی تاقم تاقم کردبوو، بۆ ئەوەی خۆی زاڵ ببێ بەسەریاندا، تاقمێکیانی لاوازو سووک دەکرد).

ئەم ئایەتە سەرزەنشت و زەمی فیرعەون دەکات کە خۆی بەتواناو بەدەسەڵات لەسەر زەوی دەزانی، خەڵکەکەی لاوازکردبوو، کردبوونیە چەندین گروپ و تاقم و پارچە بۆ ئەوەی هەریەکەیان سەربەخۆبن بۆ ئەوەی تەنها خۆی هێزی ڕەهای هەبێت.

گومان لەوەدا نیە لە پەرتەوازەیی دا، لاوازیی و دووبەرەکی دروست دەبێ، ئەوەش لە ئیسلام سەرزەنشت و زەمکراوە، موسڵمان نابێ بکەوێتە تەڵـەو داوی مایەپووچی ئەو بیرۆکانەی لەم ڕووەوە چـاڵ بـۆ ڕووخـانی رەوشـت و داب و نەریت و کۆمـەڵگا دەدەن.

ئەو ماوەیە زانیاریم هەبوو مـەلا (سـیبغەتوڵلاّ) لـە وڵاتـی (کەنـەدا)ەوە هاتۆتەوە، منیش چوومە دیدەنی، ئەویش هەواڵی باوکمی پرسـی و وتـی: حەز دەکەم لەنزیکەوە بیبینم .

ئەو قسەیەم بۆ باوکم گێڕایەوە، بـاوکم لەسـاڵی ١٩٦١ دەمانچـەیەکی کڕیبوو، لەو کاتەوە زایەی نەکردبوو، لەبەر بێ پارەیی هیچـی بەدەسـتەوە نەبوو تا بەو هۆیەوە پێی بچێتە لای، داوای لە من کرد بچم دەمانچەکەی بۆ بفرۆشم .

منیش دەمانچەکەم بردە بازاڕو بە بڕە پارەیـەکم فرۆشـت و ئـەویش بـەو پارەیە چووە سەردانی.

کە گەڕایەوە، بەمنی وت: وەرە کوڕی خۆم دانیشە، با من دوورکات نوێـژ بکەم، دواتر هەندێ قسەت لەگەڵ دەکەم.

نوێژەکەی تەواو کردو رووی تێکردم، وتی: ئەو پارەیە دەبینی کـە دۆلارە، ئەوە خوای پەروەردگار لە کەنەداوە بۆمنی ناردووە.

ئەوە بوو بەیەکەوە چووینە بازاڕ وپێداویستی ماڵەوەمان پێی کڕی کە سێ ڕۆژ بوو ڕووئمان لەماڵەوە نەبوو .

لە ١٩٩٢/٧/٢٠ بەماڵەوە چووینە بەستۆرە، لەوێ جارێکی تر ڕوویان لە باوکمنا بەمەلایی بچێتەوە هەنارە، بەڵام بە پاساوی ئەوەی دۆستەکانی کەسیان لەوێ نەماون، داواکەی ڕەت کردنەوە .

دوای دوو مانگ لەڕێی چەند دۆستێکی خۆیەوە(حاجی عەلی باوکی مەلا جەمیل و حاجی ئەسعەد و حاجی سەلیم) بەستۆرەمان بەجێ هێشت و چووینە شاوێس.

لەوێش باوکم بەهۆی نەبوونی و پێداویستی ماڵەوە، بەناچاری و نابەدڵی نیوەی کتێبەکانی هەرزانفرۆش کرد و لەکاری بانگخوازی بەردەوام بوو.

لەو ماوانە شەڕی یەکێتی و بزوتنەوەی ئیسلامی هەڵگیرسا، خەڵکەکە دەیانزانی باوکم لە وتاردان هەقبێژە و ناهەقی ناشارێتەوە، بۆیە لە یەك لە وتارەکانی ڕۆژی هەینی (قادر عوسمان و ئیبراهیم سەلیم) بەخۆو کلاشینکۆفەوە دێنە ئەو دەوروبەرە، چونکە دەیانزانی باوکم قسە لەسەر حزبەکان دەکات، پێکەوە بڕیاریاندا بوو هەر کەسێك قسەی پێ بڵێ، ئەوە بە هەردووکیان لێی بدەن.

باوکم سوپاسی ئەو هەڵوێستەی کردن و پێیانی وت: تکا دەکەم

چەکەکانیان ببەنەوە ماڵ، چونکە مـن لـە مـاڵی خوایـە، خـوای گـەورە پشتیوانیم دەکات.

شەوێکیان دوای نوێژی عیشا لـە گەڕانەوەیـدا، کەسـێکی نـەناس چـەند بەردێکی تێ دەگرێ، کاك نەجمەدین رەشید و من بەپەلە گەیشتینە لای و پرسیاری هۆکاری ئەو مشەوەشیەمان لێی کرد، ئەویش قسـەی خـۆی بـۆ کردین و ئێمەش هەردووکمان کەوتینە دوای کابرا، ناسیمان کێ یە، بـەڵام بۆمان نەگیرا.

باوکم بانگی کردین، پێی وتین: توخوا لێی گەڕێن من لەسەر هەقم، خـوای گەورە هەقم دەکاتەوە. (ئەوەندەی نەبرد کابرا بەهەقی خۆی گەیشت).

لێرەو لەوێ خەڵکێکی کاڵفام و هەرزەکار پڕوپاگەندەیان بۆی دەکرد چونکە بەرگری لە ئایین دەکات، دەیانوت: ئـەوە کابرایـەکی ئیسـلامیە، سـەربە حزبە ئیسلامیەکانە، لەکاتێکدا دوورو نزیـك پەیوەنـدی حزبـی پێیانـەوە نەبوو.

تەنانەت رۆژێکیان مامۆستا مەلا (عەلی هەڵەبجە) بەخۆو پـەنجا کەسـەوە هاتە سەردانی، داوای لێی کرد بەگـەریان بکـەوێ و ببێتـە پشـتیوانیان. بەڵام باوکم بە ئەدەبەوە رەتی کردەوە کە حزبایەتی ناکات.

دوای شەڕی یەکێتی و بزوتنەوەی ئیسلامی و دواتر بەرپا بوونی شەڕی نێوان پارتی و یەکێتی، بەهۆی ئەو لۆدو فشارە زۆری لەسەر باوکم بوو، چەند کەسێك رووی لێ دەنێن بەمەلایەتی بچێتە گوندی(ئالانە).

لە ١٩٩٥/٢/٣١ بەرەو ئالانە، بوخچەو بارمان پێچاوە، لەوێش لە وتارەکانی دا لە ئاست بێ رێزی بەرامبەر مرۆڤ و ناهەقیەکان بێدەنگی نەکردبووە چەکی دەستی و هەر هیچ قسە نەکات، دەیوت: حەیف برا برای خۆی بکوژێ، ئەوەی ئەمانە دەکەین شتێکی خراپە، ئەوانەی لەم حیزبانە بکوژرێ، ئیمان نابات، چونکە ئەوەی ئەمانە دەیکەن، شەڕی ئیسلام و ئیمان و عەقیدە نییە، شەڕە لەسەر جەهەننەم کە بەقسەی بێبڕواکان ئێمە تێك بەر دەدەن. و ئێمەش بەقسەیان دەکەین.

کابرایەکی خوانەناس بەدزییەوە ئەو وتارە تۆمار دەکات و شکایەتی لێ دەکات، تۆمارە دەنگیەکەی دەباتە لای مام جەلال، پێی دەڵێن: ئەو مەلایە لە وتاری هەینی وتوویەتی ئەوەی لەو حیزبانە بکوژرێ ئیمان نابات و سەرتۆپی تۆمارەکەی بۆ لێ دەدات.

مام جەلال لێی دەپرسێ: ئەو دەنگە بەلای منەوە غەریب و نامۆ نییە، ئەوە دەنگی کێیە؟

ئەویش پێی دەڵێ: ئەوە دەنگی مەلا وەیسی گرتکی یە.

مام جەلال بە بزەیەکەوە دەڵێت: من ئەو کابرایە باش دەناسم، کاتی خـۆی نانیشم لەلای خواردووە ، وەکو چـۆن لـە زەمـانی شـۆڕش عـەفوو بـوو، ئێستاش هەر عەفووە، وازی لێ بێنن چ دەڵێ، چ ناڵێ لەلای من عەفوە.

لە حیرس و خوێنگەرمی ئەو کاتـەی خـەڵك بـۆ حزبایـەتی، کـار بـەوە گەیشت ڕۆژێکیان بەگزادەکان بەخورتی مزگەوتی ئالانەیان بە ڕووی باوکم داخست، منیش بەپەلە خـۆم گەیانـدە لای حـاجی تـۆفیقی بـرا گـەورەی گوندی ئالانە کە بـەهۆی ئـەو هێرشـانەی مـەلا وەیسـی دەیکـردە سـەر یەکێتی، ئەو قسانە نیگەرانی کردبوو، پێموت: تکا دەکەم ئـەوە ڕەفتـارو هەڵسوکەوت و سروشتی باوکمە، نـاتوانێ لەبەرامبـەر ناهەقیـەکان قسـە نەکات، بۆیە دڵی خۆت توندو عێدز مەکە، ئەوقسانە لە دڵ مەگرە.

بەهۆی ئەم هەوڵەوە، هەردووکیان ئاشـت بوونـەوەو دەرگـای مزگـەوتیان کردەوە.

لەتەك خـەڵکانێکی خـراپ، کـاك عوسمـان نـاوێ هـەبوو خـەڵکی بلێـی خۆشناوەتی بوو، باوکمی زۆر خۆش دەویسـت، هەمیشـە دەیـوت: هـەر کەسێك قسە بەمەلا وەیسی بڵێ، ئەوە قسەی بە من وتووە .

خزمێکی ئەو کاك عوسمانە کە ناوی کـاك عـەزیز بـوو بـەخۆو خێزانـەوە بەپێی توانا هاوکاری ئێمەیان دەکرد، ماست و پەنیرو روون و شتی

دیکەیان بۆ دەهێنایین.

کاتێـك لــە باوکمیــان دەپرســی: ئــەوە لــە ئالانەی؟ئــەویش بــەهۆی ململانێکانەوە، دەیوت: لە بەینی (واشنتۆن و مۆسکۆ)دام.

باوکم لە گوندی ئالانە نەهامەتی و ناخۆشی زۆری بینی، لە١٩٩/١٢/٦ بارو بنەمان تێکنا، چووینە خەلیفان، لەوێ خانوویــەکمان بــەکرێ گــرت، بارو بژێوی ژیانمان باش نەبوو، لەوێ کەوتمە کارو کاسبی و کرێکاری، هەر ئیشێ هەبوایە دەمکرد .

رۆژێکیان مەلا سەعیدی ئامۆزای هاتە لای کە لەنزیکەوە دەیزانــی لــە چ ژیانێکی پڕ کولەمەرگی دەژێین، پێیوت: وەرە پەیوەندی بە پارتیەوە بکە، بــا تــۆزێ باروگوزەرانتــان باشــتربێ و چ پلــەو پۆســتێکت دەوێ تــاوەکو بتیدەینێ.

باوکم لەوەلاّمدا پێی وت: ئەوەی بچێتە ناو حیزب، تەمەنی کورت دەبێ و خۆی دەفەوتێنێ[٥١].

---

[٥١] - **مەلا معتصم دەڵێت: رۆژێکیان باوکم دوای ئەوەی دەچێتە هەولێر، بۆ بەیانی لە گەڕانەوە رووی تێکردم، پێی وتم: کوڕی خۆم لە بنەماڵەی ئێمە سێ کەس لەدوای یەك دەمرین، یان من پێش مەلا سەعید دەمرم یان ئەو لەپێش من دەمرێ...بۆ رۆژی پاشتر مەلا سەعید ئەمری خوای بەجێ هێنا، وتی: ئەوجا من**

ئەوەندەی لە خەلیفانماینەوە، ژیانێکی سادەو ساکارمان بەڕێ کرد.

چەند کەسێکی دەربەندی شەقلاوە هاتنە لای باوکم و داوایان لێی کرد کە گوندەکەیان بێ مەلایە حەز دەکەن بێتە لایان، ئێمەش ماڵمان بۆ دەربەندی شەقلاوە گواستەوە، لە یەك لە وتارەکانی دا، وتی: ئەو مولحیدو کافرانە ئێمەیان تێك بەردا، جیاوازی نێوان سۆرانی و بادینی چیە؟ هەموومان هەر کوردین چۆن دەبێ بەقسەی بێ باوەڕان یەکدی بەکوژ بدەین؟ حەیف و هەزار مەخابن بۆ ئەو میللەتە وەکو کەوتوونەتە گیان و وێزەی یەکدی.

لەوێش دەرهەق بەو قسانە لە لای بەڕێوەبەری ئەوقاف کە ئەو سەردەمە پێیان دەوت (زرار حەلاق) شکایەتی لێ دەکەن، ئەویش داوا لە خەڵکی ئاوایی دەکات ئیمزای بۆ کۆبکەنەوە تاوەکو نووسراوەکەیان بۆ بەرز بکاتەوە.

موختاری گوندی ژمارەیەك واژوو کۆ دەکاتەوەو رادەستی زرار حەلاقی دەکات، بەمەیش بڕیار دەدات باوکم نابێ لەو مزگەوتە وتار بدات و دەبێ ئەو گوندە چۆڵ بکات.

لەدوای ئەو دەمرم، پاشان حاجی مەلا محەمەد مەلا سادق ناسراو بەمەلا محەمەد سەلمان پاك وتی: کە ئەو سێیەمان رۆیشتین، بنەماڵەکەمان دەشێوێ.

ئەم جۆرە بڕیارە ڕق و کینەی لای باوکم دروست کرد، ڕۆژی دواتـر لەگـەڵ من بەیەکەوە بەرەو مەکتەب سەرۆك لە پیرمام چـووینە لای کـاك وریـای کوڕی ناجی بەگ، لەوێ باوکم خۆی پـێ ناسـاند کـە مـەلا وەیسـی یـەو شکاتیان لێی کردووە حەز دەکات خودی کاك مەسعود ببینێ.

هەر لەو یەکتر بینینەدا ئەوەی لەناخ و دڵ و دەروونی دابوو، هەمووی بـۆ هەڵڕشت.

کابرایەك لەوێ بوو، بە وریای وت: ئـەو مەلایـە تەقـدیمی کـاك جەوهـەر نامیق سەرۆکی پەرلەمان بکە، وەلێ ئەویش هیچی نەکرد، بۆیە بەناچاری گەڕاینەوە دەربەند.

کاتێك خەڵکەکە بۆی دەردەکـەوێ ئـەویان لـە وتـاردان دوورخسـتۆتەوە، تەنانەت لەهەریر دەنگ و باسی ئەوە بڵاوبۆوە کە سەرەڕای دوورخستنەوە، زۆرشیان ئەزیەت داوەو ژیـانێکی پـڕ لـە کولەمـەرگی دەژێ و لـەجیاتی دڵدانەوەو دڵنەوایی و لەخۆ گرتن، مەلا قـادر ناسـراو بـە مـەلا قـادری خەیات و مـەلا حـاجی کـە ئـەویش خـەڵکی خۆشـناوەتی بـوو لەگـەڵ سەعیدی عالی ئەحمەد کە خەڵکی دۆڵی ڕۆسـتێ بـوو، پێیـان وت: ئێمـە قەبوڵ ناکەین لە دەربەند بمێنیەوە چونکە ئازارت دەدەن، بۆیـە مـاڵی بـۆ دەگوازنەوە هەریر و دەیبەنە ناو خانووی کابرایەك کە بەماڵەوە چـووبوونە

سەر شینایی، بەو مەرجەی پایز داهات و گەڕانەوە، ئەوە خانووەکەیان بۆ چۆڵ بکات.

لەو ماوەیە من وەکو خۆم زۆر گەڕام و سووڕام ، تا لەڕێی مەلا قەهار بارزانی خانوویەکمان بینیەوە، کاک عەلی حوسێن کرێی چوار مانگی بۆ لە ئەستۆ گرتین کە هەرگیز ئەو دەستپێشخەریەی لەبیر ناکەم.

باوکم زۆری مەبەست بوو کاک مەسعود ببینێ، رۆژێکیان مەلا قەهار پێیوت: ئەگەر دەتەوێ کاک مەسعود ببینی ئەوە لە دۆرێیە.

منیش لەبێ پارەیی، هەندێ پارەم بۆی قەرز کرد، سەیارەیەکمان بە نزیکی ٢٠٠ دینار بەکرێ گرت، لەگەڵ باوکم چووینە دۆرێ.

کاتێ گەیشتینە جێ، پێشتر نامەیەکی نووسی بوو، لەوێ رادەستی مەلا فازل دری کرد، ئەویش چوو هەندێ قسەی لەگەڵ کاک سیداد کرد، بەکورتی و کرمانجی لێ نەگەڕان چاومان بە کاک مەسعود بکەوێ، نازانم رەنگە ئەوەیان بەخەیاڵ داچووبێ کە بۆ یارمەتی و دەستپانکردنەوە چووبین، نازانم، کەچی لە ئەسڵ دا باوکم دەیویست هەندێ شتی ئەو دنیایەی پێ بڵێ ، دیسان بە نابەدڵی رێ و رێ گەڕاینەوە.

بەسەردا ئەوەندەی نەخایاند، باوکم نەخۆش کەوت، وتی: ئەو کتێبەی ئێستا لەلامە دەمەوێ بیدەمە کاک مەسعود، هەموو شەڕەکانی ئەو

دونیایەی تێدایە تا دەگاتە موحەممەدی مەهدی.
شەوی هەینی٢٧/١٢/٢٠٠٠ کە١٥ی رەمەزان بوو، بەهۆی ناجێگیری باری تەندروستی، داخلی نەخۆشخانەی رزگاریمان کرد.
کاتێ بانگی عیشای دا، باوکم داوای کرد دوو گردی بۆ ڕا بخەم ، منیش دووگردم بۆ ڕاخست، بەخشوعەوە نوێژی دابەستا، مەخابن لەناو نوێژەکەی دا بۆ هەتا هەتایە ماڵئاوایی لەم دونیایە کرد، تەرمی پیرۆزیمان لە شاری هەولێر بەخاك سپارد[٥٢].

[٥٢] - مەلا معتصم دەڵێت: گەلێ هەوڵمدا وەسیەتەکەی باوکم بەجێ بێنم، ئەوە بوو لەرێی کاك (عەلی حوسێن)ەوە بروسکەیەك کرا، ئەفسووس وەڵامی نەبوو، منیش لەبەر بژێوی ژیا ن چووم ئاکرێ و١٣ ساڵ لەوێ مەلایەتیم کرد، لەوێش لەرێی کاك (سەباح بەتوڵڵا) وە بروسکەیەکی بۆ مەکتەب سەرۆك کرد تا لەڕێی (وریا ناجی) یەوە ئەو کتێبەی باوکم وەسیەتی بۆ کردبووم بیگەیەنمە دەستی کاك مەسعود، وەلێ هیچ هەواڵێکی نەبوو تا ئێستایش ژمارەو بەرواری بروسکەکەیم لەلایە. باوکم کەسێکی موسڵمان و کوردپەروەر بوو، هەمیشە دەیوت: نەدین فڕێ دەدەم، نە کوردایەتی، بۆیە منیش تا ماوم بەڵێنم داوە لەسەر هەمان رێچکەی ئەو، درێژە بە دین و ژین بدەم.

پاشكۆی دەست نووس و وێنەكان

هەموو ئەو وێنانەی لە پاشكۆی ئەم دیمانەیە خراونەتە ڕوو، وەك وەفایەك ئەوانەن كە دۆست و هاوڕێ و نزیكی باوكی ڕەحمەتیم بوون، بەلاّم بە ڕەچاوكردنی قەبارەی ئەم كتێبە تەنها ئەو وێنانەی لەبەردەست بوون، هەموو ئەوانەمان داناوە، وەئەگینا لە ئەسڵدا كەسایەتی و هاوڕێكانی باوكم زۆرو بێشومارن، بۆیە لە دەستنەگەیشتن و ناونەهێنانی هەمووان، داوا دەكەین بەگەورەیی خۆیان لێمان ببوورن.

مەلا معتصم

تا ئەو ساڵی ١٩٥٦ یان ١٩٥٧ لە کەرکوک پیاوێک بەناوی شوکری عەسکەری
هاتە ماڵمان خەتێ بە چەند ئەشکاڵان ئاچو نووسیبووە زانا لە
علم و دین و ئاشنایی خاوەنی ناوەرۆ دینی ئیمانی رەحمەتی
بابم بوو بەڕێزی پێشی فەرمووی ئەمڕۆ خزمێکی ئێمەیە ناوی مەلا وسیە
مەلا وەیسی پاشی ماوەیەک سەردانی ئێمەی دەم بارە کردەوە
بیبەر ئەمانەندییەوە هەتا لە ١٠/٩/١٩٥٩ ماڵمان هاتە هەولێر

لە ١٩٦٢ من لە فەرمانبەر دامەزرام لە هەولێر دوور کەوتم
تا ساڵی ١٩٦٨ ئەوجا ناوە ناوە بە خزمەتی ئەگەیشتم
ولە بەر ئەوەی (کان لا یجانی فی الحق لومة لائم) لە دڵ خۆم
ناوم نیبا (حنیف)ی خوا وانا عەسکەری خوا

لە هەشتەکان بە کەمی ساڵی ١٩٨٥ دارمن و حاجی
(١) عوسمانی حاجی حسن ئاغای پێشتر لەخۆ ئەوەت حەجی
(٢) کردە عەتیقی حاجی خدر ئاغایسی چوینە چومان تصادف
وا ڕێک کەوت ئەو ڕۆژە ژەنەڕاڵ حسین هاتە چومان
ئێمە لە ڕسیگان ئەڕویشتین ماوە جوڵ بو ئوتومبێلەک
هات ساوی لێبوو بالێڵی زۆر لەگەڵ ژەنەڕاڵ حسێن
لە پێشەوە بوون کە پێشتە زانستی ئێمە هەردووکیان
سڵاوییان کرد ئیمەش زۆر بە ڕوو خۆشی وەکو ڕێز وەلامیان
دایەوە.
هەتا سەعاتێکی بەکو ئێمە چووینە نەخۆشخانەی قەزای
چیمیا احمد ئاغا یاری کرێشیە ئەخۆش بو و سەردانمان
کرد الحمدلله باری لە تەندروستی جێگیر بوو
لەلای دانیشتمان لای کاک حمید لە بەرەوە
دەستمان ماچ وە مشا مەلا وەیسی بە بیان ئەو تێشتە ئەخۆشخانەوە
دەرچوونیشتا بەڕوو دیلمانا مۆخوێم ئەوە عەسکەری خوا لێرە چەند
وەلامیان دایەوە ئەوە مەلا وەیسی یەکێکە لە مەلا عیلمی بەرزی لەبەرچی.

ئێمە لەو قسانە بووین مەلا وەیسی (٠) بیست بە زوڵمێک لە قسەکانمان

دەوری بوو لەناکاو ئۆتۆمبێلەکەی حیزب هات بەرەو دەرمانمان

لای بابم مەستانا مەلا وەیسی ڕاگرت هەتا بابی مەلا حەمەی مستەفای هاتە خوارێ

خوارەوە گەڕانی بوو (٥) دەمێکە قسەیان کرد مەلا مستەفای سوار بووە

بەرەو دەرمانان مەلا وەیسی گوتبووە بەرەو بردی بردی

ئێمەش پاشی ماوەیەک مەسافەی ژیانمان لە کاک حەمەی ئەحمەد ئاغا باز

کرد و چووین بەرەو ماڵی سانی شیخ (جورج) لەوێ نانمان

خوارد و ساتێکە وە و ... ماڵە بان لێ کاو ئێوارەش خۆی و فیزالی

ڕۆژی پاش ... (جورج) لەگەڵ ماڵی حاجی ئاغا ... ماڵی حەمە و

خۆم لە مەعانای نەکرد .

پاش تێکچوونی شۆڕشی ئەیلول زۆر بە ... ئەوکاتیش جارێکیان

لە ... کتێب فرۆشەکان تەسادوفم کرد و یەکەوە ڕوو ئاشنایی

... ستاره ... (٥) شێخ عەلا عەبدولخالق مەعروف هات

... کاک ... لەگەڵ ئەکرد گوتم ئەوە چەند

خوایە مامەوەستا مەلا وەیسی ... بە ... خزمی ئەو .

شێخ فەرموی ئەوە ... خوایە هۆ هیچ ترسی لە دڵیا نییە

من لە ناو ... لە ... هات دەکێشا

ئەوە ... و ... لە خوا ناترسێ بە ...

... ... دەکرد . پاشی ماوەیەک ... دنیای

دەهاتەوە دنیای ئەوانی ڕوزگار ... کردووە .

ئەوەندەی بیرابوون ... چوار ... یەکوێنی بەلام

گەورانی ... (مەلا مستەفا) خۆش ئەویست لە ترسی مەلا مستەفا ...

بەکوێرنا .

(٣)

سەردەمێکی تاڵیبان لە گوندی (هەنارەی) دەو پێشوو بوو
زۆر زۆر سەردانمان ئەکرد بەهۆی مەلا عەبدوڵڵاوە پیاوێکی بەسۆزی [illegible] و میوان
دۆست بوو ماوەیەکی چاک لەو گوندە مابووین شەوێکیان بە [illegible] زەوی
[illegible] شیوعییانە [illegible] (٤) [illegible] چەند [illegible]
بەیانی بوو بە [illegible] رۆژنامە [illegible] بوو گوێم لێ بوو (رەحمەتی [illegible]
[illegible]) کە (مەلا [illegible]) بوو [illegible] گێرایەوە گوێی
[illegible] زۆر [illegible] بوو لە [illegible] گوندەکە وە
([illegible]) ی [illegible] گوندی [illegible] نیە [illegible]
[illegible] نەکەن [illegible] هاتن [illegible] دوور بکەن [illegible]
[illegible] بوون [illegible] بەشەو [illegible] دەربازکرد .
پاش ماوەیەک لەو [illegible] بۆ [illegible]
پیاوێکی [illegible] لە [illegible] هەواڵی [illegible]
[illegible] لەو [illegible] گوندی [illegible] پیشەرگە
[illegible] دەڵێت [illegible]
لە [illegible] . زۆر [illegible] دەڵێت
[illegible] زۆر نەکەن
[illegible] گوێ لێ نەگرن
[illegible]
[illegible] نەگرن [illegible]

یەکێکی تر حاجی حەمە [illegible] پیاوێکی عاقڵ [illegible] بوو [illegible]

[illegible] بۆ [illegible] کوڕەکە [illegible] حاجی حەمە بۆ ماڵی ئەو [illegible]

[illegible] بوو زۆر [illegible] ئەو [illegible] کە [illegible]

[illegible] خۆی [illegible] پرسەیەکی

[illegible] ئەکرد [illegible] لە [illegible] میوان [illegible]

(٥) حاجی حەمە آغا کوڕی [illegible] آغای [illegible] گەورەی [illegible]

[illegible] مندا[illegible] بووم [illegible] پۆلیسی [illegible] سواری [illegible]

[illegible] ئەو [illegible] آغا [illegible] سوارانە [illegible]

[illegible] کراو [illegible] چوار [illegible]

[illegible] کردن .

[illegible] کە لە [illegible] دوور بوو

[illegible] کە [illegible]

[illegible] کرد [illegible]

[illegible] گەورەی [illegible] ناو [illegible]

[illegible] لە [illegible] و [illegible]

[illegible] کە [illegible] ئەکرد .

[illegible] (٢٣) [illegible] میوانی [illegible] بوو

[illegible] آغا [illegible] کە هیچ

کەس [illegible] و [illegible] و [illegible] و [illegible]

[illegible] خۆی [illegible]

[illegible] کە [illegible] لە [illegible] کرد لەگەڵ

[illegible] (٢٤) وە حاجی حەمە آغا لە سەر هەمان ڕێبازی بوو لە [illegible]

[illegible] و [illegible] و [illegible] ئەبو [illegible]

لە ماڵی ئەو [illegible] بۆ خزمەت [illegible]

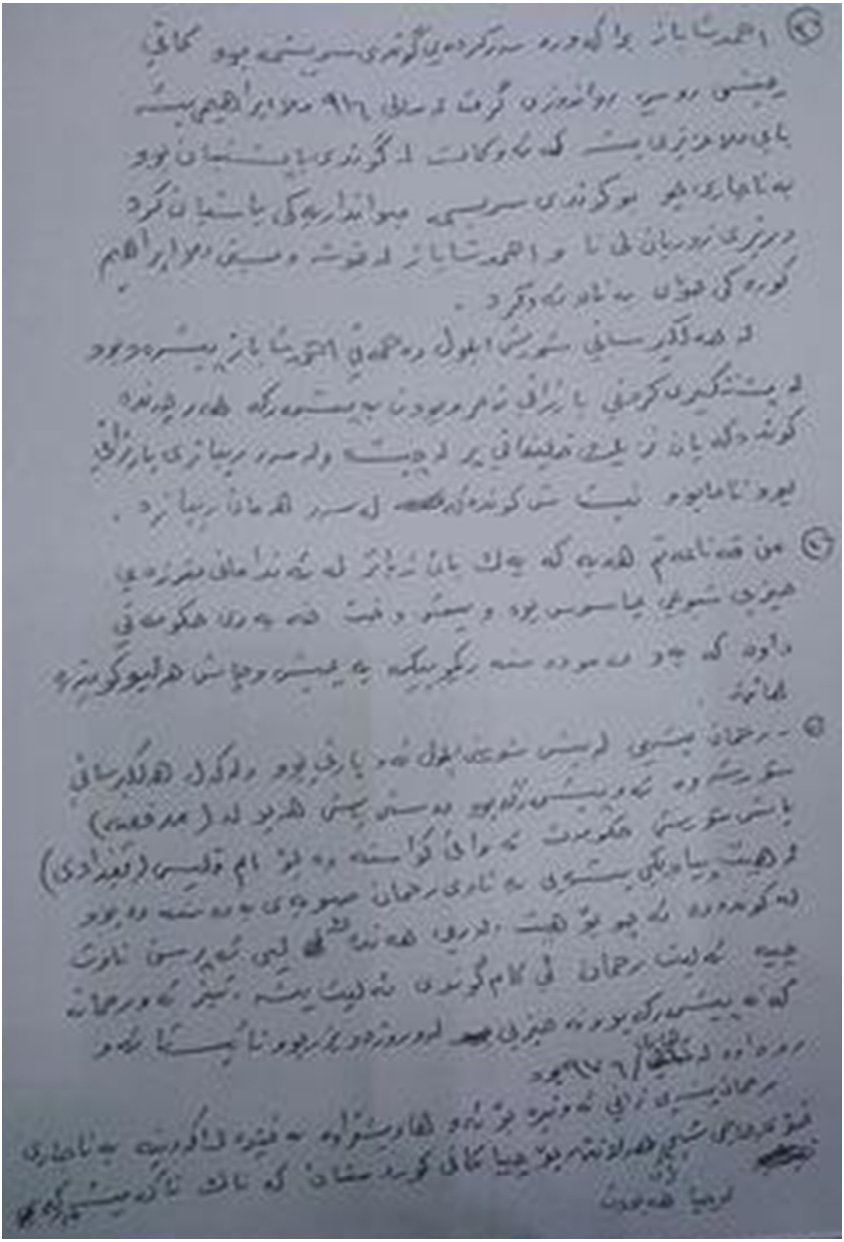

مەلا ویسی لە بیرەوەریەکانی پارێزەر
(محەمەد مەلا عەزیز بێشەیی)

نازانم ساڵی١٩٥٦ یان ١٩٥٧ لە کەرکوك پیاوێك بە بەرگی عەسکەری هاتە ماڵمان، قەت بە جوندی موکەلیفان ناچوو، ئەوەندە زانا لە عیلم و دین و ئینسانێکی خاوەن باوەڕو دین و ئیمان، رەحمەتی بابم مەلا عەزیزی بێشیێ، فەرمووی: ئەوە خزمی ئێمەیە ناوی مەلا وەیسی یە و مەلا وەیسی پاش

ماوەیەك سەردانی ئێمەی دووبارە کردەوە، ئیتر نەماندیتەوە هەتا لە ١٩٥٩/٥/١٢ ماڵمان هاتە هەولێر.

لە ١٩٦٣ من بە فەرمانبەر دامەزرام لە هەولێر، دوور کەوتم تا پایزی ١٩٦٨ ئەوجا ناوە ناوە بە خزمەتی ئەگەیشتم و لەبەر ئەوەی (کان لا یخاف فی الحق لومە لائم)، لە دڵی خۆم ناوم لێنا (جوند)ی خوا، واتا عەسکەری خوا.

لە حەفتەی یەکەمی بەیانی ١١ی ئازار، من و حاجی عوسمان حاجی حەسەن ئاغای بیشێ [٥٣] لە خزمەت جەنابی رەحمەتی حاجی خدر ئاغا بیشێ [٥٤] چووینە چۆمان، تەسادوف وا رێك

---

٥٣ -حاجی عوسمان حاجی حەسەن ئاغا بیشێ پیاوێکی عاقڵمەند بوو، سەخی تەبع و پشی فراوان بوو، کوڕی گەورەی حاجی حەسەن بوو، ماڵی ئەو، ماڵی پێشمەرگەی شۆڕشی ئەیلوول بوو، زۆر جار وا ئەبوو ئەو خانووە گەورەیە پڕ ئەبوو لە پێشمەرگە، ئۆدەی خەوتنی خۆی، هەردوو خێزانی رستەیەکی هەڵدێخست، بەتانیەکی ئەکردە پەردە لە بەینی میوان و خێزانەکانی.

٥٤ - حاجی خدر ئاغا کوڕی قادر ئاغای بێشێ یە، ساڵی١٩٩٢ وەفاتی کردووە، حاجی خدر قەڵاتێکی گەورەی هەبوو، من منداڵ بووم مەفرەزەیەکی پۆلیسی ئەسپ سواری زۆر هاتن بۆ بێشێ لەنزیك قەڵاتی قادر ئاغا ئەسووڕان، دەیانگوت: ئەو قەڵاتە بەشێوازی عەسکەری دروست کراوە، لەچوار دەورەی کەڵێنی گچکە هەبوون بۆ بەرگریکردن.

کـــەوت ئـــەو ڕۆژە (ســـەدام حوســـێن) هاتـــە چـــۆمان، ئێمـــە هەرسێکمان ئەڕۆیشتین، جـادە چـۆل بـوو، ئۆتۆمبیلـەك هـات، سـائق لـە پێشـەوە، بـارزانی نـەمر لەگـەڵ سـەدام حوسـێن لـە پشتەوە بوون، گەیشتنە راستی ئێمـە، هـەردوکیان سـەلامیان کرد، ئێمەش زۆر بە رووخۆشی و کەرەمی وەڵامـمان دایەوە. چـــەند ســـەعاتێکی پێچـــوو، ئێمـــە چـــووینە نەخۆشـــخانەی قەسریێ، مەجیدی ئەحمەد شابازی سرێشمە نەخۆش بوو،

دیوەخانـە گەورەکـەی نزیکـەی بیسـت مـەتر لـە قـەڵات دوور بـوو، زۆر جـار خـەڵکی نـزاری گونـد نوێـژی جەماعـەتیان لـەو دیوەخانـە ئـەکرد و بـۆ هاوینـان ساباتێکی گـەورەی هـەبوو، حـەوزی ئـاو و خـاکی چیمەنتۆڕێژ لەتەنیشـتی بـوو، سـابات و حەوزی ئاو و دوو دار قەیسی گەورە سێبەریان لیێ ئەکرد.

تەنانەت ساڵانە لەگوندی مەولوودی دەگێڕاو شەربەت و پاقلاوەیان دەبەخشییەوە.

بارزانی نەمر پێش شۆڕشی(٤٥)شەوێك میوانی دیوەخانەکەی بوو، قادر ئاغا بە ئامادەبوونی مەلا عەزیزی بێشیێ بەڵێنی پێدا کە هیچ کەس لەوگوندە نەبێتە جاش و بەنان و جلك و بەرگ و چەك درێغی نەکات و بەڵێنی خۆی بەجیێ گەیاند، پاش ماوەیەك چاڵێکی گەورەی لەناو قەڵات هەڵکەند، پڕی کرد لە گەنم بۆ شۆڕشی(٤٥) و حـاجی خـدر ئاغـا لەسـەر هـەمان ڕێبـاز بـوو، لەبـەر ئـەوە بـارزانی نـەمر خۆشـی ئەویسـت، جـارو بـار ئـەبوو بـە میـوانی و خـەڵکی گونـدی لـەماڵی ئـەو ئەچوون بـۆ خزمـەت بـارزانی، لەسـاڵی ١٩٤٥ قـادر ئاغـا دەچێتە بەر ڕەحمـەتی خـواو کۆچـی دوایی دەکات.

سەردانمان کرد(الحمدلله) باری تەندروستی جێگیر بوو [٥٥].

لەکاتی دانیشتنمان لای کاك مەجید، لە پەنجەرەوە دیتمان ماموٚستا مەلا وەیسی بە پێیان لە تەنیشت نەخۆشخانەوە دەڕۆیشت بەرەو دیلمان، من گوتم: ئەوە عەسکەری خوا لێرە چی دەکا؟ وەلأمیان دایەوە، ئەوە مەلا وەیسی گچکەیە، مەلا مستەفا رێزی لێ ئەنێ.

ئێمە لەو قسانە بووین، مەلا وەیسی بیست مەترەك لە خەستەخانە دوور بوو، لەناکاو ئۆتۆمبیلەکی جێب هات بەرەو دیلمان، لای ماموٚستا مەلا وەیسی رایگرت، جەنابی رەحمەتی مەلا مستەفا هاتە خوارێ زۆر بەگەرمی بۆ پێنج دەقیقە

---

[٥٥] - ئەحمەد شاباز برا گەورە، سەرکردەی گوندی سرێشمە بوو، کاتێ جەیشی روسی رەواندوزی گرت لەساڵی١٩١٦ مەلا ئیبراهیمی بێشێ بابی مەلا عەزیزی بێشە کە ئەو کات لە گوندی باپشتیان بوو، بەناچاری چوو بۆ گوندی سرێشمە، میوانداریەکی باشیان کرد و رێزی زۆریان لێناو ئەحمەد شاباز لە خۆشەویستی مەلا ئیبراهیم، کوڕەکی خۆی بەناوی ئەو کرد.

لە هەڵگیرسانی شۆڕشی ئەیلوول، رەحمەتی ئەحمەد شاباز پێشڕەو بوو لە پشتگیریکردنی بارزانی نەمرو بوون بە پێشمەرگە، هەر چەندە گوندەکەیان نزیك خەلیفانی پڕ لە جەیشە و لەسەر رێبازی بارزانی بوو تا مابوو، ئێستاش گوندەکە لەسەر هەمان رێبازە.

قســەیان کــرد، مــەلا مســتەفا ســواربۆوە بــەرەو دیلمــان، مــەلا وەیسی گەڕایەوە بەرەو پردی زەرد.

ئێمـەش پاشماوەیـەك دوعاخوازیمـان لـە كاك مەجیـد ئەحمـەد شاباز كردو چووین بەرەو ماڵی سائیق شۆفەڵ(جۆرج) لـەوێ نانمـان خـواردو حەسـاینەوە، وابـزانم دۆڵمـەیان لـێ نـابوو، بـە ڕاستی خۆی و خێزانی زۆر باش بوون و جۆرج لەگـەڵ حـاجی خدر ئاغاو حاجی عوسمان وەك خزم رەفتاری ئەكرد.

پــاش تێكچــوونی شۆڕشــی ئــەیلوول، زوو زوو بــە خزمــەتی ئەگەیشــتم. جارێكیــان لــەبن قــەڵاتی هــەولێر نزیــك كتێــب فرۆشەكان تەسـادوفم كـرد و پێكـەوە راوەسـتاین. پاشـان مـام وەسـتا رۆیشـت، یەكسـەر شـەهید مـەلا عەبدولخالق مـەعروف هات، وتی: ئەو مەلا كێ بوو قسەت لەگەڵی ئەكرد؟ گۆتم: ئەوە جونـدی خوایـە، مـام وەسـتا مـەلا وەیسـی گچـكە، ئێمـە ئەبینـە خزمی ئەو.

شـەهید فـەرمووی: ئـەوە بەڵایـەكی خوایـە، خـۆ هـیچ تـرس لـە دڵیا نییە من لەناو پردان بووم لەمەكتـەبی سیاسـی ئـەو پیـاوە دەهات دەیگۆت: ئێوە بێ دیـنن، فاسـقن، بـێ ویجـدانن، لـەخوا

ناترسن، بەچەند قسەیەکی خۆش بەڕێیان دەکرد، پاش ماوەیەك دیسان دەهاتەوە، دیسان ئەوانی رەزیل ئەکردەوە.

ئەوەندە لێی بێزار بوون، چەند جار ویستوویانە بیکوژن، بەلاّم ئەیانزانی (مەلا مستەفا) خۆشی ئەوێت، لە ترسی مەلا مستەفا نەوێران بیکوژن.

سەردەمێك ماڵیان لەگوندی هەنارەی دەو بەستۆرە بوو، زوو زوو سەردانمان ئەکرد بەماڵ ومنداڵەوە، پیاوێکی سەخی تەبع و میوان دۆست بوو. ماوەیەکی باش لەو گوندە مایەوە، شەوێکیان مەفرەزەیەکی حیزبی شیوعی هاتە ناو گوندەکە لەگەل مەلا بانگدانا ، جەیش وجاش و هەلیکۆپتەر پەیدا بوون [٥٦]، بەدرێژایی رۆژ شەڕی قورس بوو، کوڕە پلکم (رەحمەتی رەحمان بێشەیی) [٥٧]کە (فورسان) بوو و لەو کاتە

---

[٥٦] - من قەناعەتم هەیە کە یەك یان زیاتر لە ئەندامانی مەفرەزەی حیزبی شیوعی جاسووس بووەو پێش وەخت خەبەری حکومەتی داوە کە بەو دەم و دەستە رێك و پێکە بەجەیش و جاش و هەلیکۆپتەرە هاتن.

[٥٧] - رەحمان پیشەیی لەپێش شۆڕشی ئەیلول، ئەو پارتی بوو و لەگەڵ هەڵگیرسانی شۆڕشەوە ئەو پێشمەرگە بوو، دەستی باشی هەبوو لە (مەدفەعیە).

لەگەڵ جەیش بوو، گێڕایەوە گوتی: مەلا وەیسی زۆر چالاك بوو لە پاراستنی خەڵکی گوندەکەو بە (ضابط)ی جەیشی ئەگوت: خەڵکی گوندی گوناحیان نییە، چۆن ناتوانن ئێوە دەربکەن، ئاوهاش ناتوانن موتەمەردین دەر بکەن.. شیوعیەکان خۆڕاگر بوون هەتا شەو، بەشەو خۆیان دەربازکرد.

پاش ماوەیەك لەو رووداوە، مام وەستا باری کرد بۆ دۆڵی سماقووڵی، پیاوێکی خەڵکی ئەو دۆڵەم لە هەولێر دیت، هەواڵی مام وەستام لێ پرسی، لە وەڵامدا گوتی: خەڵکی گوندی تەعەجوب ماینە پێشمەرگە دێن، پێیان دەڵێت: ئێوە بێ دینن، بێ ویژدانن، فاسقن، نوێژ نەکەرن، لەخوا ناترسن.

پاش شۆڕش حکومەت ئەوانی گواستەوە بۆ ئوم قلەیس(بەغدادی) لە هیت پیاوێکی بێشەیی بەناوی رەحمان سۆبەی بەدەستەوە بوو لە گوندەوە ئەچوو بۆ هیت. لە رێ هەندەك لێی ئەپرسن: ناوت چییە؟ ئەڵێت: رەحمان... ئی کام گوندی؟ ئەڵێت: بێشە. ئیتر ئەو رەحمانە کە نە پێشمەرگە بوو، نەحیزبی، لەو رۆژەوە بزر بوو تا ئێستا، ئەو رووداوە لە بەهاری ١٩٧٦بوو.

رەحمان بێشەیی زانی ئەو تیرە بۆئەو هاویشتراوە بەفێرەك کەوتیە، بەناچاری خۆی و حاجی شێخی برای هەڵاتن بۆچیاکان کوردستان کە تاك تاکە پێشمەرگە لەچیا هەبوون.

رۆژی پاشتر جەیش دێت، بە زابتەکان دەڵێت: ئێوە زەمیرو ویژدانتان نییە، بێ دینن، فاسقن، نوێژ نەکەرن.(هەمووشیان گوێی لێ ئەگرن و رێزی ئەگرن، بەڵام بەقسەی ناکەن).

محەممەد مەلا عەزیز بێشەیی

٢٠٢٠

حاجی ڕەزای سماقولی

قادر ئاغای بێشەیی

حاجی مستەفا حاجی ئەمین

ئیبراهیم سەلیم شاوەیسی

حاجی ئەسعەد شاوەیسی

حاجی عەلی شاوەیسی

حاجی عوسمان حەسەن رەزاق

مامۆستا مەلا رەسول گرتكی

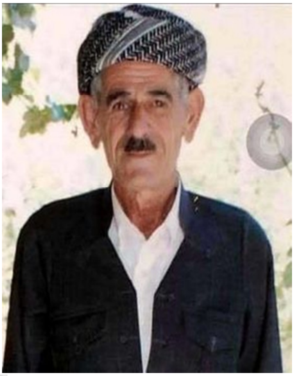

رەحمان بێشەیی

ئەحمەد شاباز سرێشمەیی

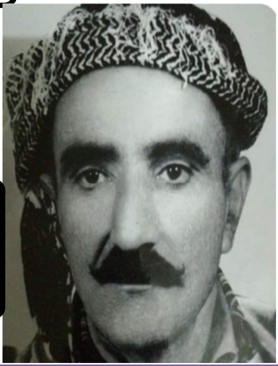

کریم احمد بەگ رۆستایی

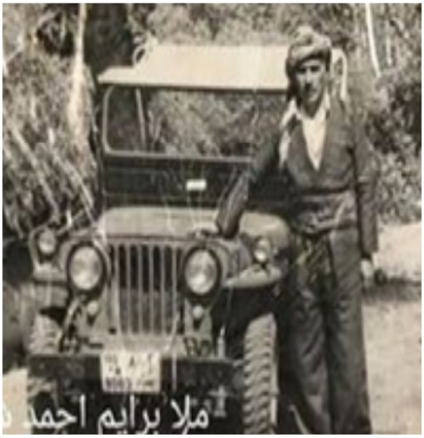

ئیمام تابور (مەلا عزیز مەلا ئیبراهیم بێشەیی)

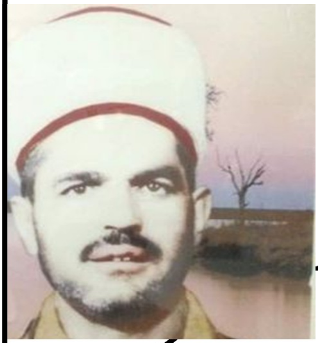

تێبینی:

(شاباز) باوکی مام ئەحمەد ساڵی لەدایك بوونی دیار نیە، بەلاّم تەمەنی لە سەرووی سەدساڵ بوو هەژار موکریانی لە کتێبی (چێشتی مجێوەر) نووسیویەتی کە تەمەنی سەد و بیست ساڵ بووە، بەلاّم هێندە نەبووە لە١٩٧١/١/٢٢ کۆچی دوایی کردوە.

حاجی خدر ئاغای قادر ئاغا

مجید احمد شابار

ڕەچەڵەك و شەجەرەی بنەماڵەی مەلا معتصم مەلا وەیسی

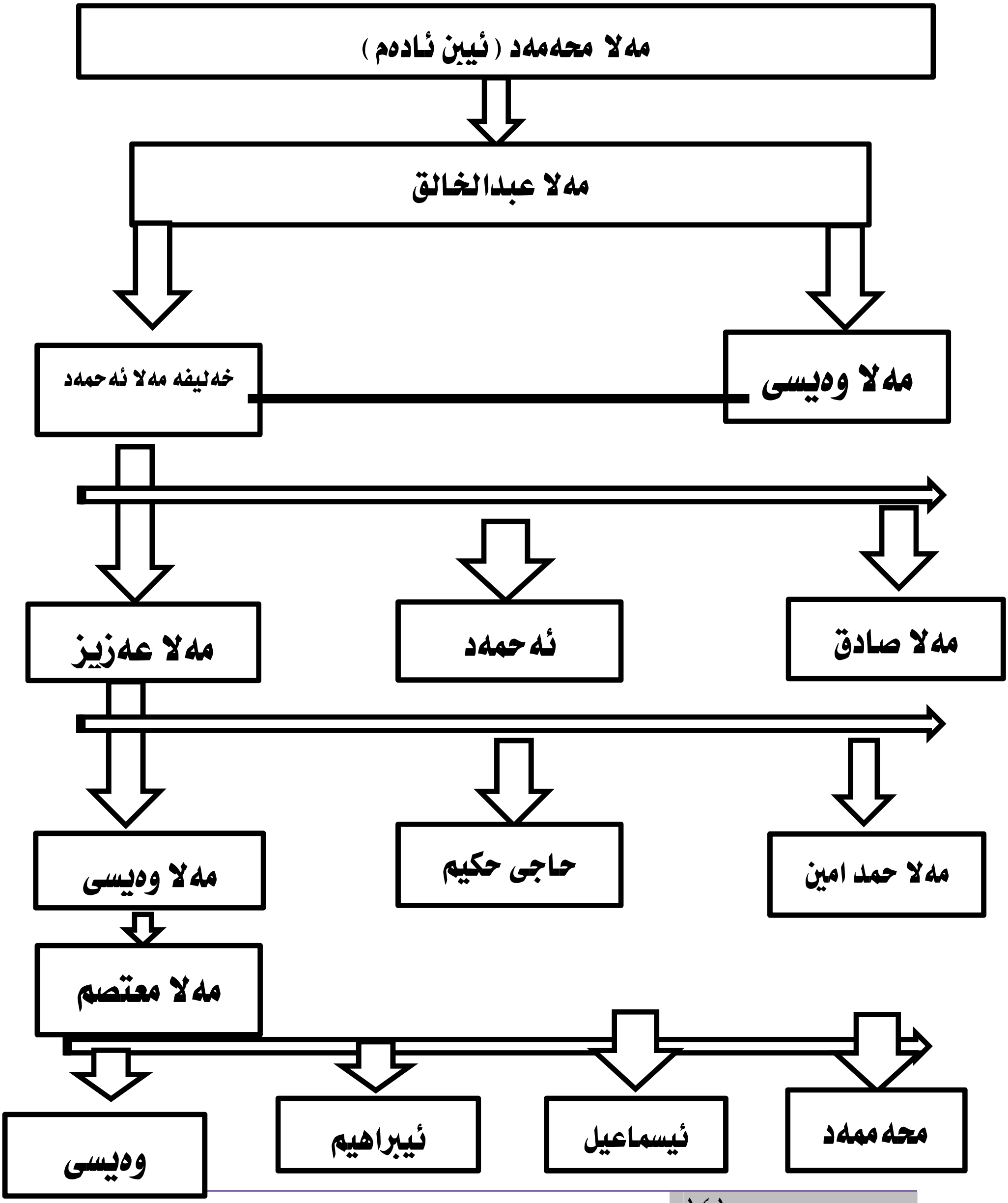
مەلا محەمەد (ئیبن ئادەم)
مەلا عبدالخالق
مەلا وەیسى
خەلیفە مەلا ئەحمەد
مەلا صادق
ئەحمەد
مەلا عەزیز
مەلا حمد امین
حاجى حكیم
مەلا وەیسى
مەلا معتصم
محەممەد
ئیسماعیل
ئیبراهیم
وەیسى

سوپاس و پیزانین بۆ

* كاك حاجی تاهیر حاجی مستەفا سماقولی كە هاوكارێكی باش بوو بۆ چاووهەڵێنانی ئەم بەرهەمە.

*هەموو ئەوانەی بەبیرخەرەوەی رابردووی مەلا وەیسی زیاتر ئەم كتێبەیان دەوڵەمەند كرد.

*مامۆستا بڕوا چەمچەماڵی نووسەرو خەمخۆری (پەڕتوكی دەنگی)وداواكردنی كتێبیPDF و سەرجەم هاوپیشەو هاوەڵانی.

*مامۆستا سەریاس ئەحمەد لەكوردیپیدیاو هاوكارانی.

ئامادەكار

This document was created with Win2PDF available at http://www.daneprairie.com.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.